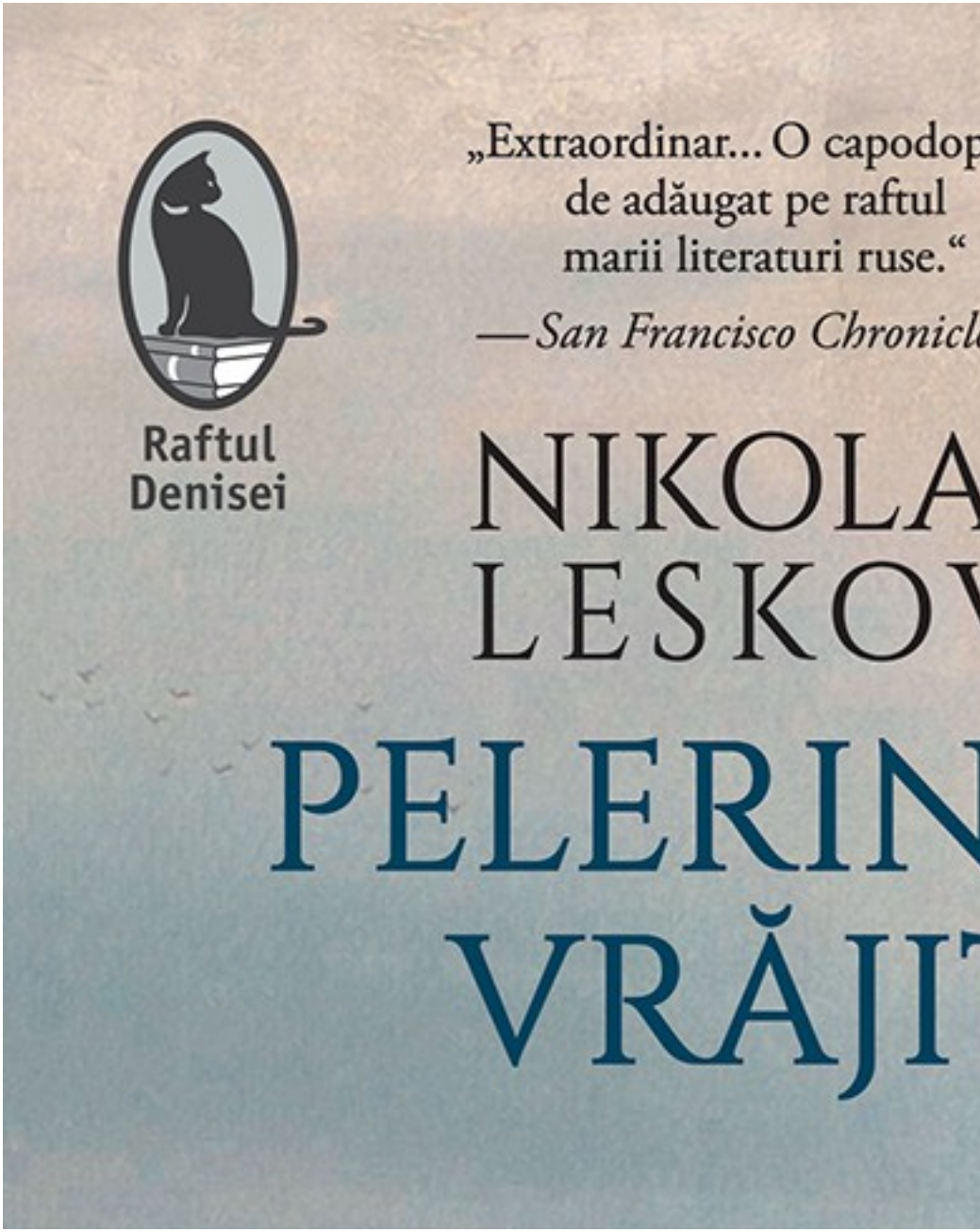
„Extraordinar... O capodop
de adăugat pe raftul
marii literaturi ruse.“
—San Francisco Chronicl
Raftul
Denisei
NIKOLA
LESKOV
PELERIN
VRĂJI

NIKOLAI LESKOV

PELERINUL VRĂJIT

Traducere din rusă şi note de
ADRIANA LICIU
Prefaţă de SEVER VOINESCU
EDITURA HUMANITAS

2019

Colecţie coordonată de

DENISA COMĂNESCU

NIKOLAI SEMIONOVICI LESKOV
OCEAROVANNÎI STRANNIK

© HUMANITAS FICTION, 2019, pentru prezenta versiune românească (ediţia digitală)

ISBN: 978-606-779-541-7 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021.311.23.30

Pelerinul povestitor

În 1987, Irving Howe publica un amplu articol în *New York Review of Books*, sugestiv intitulat „Justice for Leskov” („Dreptate pentru Leskov”). Prestigiosul critic american argumenta pe larg că valoarea literară a lui Nikolai Leskov îl recomandă pentru o statuie mai mare şi mai proeminentă în Panteonul occidental al literaturii ruse. Mai în faţă aşezată. În rând cu marii săi contemporani. De fapt, pledoaria lui Howe se aşază într-o mică tradiţie – aceea a experţilor anglofoni în literatură rusă care cer (cui?) plasarea lui Nikolai Leskov în marea ligă a marilor ruşi. Se pot contabiliza la nesfârşit texte critice sau de istorie literară, înainte şi după Howe, care spun acelaşi lucru – că N.S. Leskov este un foarte mare scriitor rus, din păcate încă nerecunoscut la adevărata sa valoare. Şi totuşi, din câte se observă uşor, absolut toţi specialiştii îl recunosc ca atare. Încep să mă întreb dacă, într-adevăr, mai e loc de „dreptate” în privinţa postumităţii sale. Să fii, probabil, scriitorul rus pentru justa recunoaştere a căruia pledează aprins şi cu argumente imbatabile absolut toată lumea mă întreb dacă nu cumva este în sine o glorie ce te aşază printre nemuritori, căci nimeni nu mai are parte de o asemenea unanimitate.

Un clişeu (şi mă grăbesc să precizez că cele mai multe clişee rostesc, măcar parţial, adevăruri) spune că neşansa lui Leskov este că a fost contemporan cu Lev Tolstoi, fiind cu doar trei ani mai tânăr, şi cu Feodor Dostoievski, fiind cu zece ani mai tânăr. Ce loc pentru celebritate şi lauri literari să mai fie lângă aceşti doi titani? Şi dacă punem la socoteală că Leskov va debuta şi va scrie destul de mult pe când Goncearov, Saltîkov-Şcedrin şi Turgheniev nu muriseră încă, iar spre sfârşitul vieţii lui debutau Cehov şi Gorki, putem ofta că da, bietul om a picat cu literatura lui într-o conjunctură proastă, într-un timp cam aglomerat – prea mulţi mari deodată cu el ca să-l mai putem vedea. Şi această socoteală ar putea avea o mică susţinere dat fiind că, în timpul vieţii sale, Leskov a fost departe de a fi un răsfăţat al gazetelor literare şi al editorilor. Nici un rând al excepţionalei sale literaturi nu s-a tipărit uşor. Stilul său era diferit de cel al marilor curente din epocă, limba sa era cu totul aparte (o rusă cu ecouri ucrainene), dar mai ales oralitatea scrierilor sale îi lăsa pe mulţi să creadă că materialul literar este neterminat, necizelat, că mai trebuie lucrat la el. Era dificil pentru editorii unei literaturi care ajunsese la un rafinament stilistic deosebit să accepte că aparenta lipsă de stil a lui Leskov este, de fapt, un stil în sine, convingător şi fermecător. Sau poate că ceea ce îi surprindea pe editorii vremii atât de tare încât îl acceptau greu era tocmai calitatea specială a prozei sale. Poate că tot bătrânul Lev Tolstoi avea dreptate când spunea despre Leskov că problema lui este aceea că nu-şi ţine în frâu talentul şi sunt prea multe momente bune în fiecare dintre povestirile sale, pe când un scriitor înţelept ştie că într-o povestire nu ai mai mult de două sau trei astfel de momente.

Nici ideologic Nikolai Leskov nu stătea prea bine. O întâmplare din tinereţea lui, de pe când era jurnalist, l-a

ştampilat definitiv pentru inteligheţia rusă a vremii, care era, pe-atunci, de două feluri: fie nihilistă, fie liberală – *tertium non datur* – şi, în orice caz, antiimperială.

În 1862, N.S. Leskov era deja o semnătură destul de cunoscută într-o publicaţie numită *Severnaia pcela* (*Albina Nordului)*, care apărea la Sankt-Peters- burg şi se bucura de ceva influenţă în imperiu. Pe atunci, era şi el, în rând cu lumea lui, un progresist, dar unul mai blând, „gradual". În luna mai a acelui an, un şir de incendii suspecte au neliniştit Petersburgul. Focurile apăreau în cele mai neaşteptate locuri, cuprindeau clădiri, prăvălii, hanuri şi reşedinţe. Pe 28 mai, două pieţe destul de aglomerate ale oraşului au fost cuprinse de flăcări şi distrugerile au fost înspăimântătoare. Fireşte, zvonurile circulau ca nebunele şi îi isterizau pe locuitori. Nu se ştia dacă era mâna unui piroman sau o acţiune teroristă. Sau poate, cine ştie, altceva...

Fapt este că aceste incendii au venit imediat după ce un grup de studenţi autointitulat „Tânăra Rusie" răspândise în oraş un manifest în care chema pe toţi iubitorii de libertate „să pună mâna pe topoare" şi să lovească în susţinătorii Imperiului Ţarist oriunde îi vor găsi, „în pieţe, pe străzi, pe ogoare, în sate şi oraşe". Manifestul, pe cât de naiv redactat pe atât de periculos în substanţa lui, cerea ca fiecare astfel de acţiune, odată îndeplinită în numele cauzei, să fie imediat însoţită de strigătul „Trăiască Republica Rusă, socială şi democratică!" Se pare că tinerii acestei mişcări nu se organizaseră rău, pentru că manifestul a fost tipărit în tiraj semnificativ, iar răspândirea lui a fost excelent executată. Aşa că nu a fost greu ca întreg oraşul să creadă că incendiatorii erau chiar oamenii mişcării „Tânăra Rusie". Sigur că inteligheţia i-a apărat imediat pe tineri, spunând că incendiile sunt o provocare a poliţiei care îşi crea astfel motivul să treacă la

reprimarea dură a mişcării. Au mai apărut şi alţii care au spus că, de fapt, e o metodă a negoţurilor falite de a cere despăgubiri de la societăţile de asigurare. Coincidenţa manifestului şi a focurilor era însă prea mare. Leskov însuşi, aflat într-o evidentă stare de surescitare, a scris la două zile după teribilul foc din pieţe, în *Severnaia pcela*, un articol care a reuşit să nemulţumească pe toată lumea. Deşi în substanţa lui articolul era cât se poate de raţional, chemând poliţia să spună public ce ştie pentru că zvonurile pot avea consecinţe grave asupra oraşului, cu oameni sfârşind prin a omorî alţi oameni, dar şi condamnând în termeni extrem de categorici pe incendiatori, indiferent cine or fi ei, probabil că anumite cuvinte şi anumite accente au produs iritare atât în rândurile inteligheţiei, cât şi la Palat. Progresiştii s-au repezit pur şi simplu să-l distrugă pe Leskov în publicaţiile lor – se zice că autorul nostru a primit chiar ameninţări cu moartea. Iar ţarul i-a dat şi el semnale nefavorabile. Ca să scape de această mică nebunie, a plecat iute din Rusia, stabilindu-se la Paris şi revenind abia peste şase luni.

După acest incident, Leskov a devenit o figură greu prizabilă în mediile intelectuale ale vremii. Progresiştii îl luau drept conservator, nihiliştii îl luau drept mistic, iar liber cugetătorii îl luau drept bisericos. În realitate, relaţia lui cu ortodoxia era mult mai complexă. A fost, într-adevăr, un credincios, un suflet ortodox. A apărat Biserica Ortodoxă Rusă în toate încercările prin care a trecut în timpul vieţii lui. Dar nu a fost niciodată un supus în faţa autorităţii clericale. Şi, cel puţin aşa cum vedem în *Pelerinul vrăjit*, gândea îndrăzneţ şi adesea anticanonic, pe cont propriu. Leskov a trăit ortodoxia ca pe o spiritualitate înaltă, febrilă, ce se hrănea din canoane anume pentru a ieşi din ele. Întâlnirea oamenilor cu Dumnezeu se poate realiza, în fond, în foarte multe feluri de vreme ce viaţa

însăşi poate curge în direcţii neaşteptate. Creştinismul, cu cât este mai profund şi mai bine aşezat în sufletul omului, cu atât îl face mai liber. Anchilozaţi în rituri mărunte şi tipicuri sunt, mai degrabă, cei slabi în credinţă, cei care au nevoie de cârje exterioare pentru a fi creştini.

Vladimir Soloviov, cu care Leskov a fost bun prieten, l-a evocat astfel: „Ceea ce frapa la Nikolai Semionovici era natura lui pasionată; chiar şi la o vârstă mai înaintată când, aparent, devenise inactiv, era pradă unei constante febrilităţi sufleteşti. Avea nevoie de o forţă spirituală ieşită din comun ca să-şi ţină personalitatea ardentă în limitele ei.” Tot o anumită proastă gestionare a limitelor îi reproşa, cum spuneam, şi Tolstoi. Acest exces de talent, o veritabilă exuberanţă a imaginaţiei literare şi a observaţiei scriitoriceşti, asociată unui fler narativ excepţional, nu aveau, totuşi, cum să treacă neobservate chiar şi într-o viaţă literară plină de uriaşi. Când pictorul Ilia Repin – el însuşi un „pelerin”, aşa cum voi explica – îi va scrie în 1888 cerându-i permisiunea să-i picteze portretul, o va face în termeni precum: „Nu numai eu, dar întreaga Rusie educată vă ştie şi vă iubeşte ca pe un scriitor excepţional, cu merite incontestabile, precum şi ca pe un mare gânditor.” Iar tânărul Cehov va descrie într-o scrisoare adresată fratelui său întâlnirea cu Leskov ca pe „întâlnirea cu scriitorul meu favorit, faimosul N.S. Leskov”. Era în 1883, la Moscova. Cehov avea 23 de ani, iar Leskov, 52. După o noapte de petrecere, cei doi au luat o birjă împreună. Povesteşte Cehov: „Leskov, pe jumătate beat, s-a întors către mine şi m-a întrebat: «Tu ştii ce sunt eu?» Da, am răspuns. «Nu, nu ştii. Eu sunt un mistic.» Ştiu, am răspuns iarăşi. Atunci m-a privit cu ochii lui bulbucaţi şi a profeţit: «O să mori înaintea fratelui tău!» Poate c-o să fie aşa, i-am spus. «Te voi unge cu ulei aşa cum Samuel l-a uns pe David şi-ţi spun: Scrie!» Omul este un amestec de

francez elegant şi preot caterisit. Dar este impresionant!” Nu ştiu de ce, dar aceste rânduri scrise de Cehov, la o vârstă la care abia debutase ca scriitor satiric şi era încă departe de propriul geniu, mă fac să-l cunosc pe Nikolai Leskov mai mult decât studiile biografice de care, de altfel, post- umitatea lui nu duce lipsă.

De altfel, toate aceste semne de simpatie ne duc la concluzia că, spre finalul vieţii sale, undeva după 1880, Leskov nu mai era nici un jurnalist controversat, nici un scriitor inadecvat. Dimpotrivă, tinerii acestei noi generaţii îl adorau deja. I se făcuse, deja, dreptate...

Secolul al XIX-lea a proiectat definitiv Rusia în rândul marilor culturi ale lumii. Şi nu este doar o coincidenţă că timpul acela, în care s-au manifestat o pleiadă de mari autori şi artişti ruşi, a fost şi un timp al pelerinajelor prin Rusia. În secolul al XIX-lea, ruşii au dobândit conştiinţa măreţiei lor culturale cumva concomitent cu asimilarea spaţiilor geografice uriaşe ale ţării lor. Distanţele geografice au început să fie metabolizate nu doar generând o conştiinţă geostrategică nouă, plină de aroganţă, ci şi prin apariţia unei culturi pe măsură. Să punem cap la cap câteva date.

În 1863, un grup de studenţi decid să părăsească Academia Imperială de Arte de la Petersburg, simţindu-se constrânşi de rigorile academice ale şcolii. Urma un salon de artă şi tema cerută participanţilor ţinea de mitologia wagneriană. Studenţii au izbucnit: tema nu avea nici o legătură cu ceea ce simţeau ei nevoia să picteze, adică cu Rusia cea adevărată, Rusia vie, cu oamenii ei mulţi şi întinderile ei nesfârşite. Rusia avea nevoie de propria ei imagine, iar ei, tinerii pictori ruşi, simţeau că datoria lor este să răspundă acestei nevoi. Astfel, sub conducerea lui Ivan Kramskoi, a luat fiinţă una dintre cele mai puternice mişcări în pictura rusă, rămasă în istoria artelor sub

numele „Itineranţii”. Mişcarea lor are succes şi, în timp, „fondatorilor” li se alătură şi alţi artişti animaţi de aceleaşi intenţii devenite veritabil program estetic. Deja în 1870 „itineranţii” erau atât de mulţi şi atât de cunoscuţi, încât au fondat, la Moscova, „Asociaţia expoziţiilor de artă călătoare”, aproape instituţionalizând moda explorării ţării în sus şi-n jos în căutarea subiectelor. Artiştii „itineranţi” pleacă în Rusia largă şi produc o artă consistentă, extrem de influentă pentru întreaga evoluţie a artelor plastice ruseşti. Printre ei, regăsim numele mari, clasicii picturii ruse: Nikolai Ge, Konstantin Savitki, Ilia Repin, Vladimir Makovski, Ivan Şîşkin, Vladimir Stasov, Andrei Riabuşkin, Viktor Vasneţov etc. E drept, acest puternic curent realist va eşua, peste decenii, în realism socialist, dar este imediat de adăugat că asta nu alterează deloc valoarea primelor două generaţii de „itineranţi”.

Tot cam în acelaşi timp, apare în Rusia una dintre cele mai importante lucrări ale gândirii creştin-ortodoxe din toate timpurile, *Pelerinul rus*. Este povestea unui credincios care vrea să afle cum poţi să răspunzi apelului paulinic la rugăciune neîncetată, motiv pentru care pleacă într-un pelerinaj ce se dovedeşte a fi, de fapt, o călătorie interioară spre lumina lui Dumnezeu. Pelerinul se cufundă cu totul în practica isihastă a rugăciunii inimii şi străbate distanţe lungi, trăind cu totul în paza lui Dumnezeu. Se sugerează undeva că ţinta pelerinajului este Ierusalimul, dar imediat îţi dai seama că e vorba despre Ierusalimul simbolic, cel în care omul se întâlneşte cu Creatorul şi Salvatorul său. Lucrarea nu are un autor cunoscut, ceea ce îi sporeşte misterul şi autenticitatea duhovnicească. În fond, despre asemenea experienţe se cuvine ca mărturia să fie anonimă, pentru că nu este în nici un fel vorba despre autor. De altfel, vanitatea autorlâcului, a scriitorului care îşi vrea numele pe frontispiciul cărţii sale şi pe afişele

lansărilor, cu poză bine studiată, dacă se poate, nu poate avea nimic în comun cu profunzimea experienţei Pelerinului rus care, dimpotrivă, trăieşte o experienţă a completei goliri de sine. Cum ai putea să te rogi neîncetat dacă ai crede în continuare că tu, cu experienţele tale cu tot, contezi atât de mult încât să crezi că cei din jur trebuie să le citească, iar ceea ce ai trăit şi ai gândit trebuie să rămână în veac? Vorba unui cunoscut monah român, când un intelectual important al vremii i-a mărturisit că îi e greu să găsească un duhovnic care să se ridice la nivelul lui de sofisticare culturală: „Dar cine te crezi tu?” Chiar aşa...

Povestea pe care o aveţi acum în faţa ochilor, *Pelerinul vrăjit*, este însă de cu totul altă factură. Ea a fost publicată de Nikolai Leskov în 1873, adică în vremea „pelerinajelor” ruşilor prin propriul lor univers, după ce, cu un an înainte, scriitorul vizitase legendara mânăstire Valaam, aflată pe o insulă a lacului Ladoga. Şi este povestea unui personaj, pe numele lui Ivan Severianîci Fliaghin. Un personaj, cum ar spune americanii astăzi, *larger than life*, măreţ în apariţia sa, după cum îl descrie cu excepţională acuitate Leskov în chiar primul capitol al povestirii, care ştie tainele aproape magice ale îmblânzirii cailor, care ştie ce se întâmplă *dincolo*, cu sufletele sinucigaşilor, care a dus o viaţă fabuloasă, ratându-şi, poate, chemarea monahală, dar împlinind din plin chemarea lumii largi, în care a fost doar un pelerin. Noaptea, Fliaghin visează abundent şi intens, iar ziua trăieşte cu dezinvoltură, mânat de o energie vitală formidabilă. Uneori e violent – adesea scrâşneşte din dinţi – şi mândru de puterea lui fizică, alteori e pansiv şi mulţumit că ştie câte ştie, iar misterioasă este, mereu, sursa acestei cunoaşteri. De unde ştie Fliaghin atâtea?

Pelerinajele sunt dintotdeauna o formă intensă de cunoaştere: în timpul călătoriei cunoşti locuri noi, întâlneşti oameni pe care altfel nu i-ai fi întâlnit şi, nu în ultimul

rând, te cunoşti mai bine pe tine însuţi. Fără să intrăm prea mult în etimologii, este de precizat că „pelerin” vine din latinescul *peregrinus*, ceea ce însemna un statut juridic precis în dreptul roman, acela de străin, de ne-roman, persoană care nu avea cetăţenia romană, deşi locuia în imperiu. Ideea pe care o subîntinde pelerinajul este aceea că un străin trece printr-un spaţiu care nu-i al său. În cazul ruşilor din veacul al XIX-lea, ceea ce noi, neruşii, numim pelerini – deşi ei folosesc mai multe cuvinte pentru a desemna acelaşi lucru – erau chiar ruşii care străbăteau teritoriile propriei ţări. Pentru ruşii secolului al XIX-lea, experienţa spaţiului enorm al propriei ţări şi străbaterea distanţelor lungi erau o veritabilă călătorie iniţiatică şi este imposibil să înţelegem conştiinţa rusă de astăzi dacă nu ţinem cont de rolul important al pelerinajelor în constituirea acestei conştiinţe, cum am mai spus. Ca un copil care face primii paşi şi începe să-şi descopere casa, elita intelectuală şi artistică a Rusiei secolului al XIX-lea a folosit pelerinajul ca mijloc de cunoaştere şi asimilare a propriei ţări. Pentru scriitori, evident, figura pelerinului a devenit un instrument util de explorare a spaţiului uman rus, la fel de vast precum spaţiul geografic. Din această perspectivă, Ivan Severianîci Fliaghin este un instrument de lux. Creat şi manevrat genial de N.S. Leskov, acest pelerin îşi face exemplar datoria: se mişcă prin vastitatea lumii pentru a mărturisi vastitatea sufletească. Dacă pe alţi pelerini ştim ce-i mână la drum, în cazul lui Fliaghin nu mai e atât de clar. Principiul care-l face să fie mereu pe drum pare a fi propriul lui destin, iar deschiderea cu care povesteşte unor necunoscuţi, încă de la primul îndemn, ce-i cu el sugerează un adevărat statut ontologic al oamenilor pe lume: să umble de colo-colo şi să povestească.

În testamentul său, N.S. Leskov a scris, printre altele: „Ştiu că a fost mult rău în mine; nu merit laude şi nici milă.

Celor care vor să mă învinovăţeascăde multe rele după ce voi muri, le spun că eu însumi am făcut deja asta.” Poate că, totuşi, sufletele(po)vestitorilor sunt salvate cumva. Pomeneam la începutul acestei prefeţe de articolul lui Irving Howe. Prima frază a acelui articol sugerează, cred, cea mai rodnică perspectivă deopotrivă asupra lui N.S. Leskov şi a lui I.S. Fliaghin – autor şi personaj: „Un povestitor este foarte diferit de un scriitor de poveşti.” Până când lumea a înţeles că Leskov trebuie luat, mai ales, ca un mare povestitor a trecut ceva timp. Şi povestitorii au în ei ceva mesianic, ceva ce simplilor scriitori de poveşti le scapă, ceva ce nici ei nu prea pot explica. E ca şi cum prin gura lor vorbeşte un duh mai înalt. Leskov era din această stirpe. Şi îmi place să cred că, deşi s-a învinovăţit el însuşi de multe rele pe lumea asta, nimeni nu o va mai face de-acum încolo. Nici aici şi nici *dincolo*...

SEVER VOINESCU

PELERINUL VRĂJIT

Capitolul I

Călătoream cu vaporul pe lacul Ladoga, dinspre insula Koneveţ spre Valaam[1] şi, în drum, pentru trebuinţele sale, vaporul a tras la mal la Korelo. Aici, mulţi dintre noi avură curiozitatea să coboare pe mal şi să dea o raită, pe nişte căluţi nordici viguroşi, de rasă ciuhonă, prin orăşelul pustiu. După care căpitanul a fost gata să continue drumul şi am plecat mai departe.

După vizita la Korelo s-a vorbit, cum e şi firesc, despre această sărmană, deşi extrem de veche aşezare rusească, de o tristeţe greu până şi de imaginat. Toţi cei de pe vapor au împărtăşit această părere, şi unul dintre călători, om cu aplecare spre generalizări filozofice şi hâtrie politică, a spus că el nu poate pricepe nici în ruptul capului: de ce s-o fi luat hotărârea ca aceia care sunt incomozi la Petersburg să fie trimişi în locuri mai mult ori mai puţin îndepărtate, ceea ce, fireşte, adaugă pedepsei şi pagube, pentru că ei trebuie să fie şi transportaţi, când chiar aici, aproape de capitală, se află pe malul Ladogăi un loc atât de minunat precum Korelo, unde orice gândire liberă, orice liberă cugetare, nu poate face faţă apatiei populaţiei şi urâtului înspăimântător al naturii zgârcite şi apăsătoare.

— Eu sunt convins, a spus acest călător, că în cazul de faţă de vină e, negreşit, rutina sau, la o adică, poate lipsa datelor de trebuinţă.

Cineva care călătorea des pe aceste meleaguri a răspuns că, pare-se, în diverse vremuri au stat şi aici nişte surghiuniţi, numai că n-a rezistat nici unul mult timp.

— Un flăcău seminarist a fost trimis aici ca dascăl din pricina mârlăniei (un asemenea surghiun chiar nu l-am mai putut pricepe). Aşadar, venind aici, flăcăul şi-a făcut multă vreme curaj şi a tot nădăjduit că o să înceapă vreo judecată, dar pe urmă aşa s-a pus pe băutură şi atâta a

[1] Valaam – insulă pe care se află o mânăstire, în partea de nord a lacului Ladoga.

băut, că şi-a pierdut de tot minţile şi a trimis o jalbă că mai bine să se dea poruncă „să fie împuşcat cât mai degrabă ori să fie trimis la oaste, dar cum nu e apt, să fie spânzurat”.

— Şi ce rezoluţie a urmat?

— Mm... n.. nu ştiu, zău; doar că el oricum n-a mai aşteptat rezoluţia: s-a spânzurat singur de bună-voie.

— Şi foarte bine a făcut, a fost de părere filozoful.

— Foarte bine? a întrebat povestitorul, negustor după cât se vedea şi, pe deasupra, om serios şi cucernic.

— De ce nu? La urma urmelor a murit, şi cu asta basta.

— Cum, cu asta basta? Dar pe lumea cealaltă ce-o să fie cu el? Că sinucigaşii au a se chinui fără de sfârşit. Nici să se roage pentru ei nu poate nimeni.

Filozoful a zâmbit caustic, dar nu a răspuns nimic, în schimb şi-a spus cuvântul şi contra lui, şi contra negustorului un nou oponent, care, în chip neaşteptat, a intervenit în apărarea dascălului care se executase singur, fără încuviinţarea ocârmuirii.

Era un călător nou, care se îmbarcase la Koneveţ fără să fi băgat de seamă cineva. Tăcuse tot timpul şi nu îi dăduse nimeni nici o atenţie, acum însă se întoarseră toţi către el şi, probabil, se mirară cu toţii că putuse să rămână până atunci neobservat. Era un om de o statură uriaşă, cu faţa smeadă, deschisă, şi cu un păr des şi inelat, care, prinzând să încărunţească, avea culoarea plumbului, atât de ciudat îi lucea. Purta o rasă de călugăr, cu un brâu mânăstiresc lat, din curele, şi o scufie înaltă şi neagră din postav. Dacă era novice ori călugăr uns, asta nu se putea ghici, fiindcă monahii din insulele Ladogăi nu poartă întotdeauna potcap, nu doar când călătoresc, dar nici pe insule, ci se mărginesc să poarte, în simplitatea de la ţară, scufii. După înfăţişare, acestui nou tovarăş de drum al nostru, care s-a dovedit apoi un om cât se poate de interesant, nu îi puteai

da cu mult peste cincizeci de ani; dar era, în sensul deplin al cuvântului, un bogatâr, ba încă unul tipic, un bogatâr rus bun, simplu, amintind de bunicul Ilia Muromeţ[2] din minunatul tablou al lui Vereşciaghin şi din poemul contelui A.K. Tolstoi. Părea să nu fie făcut ca să meargă în rasă, ci ca să umble prin pădure pe un cal corbiu, cu opinci în picioare, adulmecând fără grabă cum „miroase a răşină şi fragă întunecatul codru de pini”[3].

Dar, cu toată această simplitate bună, nu îţi trebuia prea mult spirit de observaţie ca să recunoşti în el un om care văzuse multe şi, cum se spune, „umblat”. Se ţinea semeţ, sigur de el, deşi fără vreo familiaritate supărătoare, şi începu să vorbească cu o voce plăcută de bas, ca unul deprins să vorbească.

— Asta nu înseamnă chiar nimic, începu el scoţând vorbele tărăgănat şi moale, una câte una, pe sub mustăţile cărunte, dese şi răsucite în sus ca la husari. Cu cele spuse de domniile voastre pe seama lumii de apoi pentru sinucigaşi, cum că n-ar fi iertaţi niciodată, nu mă învoiesc. Şi că pentru ei nu s-ar ruga nimeni, tot vorbă de clacă e, fiindcă există un om care poate totuşi să le îndrepte situaţia foarte simplu şi în cel mai lesnicios chip.

Îl întrebară: dar cine e omul care cunoaşte şi îndreaptă situaţia sinucigaşilor după ce mor?

— Păi, uitaţi cine, răspunse bogatârul în odăjdii negre. E într-un sat din eparhia Moscovei un părinţel, un beţivan amărât rău, era cât pe-aci să fie răspopit; el le poartă de grijă.

— Dar de unde ştii?

---

[2] Erou popular legendar rus.

[3] Versuri din balada *Ilia Muromeţ* de Aleksei Konstantinovici Tolstoi.

— S-avem iertare, nu ştiu numai eu, ştiu toţi în districtul Moscovei, fiindcă treaba a mers prin însuşi înalt preasfinţitul mitropolit Filaret.

Se lăsă o mică pauză, şi cineva spuse că toate astea sunt destul de îndoielnice. Călugărul nu se simţi deloc jignit de această remarcă şi răspunse:

— Da, la prima vedere aşa e, îndoielnic. Şi nici nu-i nimic de mirare aici că nouă ni se pare îndoielnic, de vreme ce nici înalt preasfinţia sa n-a dat crezare multă vreme, dar pe urmă, după ce a primit dovezi sigure, a văzut că n-are cum să nu creadă şi a crezut.

Călătorii stăruiră pe lângă călugăr cu rugămintea să le povestească această istorie uimitoare, iar el nu refuză şi începu după cum urmează:

— Se zice că, odată, un protopop ar fi scris arhiereului cum că, aşa şi aşa, preoţelul ăsta, cică, e un beţivan fără pereche – bea rachiu şi nu e bun pentru parohie. Şi ea, pâra asta, avea de fapt temei. Arhiereul a poruncit să fie trimis preoţelul la dânsul, la Moscova. S-a uitat la el şi a văzut că, într-adevăr, preoţelul era beţiv, şi a hotărât să fie scos din slujbă. Preoţelul, de supărare, s-a şi lăsat de băutură, şi de supărat ce era nu mai contenea să se vaiete: „Unde-am putut s-ajung, îşi zicea, şi ce mă fac acum, cum să nu-mi pun capăt zilelor? Că, zice, doar asta mi-a mai rămas: barem atunci arhiereul o să-şi facă milă de familia mea şi o să-i dea fie-mii un logodnic, să-mi ia el locul şi să le dea de mâncare alor mei.”

Zis şi făcut: vasăzică, a luat hotărârea nesmintită să-şi curme zilele şi a hotărât şi ziua, dar cum era om bun, s-a gândit: „Bine-bine, de murit, să zicem, o să mor, numai că eu nu-s animal, nu-s lipsit de suflet: unde o să se ducă sufletul meu?” Şi de-atunci s-a amărât şi mai rău. Buun: de amărât s-a amărât, dar arhiereul hotărâse să-l lase fără slujbă din pricina beţiei şi, odată, după masa la trapezărie,

s-a culcat arhiereul pe un divănaş cu o cărticică, să se odihnească, şi-a adormit. Buun: a adormit dânsul ori doar pirotea, când numai ce-a văzut că parcă se deschide uşa chiliei. Şi-a strigat: „Cine-i acolo?”, că s-a gândit că venise vreun posluşnic ca să anunţe pe careva; când, în loc de posluşnic, a văzut că intră un bătrân blajin, şi arhiereul l-a recunoscut pe dată că e preasfântul Serghie[4].

Şi a zis arhiereul:

„Tu eşti, preasfinte părinte Serghie?”

Iar sfântul a răspuns:

„Eu sunt, robul lui Dumnezeu Filaret[5].”

Arhiereul a întrebat:

„Ce doreşte curăţenia voastră de la nevrednicia mea?”

Iar sfântul Serghie a răspuns:

„Milă voiesc.”

„Cui porunceşti s-o arăt?”

Iară sfântul l-a numit pe dată pe preoţelul cel rămas fără slujbă din pricina beţiei şi s-a îndepărtat. Iar arhiereul s-a trezit şi s-a gândit: „Cum să socot eu asta: că-i simplu vis, ori visare, ori vedenie de călăuzire?” Şi-a prins să cugete şi, ca om vestit în toată lumea pentru mintea sa, a găsit că e doar vis, căci este oare cu putinţă ca Sfântul Serghie, care posteşte şi e bun păzitor al traiului din vechime, să pună o vorbă pentru un iereu slab de înger, care nu se sinchiseşte de trai? Buun: aşa a judecat înalt preasfinţitul şi a lăsat toată treaba în mersul ei, aşa cum începuse, iar dânsul şi-a petrecut vremea aşa cum se cuvine, şi când a venit ceasul s-a dus iară să se culce. Dar numai ce-a adormit, că iarăşi avu vedenia, şi aşa fel era, că aduse

---

[4] Serghie (1314–1392) – întemeietorul mânăstirii Sfânta Treime din Zagorsk, sanctificat în anul 1452.

[5] Filaret (Drozdov) (1782–1876), mitropolit al Moscovei, teolog, unul din cei mai reacţionari membri ai clerului superior.

veneratul duh al arhiereului într-o tulburare şi mai mare. Vă puteţi închipui: un vuiet... aşa un vuiet înfricoşător, că nu-i cu putinţă să-l spui în cuvinte... Merg în galop... cavaleri, fără de număr câţi... la galop, toţi în veşminte verzi, cu platoşe şi panaşe, şi caii sunt ca nişte lei, corbii, iar în frunte e un *stratopedarh*[6], tot aşa înveşmântat, şi încotro flutura flamura într-acolo goneau toţi, iar pe flamură – un şarpe. Arhiereul nu ştiu ce-i cu alaiul acela, iar cel din frunte porunci: „Chinuiţi-i, zice; acum n-are cine se ruga pentru ei”, şi trecu în goană pe-alături; iar după dânsul, oştenii lui, iar după ei, precum un stol de gâşte slabe la vremea primăverii, se întinseră umbre posomorâte, şi toate dădeau din cap a mâhnire şi a jale către arhiereu şi gemeau întruna printre tânguiri: „Lasă-l! numai el se roagă pentru noi.” Arhiereul, de cum a binevoit să se scoale, a trimis după preoţelul beţiv şi l-a întrebat: cum anume şi pentru cine se roagă? Iar popa, slab de înger cum era, s-a zăpăcit în faţa sfinţiei sale şi zice: „Eu, vlădică, fac aşa cum se cuvine.” Şi anevoie izbuti preasfinţia sa ca acela să-şi recunoască vina: „Sunt vinovat, zice, de un lucru, că eu, slab de înger cum sunt şi gândindu-mă din pricina deznădejdii că e mai bine să mă lipsesc de viaţă, mă rog întotdeauna la sfânta proscomidie[7] pentru cei care sfârşesc fără pocăinţă şi îşi pun singuri mâinile pe piept...” Ei, atunci arhiereul a înţeles ce umbre erau cele pe care i le pusese în faţă vedenia, plutind ca nişte gâşte slabe, şi nu voi să-i bucure pe diavolii aceia care le grăbeau spre pierzanie, şi îl binecuvântă pe preoţel: „Du-te, binevoi să spună, şi nu mai păcătui, şi pentru cine te-ai rugat roagă-te” şi l-a trimis înapoi la slujba lui. Aşa că, uite, un om ca el poate

---

[6] Conducător de tabără militară.

[7] Prima parte a slujbei bisericeşti.

să le fie întotdeauna de folos unora care n-au putere să se lupte cu viaţa, fiindcă n-o să dea îndărăt de la cutezanţa chemării lui şi-l va sâcâi pentru ei pe ziditor, iar dânsul o să trebuiască să-i ierte.

— Dar de ce „o să trebuiască”?

— Păi, fiindcă „bateţi”[8]; că aşa e poruncit chiar de el, aşa că asta nu se mai schimbă.

— Dar spune, rogu-te, oare în afară de preotul ăsta de la Moscova nu se roagă nimeni pentru sinucigaşi?

— Apăi, nu ştiu, zău, cum să vă răspund eu la asta. Se zice că n-ar trebui să te rogi la Dumnezeu pentru ei, fiindcă sunt samavolnici, şi cu toate astea unii, neînţelegând, se roagă şi pentru ei. Dar de Sfânta Treime, când e ziua Sfântului Duh, se pare că e îngăduit oricui să se roage pentru ei. Se şi spun atunci nişte rugăciuni anume. O minune de rugăciuni, le-aş asculta întruna.

— Dar nu se pot spune şi în alte zile?

— Eu nu ştiu. Trebuie întrebat cineva dintre cărturari; aceia, mă gândesc, trebuie să ştie; eu însă n-am cădere să vorbesc despre asta.

— Dar la slujbă n-ai observat să se fi repetat vreodată aceste rugăciuni?

— Nu, n-am observat; dar altminteri nici domniile voastre să nu vă bizuiţi pe vorbele mele, că eu mă duc rar la slujbă.

— Păi de ce?

— Nu-mi îngăduie îndeletnicirile mele.

— Eşti ieromonah[9] sau ierodiacon[10]?

— Nu, sunt doar rasofor[11] încă.

— Adică, asta ce înseamnă, că eşti călugăr?

---

[8] Evanghelia după Matei, 7:7 – „Bateţi şi vi se va deschide”.

[9] Călugăr cu funcţie de preot.

[10] Călugăr cu funcţie de diacon.

— N... da; îndeobşte aşa se socoate.

— De socotit se socoate, răspunse la asta negustorul, doar că rasoforul poate să fie luat la oaste.

Bogatârul-călugăr nu se ofensă deloc, ci doar se gândi puţin şi răspunse:

— Da, se poate, şi se spune că au fost cazuri; doar că eu sunt de-acuma bătrân: cincizeci şi trei de ani am trăit; dar nici eu nu sunt străin de slujba la oaste.

— Ai slujit şi la oaste?

— Am slujit.

— Ai fost *unter* [12] adică? întrebă iar negustorul.

— Nu, n-am fost *unter*.

— Atunci ce: soldat, paznic, ori vreun trepăduş- cărăuş?

— Nu, n-aţi ghicit; sunt militar adevărat, aproape din copilărie am fost prin preajma treburilor de regiment.

— Vasăzică, cantonist[13]? stărui negustorul supărându-se.

— Păi, tot nu.

— Cine să te mai înţeleagă, atunci ce eşti?

— Sunt *coneser*.

— Cee?

— Sunt coneser, coneser ori, ca să mă exprim ca-n popor, mă pricep la cai şi am stat pe lângă remontori[14] ca să-i îndrum.

— Aşa, vasăzică!

— Da, şi nu doar o mie de cai am ales şi i-am deprins. Am dezbărat nişte sălbăticiuni, unele dintr-acelea care, de pildă, se ridică pe picioarele dinapoi şi se-aruncă pe spate

---

[11] Călugăr novice, îmbrăcat în rasă.

[12] Subofiţer.

[13] Fiu de soldat, menit milităriei de la naştere.

[14] Ofiţer însărcinat cu alegerea şi cumpărarea cailor pentru cavalerie.

cu toată puterea, de sunt în stare să sfărâme pe dată pieptul călăreţului cu oblâncul, dar cu mine nu i-a mers nici unuia.

— Dar cum ai făcut de-ai domolit aşa unii?

— Eu... eu simplu de tot, că am primit de la natură darul ăsta deosebit. În clipa când sar, nu las calul să se dezmeticească, îl trag cât pot de tare cu mâna stângă de ureche într-o parte, iar cu dreapta îi ard un pumn în căpăţână între urechi, şi scrâşnesc din dinţi la el de-l apucă groaza şi-i ies creierii dimpreună cu sângele pe nări – şi se potoleşte.

— Bine, şi pe urmă?

— Pe urmă te dai jos, îl mângâi, îl laşi să-şi desfete ochii cu tine, ca să-i rămână o impresie bună-n minte, şi pe urmă încaleci iară şi porneşti.

— Şi după asta calul merge cuminte?

— Merge cuminte, fiindcă un cal e inteligent, el simte cu ce om are de-a face şi ce gânduri are cu el. Pe mine, bunăoară, aşa m-au simţit şi m-au iubit toţi caii. La Moscova, în manej, era un cal care nu se supunea nici unui călăreţ şi cerceta, profanul, în ce fel să-şi îngenunche călăreţul. Ce mai, ca un diavol apuca toată rotula cu dinţoii şi-o smulgea. Le-a adus multora pieirea. Atunci venise la Moscova englezul Rarey[15] – „îmblânzitorul turbat” i se spunea – şi el, nemernicul ăsta de cal, numai că nu l-a halit şi pe el, dar de ruşine tot l-a făcut; doar că a rămas nevătămat, fiindcă, se zice, avea genunchieră de fier, aşa că, măcar că l-a apucat de picior, n-a putut să-l muşte, şi l-a azvârlit; că altfel murea; dar l-am îndreptat eu cum se cuvine.

— Dar spune, rogu-te, cum ai făcut?

---

[15] John Rarey (1827–1866), dresor american de cai, creatorul unui sistem de tratament blând al animalelor. În anul 1857 a făcut o demonstraţie a metodei sale în Rusia.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, fiindcă, vă spun, sunt dăruit pentru asta. Mister Rarey ăsta, de-i spune „îmblânzitorul turbat”, şi alţii care s-au pus cu răutatea calului ăstuia, şi-au pus toată măiestria în ţinutul în dârlogi, ca să nu-l lase să dea cu căpăţâna nici într-o parte nici în alta; dar eu am ales să fac exact pe dos; îndată ce a renunţat englezul Rarey la calul ăsta, am zis: „Nu-i nimic, zic, toate astea-s degeaba, fiindcă tot ce e cu calul ăsta e că-i sub puterea diavolului. Englezul nu poate să priceapă asta, dar eu înţeleg şi o să fiu de ajutor.” Mai-marii s-au învoit. Atunci am zis: „Scoateţi-l dincolo de bariera Dragomilovsk!” L-au scos. Buun; l-am dus noi de dârlogi în vâlceaua dinspre Fili, unde stau domnii în vile peste vară. Văd eu: locul e aici larg şi lesnicios, ia să trec la treabă! Am încălecat pe canibalul ăsta, fără cămaşă şi desculţ, doar în nădragi şi cu şapca, dar pe pielea goală aveam o cureluşă din şiret de la sfântul şi viteazul cneaz Vsevolod-Gavriil din Novgorod[16], că am respect pentru vitejia lui şi cred în el; iar pe cureluşa asta era brodat crezul lui: „Cinstea mea n-o voi da nimănui.” N-aveam în mâini nici o ustensilă specială în afară de o nagaică tătărească zdravănă cu plumb la capăt, dar oricum, n-avea mai mult de, să zicem, doi funţi, iar în cealaltă – o oală smălţuită din cele obişnuite, cu o cocă neîntărită în ea. Buun, încalec eu, iar patru oameni îi trag botul calului aceluia în toate părţile, să nu se năpustească la vreunul din ei cu dinţii. Dar el, diavolul, văzând că ne punem cu el, necheza şi fornăia şi năduşea, şi se scutura tot de rău ce era, şi voia să mă halească. Şi văd eu şi le poruncesc grăjdarilor: „Daţi degrabă, zic, frâul jos de pe el, nemernicul!” Aceia nu şi-au crezut urechilor că le dau asemenea poruncă şi se holbaau la mine. „Ce staţi, zic, n-auziţi? Acum pe loc să faceţi ce v-

[16] Vsevolod Gavriil Mstislavici (1095–1138), cneaz de Novgorod (1117–1132), venerat ca sfânt de Biserica Ortodoxă Rusă.

am poruncit!” Dar ei răspund: „Ce spui, Ivan Severianîci (în lume mi se spune Ivan Severianîci, domnul Fliaghin); cum se poate, au zis, să porunceşti să se scoată frâul?” Pe mine m-a apucat supărarea, fiindcă băgam de seamă şi simţeam în picioare cum turba calul de furie; şi l-am strivit frumuşel cu genunchii şi am strigat la ei: „Scoateţi-l!” Ei tot să dea cu gura; dar atunci m-am înfuriat şi eu de-a binelea, şi când am scrâşnit odată din dinţi, au scos frâul cât ai clipi şi-au luat-o la fugă care unde-a văzut cu ochii, iară eu, chiar în clipa aceea, pe neaşteptate, buf cu oala în fruntea lui: oala s-a spart, iar coca i-a curs şi-n ochi şi-n nări. El s-a speriat şi şi-a zis: „Ce-o fi asta?” Iar eu am apucat degrabă cu mâna stângă şapca de pe cap şi i-am tras şi mai abitir cocă pe ochi, iar cu nagaica l-am ars peste coaste într-o parte. El a sărit în faţă, dar eu am luat şi l-am frecat cu şapca pe ochi, ca să-i tulbur bine vederea, iar cu nagaica l-am ars şi-n partea ailaltă.... Şi dă-i, dă-i, şi-l fac numai apă de năduşeală. Nu-l las să ia nici o gură de aer, nici să dea de lumină, îi întind cocă întruna cu şapca pe mutră, scrâşnesc din dinţi de-l trec fiorii, îl sperii şi-l ard în coaste cu nagaica şi-ntr-o parte şi-n alta, ca să priceapă că nu-i de glumă... A priceput şi n-a-nceput să se-ndârjească, ci s-a arătat gata să mă poarte. Mă poartă el, cu râvnă, mă poartă, iară eu dă-i şi biciuieşte-l, şi cu cât mă purta mai cu râvnă, cu atât stăruiam şi eu mai cu zel cu nagaica, şi în fine, ne-a ajuns pe amândoi oboseala de-atâta trudă; mă durea umărul şi nu mi se mai ridica braţul, dar nici el, am văzut, nu se mai uita chiorâş şi-avea limba afară. Ei, văd eu atunci că-şi cere iertare, mă dau jos degrabă de pe el, îi şterg ochii, îl iau de coamă şi zic: „Stai carne de câine bună de dat la câini!” şi-aşa l-apăs în jos, că a şi căzut în genunchi în faţa mea, şi de-atunci aşa smerit s-a făcut, de nici n-aveai ce să mai ceri: se lăsa şi încălecat, şi mergea, numai că n-a trecut mult şi-a crăpat.

— A crăpat totuşi?

— A crăpat; tare mândră făptură a fost, cât priveşte purtarea, s-a supus, dar se vede că firea n-a putut să şi-o biruie. Şi atunci domnul Rarey, auzind asta, m-a poftit în slujba lui.

— Adică ai slujit la el?

— A, nu.

— Dar de ce?

— Cum să vă spun? Mai întâi, că eu sunt coneser şi-s deprins mai mult pe partea asta – cu alesul, nu cu mersul, iar el avea nevoie numai să domolească din cei turbaţi, şi-al doilea, că asta a fost din partea lui, aşa cred eu, doar un vicleşug.

— Anume ce?

— A vrut să ia de la mine secretul.

— Şi i l-ai fi vândut?

— Da, i l-aş fi vândut.

— Şi-atunci ce mai voia?

— Atunci... pesemne că s-a speriat şi el de mine.

— Fii bun şi spune, asta ce istorie mai e?

— N-a fost nici o istorie deosebită, doar că-mi zice: „Fă-mi cunoscut, frate, secretul tău, îţi dau bani mulţi şi te iau la mine coneser.” Da’ cum eu n-am putut niciodată să înşel pe cineva, îi răspund: „Păi ce secret? E o prostie.” Dar el tot cu ştiinţa lui de inglez, nu m-a crezut şi zice: „Ei, dacă nu vrei să-mi spui aşa cum e, hai să bem nişte rom împreună.” Pe urmă am băut cu el rom cu nemiluita, până când el s-a făcut roşu ca focul la faţă şi-a zis cum a putut: „Ei, acum, spune-mi şi mie, te rog, ce-ai făcut?” Şi eu răspund: „Uite ce...” – şi mă uit la el cât pot de fioros şi scrâşnesc din dinţi, şi cum n-aveam atunci oală cu cocă la mine, am luat drept pildă paharul şi-am dat să dau spre el, şi el cum a văzut asta s-a şi lăsat sub masă, da’ pe urmă

aşa s-a mai târât spre uşă, şi cum o fi făcut, că n-a mai fost de găsit. Aşa că de-atunci nici nu l-am mai văzut.

— De-asta nici nu te-ai dus la el?

— De-asta. Da' şi cum să mă duc, când el a avut frică de-atunci până şi să dea cu ochii de mine? Eu unul tare aş fi voit să fiu la el, că mi-a plăcut tare mult cât m-am întrecut atunci cu el la rom, dar, ce-i drept, n-ai cum să te abaţi de la drumul tău, şi a trebuit să urmez altă chemare.

— Dar ce socoţi dumneata drept chemare a dumitale?

— Păi nu ştiu, zău, cum să vă spun... Că în multele câte s-au întâmplat mi-a fost dat să fiu şi pe cai, şi sub cai, am fost şi în captivitate, am şi luptat, am bătut oameni şi-am fost şi eu schilodit aşa, că nu oricine putea să-ndure.

— Şi la mânăstire când te-ai dus?

— Asta n-a fost demult, doar la câţiva ani după toate câte le-am trăit.

— Şi tot chemare ai simţit?

— M...n... nu ştiu cum să explic asta... de-altminteri e de crezut că da.

— Dar de ce vorbeşti aşa... de parcă n-ai fi sigur?

— Păi cum să spun sigur, când nici nu pot să cuprind multele câte-au fost în viaţa mea?

— De ce asta?

— Din pricină că multe nici nu le-am făcut din voia mea.

— Dar din a cui?

— Aşa a fost făgăduiala părintească.

— Şi ce anume ţi s-a întâmplat potrivit făgăduielii părinteşti?

— Toată viaţa mea am pierit şi n-am putut pieri cu nici un chip.

— Chiar aşa?

— Chiar aşa.

— Fii bun şi povesteşte-ne viaţa dumitale.

— Ce ţin minte, cu bunăvoinţa domniilor voastre, pot să povestesc, doar că pot numai dacă o iau chiar de la-nceput.

— Îţi rămânem îndatoraţi, va fi cu atât mai interesant.

— Ei, chiar nu ştiu dacă o să fie cât de cât interesant, dar binevoiţi şi ascultaţi.

Capitolul II

Fostul coneser Ivan Severianîci, domnul Fliaghin, îşi începu povestirea astfel:

— M-am născut ca iobag şi mă trag din oamenii de curte ai contelui K.[17] din gubernia Oriol. Acuma, sub domnii cei tineri, avuţiile acelea s-au împrăştiat, dar sub contele cel bătrân erau mari de tot. În satul G., unde trăia contele însuşi, erau un ditamai căsoiul, un pavilion pentru oaspeţi, teatru, o galerie anume ca popicărie, cuşti pentru câinii de vânătoare, urşi vii legaţi la stâlp, grădini, avea cântăreţi care dădeau concerte şi actori care jucau tot felul de scene; avea atelierele sale de ţesut şi de tot felul; dar ce-l interesa cel mai mult era herghelia. Fiecare treabă îşi avea oamenii ei, dar celei cu caii i se dădea o atenţie mai mare decât tuturor, şi aşa cum la oaste era odinioară cantonist fiul de soldat, ca să lupte, aşa era şi la noi: vizitiu şi băiat-vizitiu, ca să meargă pe cal, rândaş şi băiat-rândaş, să îngrijească de cai, mujic cu hrana cailor şi băiat asemenea,

[17] Contele Serghei Mihailovici Kamenski (1771–1835), proprietar de iobagi, nemilos şi risipitor, care avea patru sute de servitori.

să care hrana de la arie la grajduri. Taică-meu era vizitiul Severian, şi măcar că nu se număra printre cei dintâi, că erau o droaie la noi, şase cai mâna, iar când cu alaiul ţarului a fost al şaptelea în alai şi-a fost dăruit cu un asignat albastru din cel vechi[18]. De mamă am rămas orfan din pruncie şi n-o ţin minte, că am fost *fiu din rugă*, adică ea, neavând multă vreme copii, m-a tot cerut lui Dumnezeu, şi cum m-a avut, chiar când m-a născut, a murit, fiindcă eu m-am ivit pe lume cu un cap neobişnuit de mare, aşa că nici nu mi-au spus Ivan Fliaghin, ci doar Golovan[19]. Trăind eu pe lângă taică-meu în acaretul vizitiilor, îmi petreceam toată vremea pe la grajduri, şi-acolo am pătruns taina de a cunoaşte animalul, şi pot să spun că am prins dragoste de cal, că mic fiind, mă târam de-a buşilea printre picioarele cailor, şi ei nu m-au schilodit, iar crescând, i-am cunoscut cât de bine se poate. La noi crescătoria era separat şi grajdurile separat, iar noi, oamenii de la grajduri, nu puneam piciorul la crescătorie, ci primeam de-a gata învăţăcei de-acolo şi-i învăţam. La noi fiecare vizitiu cu foraităr[20] avea câte şase cai, şi nu erau de-aceeaşi rasă: erau de Viatka, de Kazan, calmuci, de Bitiuga, de Don – toţi din cai aduşi, cumpăraţi la târguri; ai noştri, de la herghelie, se-nţelege, erau mai mulţi, doar că de ei nu merită să vorbesc, fiindcă ăştia de crescătorie sunt potoliţi şi n-au firea tare, şi nici vreo fantezie veselă n-au, pe când sălbăticiunile astea, astea, de groază ce fiare erau. Cumpăra câteodată contele de-a dreptul herghelii întregi, cum ar veni, cu tabunul, ieftin, câte opt-zece ruble de cap, şi cum îi goneau acasă, cum începeam

[18] Bancnotă de cinci ruble.

[19] *Golova* (rusă) – cap.

[20] Foraităr (în germ. *Vorreiter*) – vizitiu călare pe unul din caii din faţă, la echipajele cu patru sau şase cai.

să-i şcolim. E de spaimă ce se-mpotrivesc. Se-ntâmplă să şi crape juma’ din ei, dar nu se lasă educaţi: stau în curte – se minunează întruna, se şi năpustesc în ziduri, şi se tot uită la cer, ca păsările trag cu ochiul. Te-apuca şi mila uitându-te la câte unul, că, uite, vedeai că parcă îi arde inima să-şi ia zborul, dar n-are aripi... Şi la-nceput, nici vorbă să bea apă şi să mănânce ovăz din jgheab, şi se usucă, se usucă până se sleiesc de tot şi crapă. Câteodată se pierdea mai bine de jumătate din ce cumpăram, mai ales din cei chirchizi. Aceştia iubesc la nebunie libertatea stepei. În schimb se-ntâmplă că, învăţându-i, chiar şi din aceia care se deprind şi rămân să trăiască, nu puţini să fie schilodiţi, că n-ai alt mijloc la sălbăticia lor decât severitatea; în schimb, din cei care îndură educaţia şi ştiinţa iese ceva aşa de ales, că niciodată n-o să aibă un cal de crescătorie virtutea lor la mers.

Părintelui meu, Severian Ivanîci, îi reveneau ca vizitiu şase cai chirchizi, iar când eu am mai crescut, m-a pus şi pe mine foraitär la caii aceia. Caii erau răi, nu dintr-acei de cavalerie de-acum, de se iau pentru ofiţeri. Noi le spuneam ăstora, pentru ofiţeri, *kofişenki*[21], că nu era nici o plăcere să mergi pe ei, ofiţerii puteau să şi şadă pe ei, pe când ceilalţi erau fiară, aspidă şi vasilisc la un loc: botul era un rânjet, coama – foarfece... ce mai, de spaimă! Şi nu ştiau ce-i oboseala: nu doar optzeci, dar şi-o sută, şi-o sută cinşpe verste, din sat până la Oriol, ori la-ntoarcere, la fel le făceau, n-aveau nevoie de odihnă. Când o iau din loc, ai grijă să nu zboare pe-alături. Iară eu, când m-au pus pe cal ca foraitär, aveam doar unşpe ani, şi glasul l-aveam taman cum se cerea şi se cădea pentru un foraitär de curte: cât se poate de sfredelitor şi de răsunător, şi ţinea atâta de mult, că puteam să dau drumul la un „diii...ii...oo” şi s-o ţin aşa şi juma’ de ceas; dar în trup n-aveam încă putere, aşa

[21] Sevitori însărcinaţi cu pregătirea cafelei, ceaiului, ciocolatei etc.

că la drumurile lungi nu eram în stare să stau slobod în şa, şi mă legau de cal, adică de şa şi de chingi, mă înfăşurau în curele tot şi făceau aşa fel ca să nu cad. Te zgâlţâie groaznic, şi nu doar o dată te ia ameţeala şi nu mai ştii de tine, dar mergi mai departe călare, ai poziţia ta, şi când ţi-ajunge de-atâta bălăngănit, îţi vii din nou în fire. Nu-i uşoară funcţia asta; cât ţine drumul, se-ntâmplă să treci şi de câteva ori din una-n alta, ba te lasă puterile, ba îţi vii în fire, şi acasă te dezleagă de şa ca pe unul care nu mai e viu, te culcă şi îţi dau să miroşi hrean; ei, dar pe urmă m-am deprins şi n-au mai trebuit toate astea; ba se mai întâmpla şi să merg şi să tot caut să-i ard una cu biciul peste cămaşă câte unui mujic care-mi ieşea în cale. Năzbâtie de foraitär, e ştiută deja. Şi uite-aşa, plecăm noi odată cu contele, care se ducea să facă o vizită. Era o vreme de vară, minunată, contele şedea cu câinele în trăsura deschisă, tăicuţul meu mâna cei patru cai, iară eu galopam de zor în faţă, dar drumul se abate deodată de la şleah[22] şi face un ocol de vreo cinşpe verste spre o mânăstire căreia îi zice sihăstria P... Drumeagul ăsta l-au făcut călugării, să te ispitească mai mult să mergi la ei: şi e de-nţeles, că pe drumul public ai mizerie şi răchitişuri, numai nuiele îmbârligate-i tot; iar drumeagul spre sihăstria călugărilor e curat, măturat tot şi îngrijit, şi pe margini au crescut mestecenii pe care i-au sădit, e aşa o verdeaţă şi aşa o mireasmă de la mestecenii aceia, şi în depărtare se vede câmpul larg... Într-un cuvânt, e aşa de frumos că, uite, îţi vine să şi strigi de frumos ce e, iar de strigat fără rost, se-nţelege, nu poţi, aşa că ţin în mine şi doar salt; numai că deodată, când mai erau trei-patru verste până la mânăstire şi tocmai începuse să mă îmbie o pantă, zăresc chiar în faţa mea un punctişor... ceva care abia-abia se mişca pe drum, ca un arici. Eu m-am bucurat de-aşa prilej,

[22] Drumul mare.

şi când am tras un „diii-iii-t-t-t” din toate puterile, a răsunat cale de-o verstă, şi-aşa m-am înflăcărat, că atunci când am apucat să ajungem din urmă carul cu doi cai la care strigam, m-am şi ridicat în scări; şi văd un om culcat pe fân în car şi, pesemne, de plăcut ce-l încălzea soarele în vânticelul proaspăt şi neavând nici o temere, dormea dus, lungit de drag cu spinarea-n sus, şi până şi cu braţele larg desfăcute, de parcă îmbrăţişa carul. Văd că nu se întoarce şi o iau într-o parte, dar când am ajuns în dreptul lui, înălţat în scări – atunci am şi scrâşnit din dinţi prima oară – l-am croit din toate puterile cu biciul pe spinare. Caii lui au luat-o cu carul la vale, iar el s-a şi ridicat, un moşneguţ era, cu o tichie de poslușnic, uite, cum sunt eu acuma, şi cu o faţă plângăreaţă, ca de muiere bătrână, şi speriat rău, şi-i curgeau lacrimile, şi se răsucea-n fân ca peştele-n tigaie şi, buimac, pesemne că n-a luat seama la margine, şi s-a rostogolit din car sub roată, târâş prin praf... şi picioarele i s-au încurcat în hăţuri... Mie şi lui taică-meu, da’ şi contelui, ni s-a părut mai întâi de râs cum se rostogolea, dar numai ce văd că acolo jos, la pod, caii s-au înţepenit cu o roată în piciorul podului şi-au rămas în loc, dar *el* nu se ridică şi nu se întoarce... Ne apropiem noi, mă uit, era cenuşiu tot de praf, şi faţa nu mai avea nas, doar o crăpătură era, şi din ea sânge... Contele a poruncit să oprim, s-a dat jos, s-a uitat şi zice: „E mort.” M-a ameninţat că o să fiu biciuit acasă şi a poruncit să mergem degrabă la mânăstire. De-acolo au trimis oameni la pod, iar contele a vorbit acolo cu egumenul, iar în toamnă a plecat într-acolo de la noi, ca dar, un convoi întreg cu ovăz, şi cu făină, şi cu caraşi uscaţi, iar pe mine m-a bătut taică-meu cu biciul acolo, în dosul unei magazii, de mi-a rupt nădragii, dar nu chiar rău de tot, fiindcă, după cum mi-era datoria, trebuia să merg din nou călare. Aşa s-a şi sfârşit treaba, dar chiar în noaptea aceea mi s-a arătat în

vis călugărul pe care îl croisem, şi iarăşi plângea ca o muiere. Zic:

„Ce vrei de la mine? Du-te de-aici!”

Dar *el* răspunde:

„Tu, zice, mi-ai luat viaţa fără pocăinţă.”

„Ei, n-oi fi doar tu aşa. Acuma ce să-ţi fac? Că doar n-a fost dinadins. Şi ce, zic, e rău acuma? Ai murit şi s-a isprăvit tot.”

„S-a isprăvit, zice, asta aşa e, şi îţi sunt foarte recunoscător pentru asta, dar acum am venit de la mama ta bună să-ţi spun: ştii că tu eşti *fiu din rugă* ?”

„Cum să nu, zic, am auzit de asta, bunica Fedosia mi-a spus nu o dată”.

„Dar ştii, zice, că eşti *fiu făgăduit*?”

„Cum adică?”

„Adică, zice, eşti făgăduit Domnului.”

„Dar cine m-a făgăduit?”

„Mama ta.”

„Ei, atunci, zic, las’ să vină ea la mine să-mi spună, că asta oi fi scornit-o tu.”

„Nu, zice, n-am scornit, dar ea nu poate să vină.”

„De ce?”

„Aşa, zice, fiindcă aici la noi nu e ca la voi pe pământ: cei de-aici nu vorbesc toţi, şi fiecare cu ce e dăruit aceea şi face. Dar dacă vrei, zice, o să-ţi dau un semn ca să-ţi adeveresc.”

„Vreau, răspund eu, dar ce fel de semn?”

„Păi, uite, zice, semnul e că vei pieri de multe ori şi n-ai să pieri niciodată până va veni pieirea ta adevărată, şi-atunci o să-ţi aminteşti făgăduiala făcută de mama ta pentru tine şi o să te duci la mânăstire.”

„Foarte bine, răspund eu, mă-nvoiesc şi-aştept.”

Şi-a dispărut, iar eu m-am trezit şi-am uitat toate astea, şi nici prin gând nu mi-a trecut că toate aceste pieiri aveau

să şi vină una după alta. Numai că, după o vreme, am plecat cu contele şi cu contesa la Voronej – o duceam pe contesa cea micuţă la moaştele nou apărute[23] ca să-i lecuiască picioarele strâmbe – şi ne-am oprit în *uezdul* [24] Eleţk, în satul Krutoe, ca să mânânce caii, şi lângă jgheab m-a luat iar somnul, şi văd că vine iarăşi călugăraşul cela căruia i-am curmat viaţa şi zice:

„Ascultă, Golovanka, mi-e milă de tine, cere-te degrabă de la stăpâni să te duci la mânăstire; o să te lase.”

Eu răspund:

„Adică de ce să mă duc?”

Iar el zice:

„Păi altfel o să vezi cât rău o să înduri.”

Bine, îmi zic eu, îţi trebuie să cobeşti ceva de vreme ce te-am omorât. Şi m-am sculat, am înhămat caii cu taică-meu şi-am plecat, dar dealul e-aici pieptiş de tot şi cotit, şi-ntr-o parte e o prăpastie în care cine ştie câţi or fi pierit. Şi zice contele:

„Ia seama, Golovan, mai cu grijă.”

Dar eu mă ştiam dibaci şi, măcar că hăţurile de la oişte le ţine vizitiul, mă pricepeam bine să-i fiu de ajutor lui taică-meu. Caii pe care-i avea în oişte erau puternici şi aveai bază-n ei: puteau să meargă la vale într-un fel al lor, de-şi puneau coada pe pământ, dar unul din ei, parşivul, le-avea cu astronomia: cum începeai să tragi mai cu putere, odată smucea capu-n sus şi dracu’ ştie ce admira el acolo-n cer. Ăştia-s astronomi până-n măduva oaselor, îs tot ce poate să fie mai rău, şi mai cu seamă în oişte sunt cei mai periculoşi, foraitărul nu trebuie să piardă deloc din ochi un cal cu asemenea purtare, fiindcă astronomul nici

[23] În anul 1832 au fost descoperite la Voronej moaştele lui Mitrofan, primul episcop al Voronejului.

[24] Judeţ.

nu se uită unde pune picioarele, şi cine ştie unde nimereşte. Eu, se-nţelege, ştiam toate astea despre astronomul meu şi-l ajutam întotdeauna pe taică-meu; şi calul pe care sunt călare şi cel pe care îl am la mână îi ţin cu frâiele pe cotul stâng, şi îi pun aşa fel încât să le vină coada chiar în dreptul oiştei, iar oiştea le vine între crupe, şi am tot timpul biciul gata pregătit înaintea ochilor astronomului, şi cum văd că prea a luat-o-n cer, trosc la rădăcina nasului, şi pe loc lasă botu-n jos, şi mergem de mai mare dragul. Aşa şi de data asta: mergeam la vale, şi eu, ştiţi, mă sucesc în faţa oiştii şi potolesc astronomul cu biciul, când deodată-l văd că nu mai ştie nici de hăţurile lui taică-meu, nici de biciul meu, cu gura numai sânge de la zăbală şi ochii scoşi din orbite, şi aud deodată că-ncepe să pârâie ceva în spatele meu şi buf, şi tot echipajul o şi ia razna... Se rupsese frâna! Strig la taică-meu: „Ţine! ţine!” Şi urlă şi el: „Ţine! ţine!” Dar ce să mai ţii, când toţi cei şase cai se duc ca apucaţii fără să mai vadă nimic, iar prin faţa ochilor îmi ţâşnşte deodată ceva: taică-meu zbura de pe capră... se rupseseră hăţurile... Iar în faţă – prăpastia aia grozavă... Nu ştiu de cine mi-a fost milă, de stăpâni ori de mine, numai că văzând că pieirea era sigură, m-am aruncat din şa pe oişte şi m-am atârnat de capătul ei. Nici nu ştiu cât cântăream la vremea aceea, dar când e să se-adauge, totul atârnă greu, şi-aşa de tare am apăsat caii din oişte, că au început să horcăie şi... văd că nu mai sunt caii din faţă, parcă fuseseră retezaţi, iar eu atârn chiar peste prăpastie, iar trăsura stă şi s-a proptit în rotaşii pe care i-am strivit cu oiştea.

Abia atunci m-am dumirit şi m-a apucat spaima, mâinile mi s-au desprins, am zburat şi nu mai ţin minte altceva. Nu ştiu nici după cât timp mi-am venit în fire, şi văd că sunt într-o izbă şi un mujic zdravăn îmi spune:

„Ia te uită, chiar eşti viu, flăcăule?”

Eu răspund:

„Pesemne că-s viu.”

„Dar ţii minte, zice, ce-a fost cu tine?”

Am căutat să-mi aduc aminte şi mi-am amintit cum au gonit caii cu noi şi cum m-am aruncat pe capătul oiştei şi cum atârnam deasupra prăpastiei; dar ce-a fost mai departe – nu ştiu.

Dar mujicul numai ce zâmbeşte:

„Păi de unde, zice, să ştii. Că acolo, în prăpastie, caii tăi din faţă n-au ajuns vii – praf s-au făcut, iar pe tine parcă te-a salvat o putere nevăzută: cum căzuşi pe un morman de lut, te şi duseşi la vale pe el ca pe sanie. E mort de-a binelea, am crezut noi, dar când ne uitarăm, aer trăgeai, dar erai dus. Ei, dar acu’, zice, scoală dacă poţi, du-te cât mai degrabă la stăpâne-tu: contele a lăsat bani, că dacă mori, să te îngropăm, dar dacă o să fii viu, să te ducem la el la Voronej.”

Şi-am şi plecat, dar n-am deschis gura tot drumul, doar am ascultat la mujicul acela care m-a dus cum cânta întruna la armonică *Barînia*[25]. Cum am ajuns la Voronej, contele mă cheamă în odăile dânsului şi-i spune contesei :

„Uite, zice, contesa mea, noi băiatului ăstuia îi datorăm viaţa.”

Contesa doar a dat din cap, dar contele a spus:

„Cere de la mine ce vrei, Golovan, fac orice pentru tine.”

Eu răspund:

„Nu ştiu ce să cer!”

Dar el zice:

„Păi ce ai vrea?”

Mă gândesc eu, mă gândesc şi zic:

„O armonică.”

Contele a-nceput să râdă şi zice:

[25] Dans popular rus.

„Ei, chiar că eşti prost, dar oricum, când va veni vremea o să-mi amintesc eu singur de tine; dar armonica, zice, să-i fie cumpărată numaidecât.”

S-a dus un lacheu pe la prăvălii şi mi-a adus armonica la grajd.

„Na, zice, cântă.”

Eu am luat-o şi-am început să cânt, dar când am văzut că habar n-aveam, am lăsat-o baltă, şi pe urmă, a doua zi, mi-au şi furat-o nişte pelerini de sub un şopron. Ar fi trebuit să folosesc prilejul că aveam bunăvoinţa contelui şi să cer atunci, cum mă povăţuise călugărul, să plec la mânăstire; dar nu ştiu nici eu de ce am cerut armonica, şi aşa am nesocotit prima chemare ce-o aveam, şi de-atunci am mers dintr-o încercare în alta, cu suferinţe din ce în ce mai mari, dar fără să pier în vreuna, până când tot ce mi-a prevestit călugărul în vis s-a adeverit.

Capitolul III

Nici nu m-am întors bine acasă cu stăpânii mei, care mă copleşiseră cu dărnicia lor, cu caii noi luaţi la Voronej, tot şase la număr, că s-a-ntâmplat să mi se aşeze pe o policioară în grajd o pereche de porumbei moţaţi. Porumbelul avea penele de culoarea lutului, iar porumbiţa era albă şi tare drăguţă, cu picioruşele ei roşii! Tare mult îmi plăceau: mai ales când gângurea el noaptea, e aşa de plăcut să asculţi, iar ziua zburau amândoi printre cai, şi se lăsau în iesle, ciuguleau ovăz şi se giugiuleau... Să se uite

la ei e o bucurie pentru un copilandru. Şi după giugiuleala asta s-au ivit puişorii: o pereche a ieşit, şi au crescut şi ei, şi ce s-au mai giugiulit şi ei, şi iar s-au aşezat pe ouşoare şi iar au ieşit... Nişte porumbei micuţi-micuţi, parcă făcuţi din lână, că n-aveau pene, şi galbeni cum sunt gogoloaşele alea-n iarbă de le zice „prescurile mâţei”, iar ciocurile mai ceva decât la prinţii chirchizi, zdravene... M-am apucat să cercetez puişorii aceia şi, ca să nu-i strivesc, l-am luat pe unul de cioculeţ şi mă uitam, mă uitam, şi nu-mi puteam lua ochii de la el de gingaş ce era, iar taică-său tot căuta să mi-l ia. Îmi găsisem şi o distracţie cu el – să-l întărât cu puişorul acela; dar pe urmă, când am vrut să-l pun la loc în cuib, puişorul nu mai sufla. N-am mai putut de necaz: l-am ţinut în mâini să-l încălzesc şi-am suflat peste el ca să-l readuc la viaţă; dar nu, murise şi gata! M-am supărat şi-am dat de-a azvârlita cu el pe fereastră. Oricum, mai era unul în cuib, iar pe ăsta mort, o pisică albă, care cine ştie de pe unde o zbughise acolo, l-a şi-nhăţat şi dusă a fost. Iar pisica asta, am văzut bine, era albă toată, iar în creştet, ca o scufie, avea o pată mică neagră. Ei, mi-am zis, s-o ia naiba, o să-l mănânce pe ăla mort. Numai că dormind eu noaptea, numai ce-aud porumbelul de pe policioara de deasupra patului meu luptându-se furios. Sar eu şi mă uit, era noapte cu lună, şi văd iară: pisica cea albă trăgea de celălalt puişor, de cel viu.

„Ei, mi-am zis, dar de ce, mă rog, face asta?” – şi sar la ea şi-arunc cu o cizmă, numai că n-am nimerit-o – aşa că mi-a luat puişorul şi precis că l-a mâncat pe undeva. Au rămas singuri şi trişti porumbeii mei, dar n-au tânjit mult şi-au început iarăşi să se giugiulească, şi-au dat iară la iveală o pereche de copii, dar afurisita aia de pisică iarăşi ca prima oară... Ăl rău ştie cum băgase ea de seamă totul, şi numai ce văd că ziua-n amiaza mare trage iar un puişor, da’ cu aşa dibăcie, că nici n-am avut cu ce s-arunc după

ea. În schimb, m-am hotărât s-o învăţ minte, şi-am pus aşa un laţ la fereastră, că noaptea, cum a dat cu botul, a şi strâns-o, şi dă-i şi miorlăie şi miaună. Am scos-o îndată din laţ, i-am vârât botul şi labele dinainte în carâmbul de la o cizmă, ca să nu mă zgârie, iar labele dinapoi i le-am strâns dimpreună cu coada în mâna stângă, într-o mănuşă, în timp ce cu dreapta am luat biciul de pe perete, şi-am luat-o şi-am pus-o pe pat ca să-i dau o lecţie. Cred că i-am tras vreo sută şi cincizeci de bice, cât am putut de zdravăn, până nici nu s-a mai zbătut. Atunci am scos-o din cizmă şi am stat să mă gândesc: a crăpat ori n-a crăpat? Ia să vedem, mi-am zis, e vie ori nu e vie? Şi-am pus-o pe prag şi i-am tăiat coada cu o toporişcă: a tresăltat toată cu un „miau” şi s-a răsucit de vreo zece ori şi-a luat-o la goană. „Bine, mi-am zis, de-acu’ nu mai vii tu la porumbeii mei”; şi ca s-o bag şi mai tare în sperieţi, de dimineaţă, am luat coada pe care i-o tăiasem şi-am bătut-o cu un cui deasupra geamului meu, pe-afară, şi eram tare mulţumit. Dar peste vreun ceas, cel mult două, o văd dând buzna pe camerista contesei, care nu venise în viaţa ei la noi în grajd, ţinând o umbreluţă deasupra capului şi strigând:

„Aha! Aha! Uite cine! Uite cine-a făcut asta!”

Zic:

„Adică ce?”

„Tu ai ciuntit-o, zice, pe Zozinka? Recunoaşte: doar deasupra geamului tău e bătută-n cui codiţa ei, aşa-i?”

Zic:

„Şi ce mare lucru dacă i-am bătut codiţa-n cui?”

„Da’, zice, cum ai îndrăznit?”

„Da’ ea cum a îndrăznit să-mi mănânce porumbeii?”

„Ce să spun! Porumbeii tăi!”

„Că şi pisica, mă rog, o fi mare doamnă.”

Începusem, ştiţi, să mă iau la harţă ca unul mare.

„Ce să zic, mare lucru pisica asta.”

Da’ libelula:

„Cum îndrăzneşti să vorbeşti aşa, ce, nu ştii că e pisica mea şi că a mângâiat-o chiar contesa?” şi mi-a şi ars o palmă peste obraz, iar eu, cum eram de mic iute de mână, n-am stat pe gânduri, am luat un târn murdar de lângă uşă şi dă-i cu el peste mijloc...

Dumnezeule mare, ce s-a stârnit atunci! M-au dus la cancelarie, la intendentul neamţ, să mă judece, şi m-a judecat, să fiu biciuit cât se poate de rău şi pe urmă să fiu dat afară de la grajd şi să bat cu ciocanul pietricele la aleea din parcul englezesc... M-au rupt în bătaie, nici să mă ridic n-am mai putut, şi m-au dus la taică-meu pe o rogojină, dar asta a fost o nimica toată pentru mine, însă, uite, ultima pedeapsă, că să stau în genunchi şi să bat pietricele... asta a fost aşa un chin pentru mine, că m-am gândit, m-am gândit ce-aş putea să fac şi m-am hotărât să-mi iau viaţa. Mi-am făcut rost de o sfoară zdravănă din trestie de zahăr, pe care am cerut-o de la un lacheiaş, şi am plecat seara să mă scald, dar de-acolo m-am dus în pădăricea de plopi tremurători din spatele ariei, m-am pus în genunchi, m-am rugat pentru toată creştinătatea, am legat sfoara de o cracă, am făcut un laţ şi mi-am băgat capul în ea. Mai rămânea doar să salt, o nimica toată... Făcusem toate astea cu inima uşoară, dar numai ce mi-am făcut vânt, am sărit şi m-am atârnat, că m-am şi pomenit zăcând pe jos, iar în faţa mea era un ţigan cu un cuţit şi râdea – nişte dinţi albi-albi, de sclipeau noaptea pe mutra neagră.

„Da’ ce faci aici, argatule?”

„Da’ ce treabă ai tu, mă rog, cu mine?”

„Ori – nu s-a lăsat el – ţi-e viaţa rea?”

„Vezi bine că nu-i dulce”, zic.

„Păi decât să te spânzuri cu mâna ta, mai bine, zice, hai să trăieşti cu noi, poate-oi atârna altfel.”

„Da’ cine sunteţi voi şi din ce trăiţi? N-oţi fi hoţi.”

„Hoţi, suntem şi hoţi, zice, şi pungaşi.”

„Păi da, vezi, zic, iar la o adică n-oţi căsăpi şi oameni?”

„Se-ntâmplă, zice, procedăm şi-aşa.”

M-am gândit eu, m-am gândit, ce să fac: acasă, şi mâine, şi poimâine, tot asta şi tot asta, stai în genunchi pe alee şi toc-toc, bate pietricele cu ciocanul, iar de la meşteşugul ăsta făcusem şi bătături la genunchi, ba mai şi auzeam cum râd toţi de mine, că pentru o coadă de mâţă m-a osândit duşmănosul ăla de neamţ să pisez un munte întreg de piatră. Râdeau toţi: „Şi-ţi mai şi zici salvator, ziceau: le-ai salvat viaţa stăpânilor.” Ce mai, n-am mai răbdat, şi văzând eu în mintea mea totul, că dacă nu mă spânzur o să trebuiască să mă-ntorc iară la toate astea, am dat din mână, am dat şi-n plâns, şi m-am dus să mă fac tâlhar.

Capitolul IV

Iar şmecherul acela de ţigan nu m-a lăsat să mă dezmeticesc şi zice:

„Ca să te cred, zice, că n-o să te duci înapoi, trebuie să-mi aduci chiar acum o pereche de cai din grajdul boieresc, da’ să iei din ăi care sunt cei mai buni, ca până dimineaţă să putem s-ajungem cu ei departe.”

M-am amărât: nu voiam în ruptul capului să fur, dar se vede treaba că dacă ai intrat în horă trebuie să joci; şi cum ştiam tot ce intra şi tot ce ieşea din grajd, nu mi-a fost

greu să scot dincolo de arie o pereche de cai din cei mai iuţi, care nu ştiau de oboseală, iar ţiganul scosese deja din buzunar nişte dinţi de lup puşi pe şiret şi i-a atârnat de gât şi unuia, şi altuia, şi pe urmă am încălecat şi eu şi ţiganul şi-am plecat. Caii, simţind os de lup pe ei, ne-au dus de nici n-am cuvinte, şi spre dimineaţă eram la o sută de verste, lângă oraşul Karacev. Acolo am şi vândut caii unui vătaf de curte, am luat banii şi am ajuns la un râuşor, şi ne-am apucat să împărţim banii. Pe cai luaserăm trei sute de ruble, din cele de-acum, se-nţelege, în asignate, dar ţiganul îmi dă doar o rublă de argint şi zice:

„Uite-ţi partea.”

Mie mi s-a părut jignitor.

„Cum, zic, păi eu am furat caii ăştia, şi pentru asta puteam s-o păţesc mai rău decât tine, şi-atuncea de ce-i partea mea aşa de mică?”

„Fiindcă, zice, atâta a ajuns.”

„Astea, zic, sunt prostii. Tu de ce iei mai mult?”

„Păi de-aia, zice, că eu sunt meşterul, iar tu eşti încă ucenic.”

„Ce ucenic, zic, ce tot minţi aici!” – şi zic eu, zice el, şi-ajungem la suduieli. Până la urmă am spus:

„Eu cu tine nu vreau să merg mai departe, fiindcă eşti un ticălos.”

Iar el răspunde:

„N-ai decât să rămâi, frate, pentru numele lui Dumnezeu, că paşaport n-ai şi-i mai mare daraua cu tine.”

Aşa că ne-am despărţit şi eu m-am dus la asesor ca să mă dau în vileag şi să spun că sunt fugar, dar cum i-am spus povestea mea pisarului, acela mi-a şi spus:

„Dar eşti prost rău: ce-ţi trebuie să te dai în vileag? Ai zece ruble?”

„Nu, zic, o rublă am, dar zece n-am.”

„Ei, dacă-i aşa poate ai altceva, vreo cruce de argint la gât sau, uite, ce-ai în ureche: un cercel, nu?”

„Da, zic, cercel.”

„De argint?”

„De argint, zic, şi am şi cruce de la Mitrofan.”

„Bine, zice, scoate-le repede şi dă-mi-le, şi o să-ţi scriu un act de eliberare şi du-te la Nikolaevo, că acolo au nevoie de mulţi oameni şi fug de la noi acolo o grămadă de haimanale.”

I-am dat rubla mea, crucea şi cercelul, iar el mi-a scris un act şi-a pus pe el ştampila asesorului şi zice:

„Uite, pentru ştampilă ar trebui să mai dai ceva, că aşa iau de la toţi, dar acum mi-e milă de sărăcia ta şi vreau ca actele să iasă în regulă din mâinile mele. Du-te, zice, şi cui i-o mai trebui trimite-l la mine.”

„Bine, mi-am zis, halal milostenie: crucea de la gât mi-a luat-o, şi-i mai e şi milă.” N-am trimis pe nimeni la el, şi-am plecat doar cu numele lui Hristos, fără un sfanţ.

Ajung eu în oraşul acela şi mă duc la târg, ca să mă tocmesc. Grămada de veniţi ca să se tocmească s-a dovedit o nimica toată – trei oameni cu totul, şi toţi pesemne că erau ca mine, pe jumătate vagabonzi, dar să ne ia s-au repezit o groază, şi toţi trăgeau care mai de care de noi în toate părţile. Pe mine a tăbărât un boier, o namilă, mai ceva ca mine, şi i-a împins cât colo pe toţi de lângă mine, şi m-a apucat de amândouă mâinile şi m-a târât după el; mă ducea şi-i împingea cu pumnii pe ceilalţi în toate părţile, şi-i înjura de mama focului, dar avea lacrimi în ochi. M-a dus într-o căscioară înjghebată la repezeală din te miri ce şi zice:

„Spune drept: eşti fugar, aşa-i?”

Zic:

„Fugar.”

„Hoţ, zice, ucigaş, ori doar vagabond?”

Eu răspund:

„La ce vă trebuie să ştiţi?”

„Păi ca să ştiu mai bine la ce treabă eşti bun.”

I-am povestit tot, de ce-am fugit, iar el odată se repede la mine şi mă sărută şi zice:

„De aşa unul şi am nevoie, aşa-mi şi trebuie! Dacă tu, zice, ai avut milă de porumbei, cu siguranţă poţi să-mi creşti copilul: te iau ca dădacă.”

Eu m-am înspăimântat:

„Cum, zic, ca dădacă? N-am nici în clin, nici în mânecă cu aşa ceva.”

„Ei, astea-s fleacuri, zice, fleacuri, eu văd că poţi să fii dădacă. Sunt la necaz, fiindcă nevastă-mea, de plictiseală, a fugit de la mine cu un remontor şi m-a lăsat cu o fetiţă de ţâţă, iar eu n-am când să-i dau să mănânce şi nici n-am ce, aşa că tu o să mi-o hrăneşti, iar eu o să-ţi dau câte două ruble pe lună drept simbrie.”

„Iertaţi-mă, răspund eu, aici nu-i vorba de două ruble, dar cum să fac eu faţă la aşa o îndatorire?”

„Fleacuri, zice, doar eşti rus, nu? Rusul face faţă la orice.”

„Şi ce dacă, zic, oi fi eu rus, dar sunt bărbat, şi cu ce-i de trebuinţă ca să creşti un copil de ţâţă nu-s dăruit.”

„Păi, ca să-ţi vin în ajutor, o să cumpăr o capră de la un jidov: o mulgi şi cu lăptişorul de la ea îmi creşti fetiţa.”

M-am gândit eu şi zic:

„Aşa-i, zic, adică de ce n-ai creşte copilul cu o capră, dar, orişicum, parcă tot e mai bine să ai o femeie pentru slujba asta.”

„Nu, zice, de femei, te rog, nu-mi pomeni: din pricina lor se şi iscă toate poveştile astea, şi nici n-am de unde să le iau, iar dacă nu te învoieşti să-mi fii dădacă la copil, chem chiar acum cazacii şi poruncesc să fii legat şi dus la poliţie, şi de-acolo o să te trimită cu pază de unde-ai plecat. Acum

alege cum ţi-e mai bine: să sfarmi iar pietre pe alee în parc la contele tău, sau să-mi creşti copilul?”

M-am gândit: nu, înapoi nu mă mai duc. Şi m-am învoit să rămân dădacă. Chiar în ziua aceea am cumpărat de la un jidov o capră albă cu ied. Iedul l-am înjunghiat şi l-am mâncat împreună cu boierul meu în supa cu tăiţei, iar capra am muls-o şi cu lăptişorul de la ea am început să hrănesc copilul. Copilul era mic şi afurisit şi ca vai de el: ţipa întruna. Stăpânul meu, taică-său, era slujbaş, polonez de fel, şi nu stătea niciodată pe-acasă puşlamaua, fugea tot timpul la tovarăşii lui să joace cărţi, iar eu, tot singur cu orfana asta a mea, cu copiliţa, şi tare am mai început să mă obişnuiesc cu ea, fiindcă nu mai puteam de plictiseală aici, şi cum n-aveam ce face, îmi făceam de lucru cu ea. Ba puneam copilul în copaie şi-l spălam frumuşel, şi dacă dădea să-nflorească vreo spuzeală, o şi presăram cu făină; ba îi pieptănam căpşorul, ori o legănam pe genunchi, ori, dacă mă plictiseam prea rău acasă, o vâram în sân şi mă duceam la liman să clătesc rufe – şi capra, şi ea se obişnuise cu noi, venea şi ea după noi să se plimbe. Aşa am dus-o până la Anul Nou, şi copila mea a mai crescut şi a-nceput să se ţină pe picioare, dar bag eu de seamă că are picioruşele strâmbe. Îi arăt stăpânului, dar el nu s-a sinchisit deloc şi-a spus doar:

„Şi, zice, ce să fac eu? Du-o la doctor şi arată-i: să vadă el.”

Am dus-o, şi doctorul zice:

„Asta-i boală inglezească, trebuie s-o pui în nisip.”

Aşa am şi început să fac: am ales la malul limanului un locşor unde era nisip, şi când era o zi frumoasă şi caldă, luam capra şi fetiţa şi mă duceam cu ele acolo. Săpam cu mâinile în nisipul cald şi vâram copilul pân-la brâu, şi-i dădeam un beţigaş şi nişte pietricele să se joace, iar capra noastră se-nvârtea în jurul nostru, păştea iarbă, şi eu

şedeam, şedeam cu genunchii încolăciţi cu braţele, şi aţipeam, şi dormeam. Zile-ntregi am petrecut aşa toţi trei, şi asta mă scăpa cel mai bine de plictiseală, fiindcă plictiseala, spun iară, era groaznică, şi mai cu seamă în primăvara aceea, când am început să pun fetiţa în nisip şi să dorm la liman, îmi veneau tot felul de vise fără noimă. Cum adormeam, iar limanul murmura şi-mi aducea vântul cald din stepă, şi parcă îmi adia cu el ceva vrăjit, mă şi năpădea un vis îngrozitor: vedeam nişte stepe, cai, şi parcă mă tot chema cineva şi mă ademenea undeva: auzeam că-mi striga şi numele: „Ivane! Ivane! Hai, frate Ivane!” Mă deşteptam, chiar tresăream şi scuipam: „Ptiu, lua-v-ar dracu’, de ce mă strigaţi?” Te uiţi în jur: plictiseală; capra s-a dus deja cât colo, umblă razna, paşte iarbă, şi copilul stă îngropat în nisip, şi mai mult nimic... Uf, ce plictiseală! Pustiul, soarele şi limanul, şi adormi iară, şi ea, pala aceea de vânt cu adierea, îţi intră iar în suflet şi strigă: „Ivane! Haidem, frate Ivane!” Păi, şi-atunci înjuri şi zici: „Da’ arată-te, fir-ai al dracului, cine eşti şi de ce mă chemi aşa?” Şi m-am înfuriat şi şedeam şi mă uitam somnoros la liman, şi de-acolo parcă se-nălţă un norişor uşor, şi direct spre mine pluti: ptrru, unde te duci tu, fericitule, te pomeni că mă şi uzi! Dar deodată văd: deasupra mea stă călugărul cel cu faţă de babă în care dădusem, demult, când eram foraitär, cu biciul. Zic: „Ptrru! du-te de-aici!” Iar el se-aude aşa, duios: „Haidem, Ivane, frate, haidem! Trebuie să mai înduri mult, dar pe urmă o să ai izbândă.” L-am suduit în somn şi zic: „Unde să mă duc cu tine şi ce izbândă să mai am?” Dar el s-a făcut deodată iarăşi nor şi mi-a arătat prin el, nu ştiu nici eu ce: stepa, nişte oameni sălbatici, sarazini[26], uite, cum sunt în basmele cu Ruslan şi Bova Korolevici[27]; cu cuşme înalte, miţoase şi cu săgeţi, pe cai sălbatici, fioroşi. Şi-n timp ce

[26] În folclorul rus – popoare musulmane.

vedeam asta, auzeam şi gâgâit de gâşte, şi nechezat, şi râset sălbatic, iar pe urmă deodată un vârtej... stârni un nor de nisip şi n-a mai fost nimic, doar un clopot suna pe undeva stins şi se arătă pe o înălţime o mânăstire mare, albă, scăldată parcă toată într-o aurora purpurie, şi de-a lungul zidurilor umblau îngeri înaripaţi cu lănci de aur, iar în jur era o mare, şi cum lovea vreun înger cu lancea în scut, se şi învolbura marea şi împresura toată mânăstirea, şi din străfunduri implorau glasuri înspăimântătoare. „Sfinte!”

„Ei, mi-am zis, iară mă luară cu mânăstirea!” şi m-am trezit înciudat, şi văd cu mirare: o cuconiţă cum nu se poate mai gingaşă stă în genunchi în nisip peste domnişoara mea şi plânge cu şiroaie-şiroaie de lacrimi. M-am uitat şi iar m-am uitat, că mă gândeam: n-o fi şi-acum tot vedenia, dar pe urmă am văzut că nu piere, şi m-am şi ridicat de jos; m-am apropiat şi văd: cuconiţa îmi scosese copila din nisip, şi-o luase în braţe, şi-o săruta şi plângea. Şi-o întreb:

„Ce vrei?”

Ea a şi dat fuga la mine, şi strângea copilul la piept şi-a zis în şoaptă:

„E copilaşul meu, fiica mea, e fiica mea!”

Zic:

„Ei, asta-i, de unde şi până unde?”

„Dă-mi-o”, zice.

„De unde-ţi veni, zic, că ţi-o dau?”

„Dar ţie, zice, nu ţi-e milă de ea? Vezi doar cum se strânge-n mine.”

„S-o strânge, e ţânc prost, şi-n mine se strânge, dar de dat nu ţi-o dau.”

„De ce?”

---

[27] Eroi din folclorul rus.

„Fiindcă, zic, mi-a fost dată în grijă, uite, avem cu noi şi-o capră, iar eu trebuie să duc copilul la taică-său.”

Ea, cuconiţa asta, a-nceput să plângă şi să-şi frângă mâinile.

„Ei, bine, zice, dacă nu vrei să-mi dai copilul, cel puţin nu-i spune, zice, bărbatului meu, care ţi-e stăpân, că m-ai văzut, şi mâine vino iară aici, în locul ăsta, cu copilul, să pot să-l mai mângâi şi eu.”

„Asta, zic, e altă treabă, asta făgăduiesc şi mă ţin de cuvânt.”

Şi chiar aşa, nu i-am spus nimic de ea stăpânului, iar de dimineaţă am luat capra şi copilul şi m-am dus iar la liman, iar cuconiţa aştepta deja. Şedea băgată într-o gropiţă, şi cum ne-a zărit a sărit afară, şi-a dat fuga, şi plângea, şi râdea, şi i-a vârât copilului în amândouă mânuţele o jucărioară, şi până şi caprei noastre i-a atârnat de gât un clopoţel cu o pânzică roşie, iar mie îmi dă o lulea şi o chisea cu tutun şi un pieptene.

„Fumează, te rog, zice, luleaua asta, şi eu o să am grijă de copil.”

Şi-aşa au mers întâlnirile noastre acolo, la liman: cuconiţa tot cu copilul, iar eu cu somnul, iar ea mai începea să-mi povestească, zicea că pe ea, când era la ea acasă, o dăduseră cu de-a sila după boierul meu... că a avut mamă vitregă, rea, şi că pe-acela, pe soţul ăsta al ei, cică, n-a putut să-l iubească nicicum. Dar pe-acela... pe ăsta, pe ăstălalt, pe remontor... cum nu... pe-acesta îl iubeşte, şi se văicăreşte, că împotriva voinţei ei, cică, i-a fost dată. Fiindcă soţul meu, ştii, cum zice chiar el, trăieşte neîngrijit, iar acesta, cu... ei, cu... cum îi zice... cu mustăcioara aceea, sau cum i-o fi numele, şi-ntotdeauna, cică, se-mbracă foarte curat, şi-are milă de mine, numai că eu, zice, nu pot să fiu fericită aşa, că mi-e milă de copilul ăsta. Iar acum, zice, am venit cu el aici şi aici stăm în casă

la un tovarăş de-al lui, dar eu stau cu mare frică, să nu afle bărbatu-meu, şi curând o să plecăm, şi iar o să sufăr după copilul meu.

„Păi şi ce să fac eu, mă rog; dacă tu, nesocotind legea şi religia, ţi-ai trădat cununia, acuma trebuie să şi suferi.”

Dar ea se pune pe plâns, şi din zi în zi plânge mai amar, şi mă bate la cap cu văicărelile ei şi, deodată, nici una nici alta, se-apucă să-mi vâre bani. Şi-n fine, vine ultima oară şi zice:

„Ascultă, Ivan (îmi ştia deja numele), ascultă, zice, ce-o să-ţi spun: acum, zice, o să vină chiar *el* aici.”

Eu întreb:

„Care el?”

Ea răspunde:

„Remontorul.”

Eu zic:

„Şi ce treabă am eu?”

Iar ea mă înştiinţează că el a câştigat azi-noapte o grămadă de bani la cărţi şi că vrea să-mi dea drept mulţumire, că, vasăzică, îi dau înapoi fiica, o mie de ruble.

„Ei, uite, zic, asta n-o să fie în vecii vecilor.”

„Dar de ce, Ivane, de ce? a stăruit ea. Ţie nu ţi-e milă de mine şi de ea, că suntem despărţite?”

„Ei, zic, milă-nemilă, eu nu mă vând nici pe bani mulţi, nici pe puţini, aşa că mia remontorului să rămână la el, iar fiica ta la mine.”

Ea plânge, dar eu zic:

„Degeaba plângi, că mie nu-mi pasă.”

Ea zice:

„Tu n-ai milă, eşti de piatră.”

Dar eu răspund:

„Nu sunt deloc, zic, de piatră, ci sunt ca toţi, din oase şi vene, dar sunt om cu conştiinţă şi cu credinţă: odată ce m-am angajat să am grijă de copil, o să-l păzesc.”

Ea să mă convingă că, judecă, zice, şi copilului o să-i fie mai bine lângă mine!

„Îţi spun iar, răspund eu, asta nu-i treaba mea.”

„Chiar, strigă ea, chiar trebuie să mă despart iar de copilul meu?”

„Da’ ce, zic, dacă tu, nesocotind legea şi religia...”

Dar n-am isprăvit ce voiam să spun, că văd venind spre noi prin stepă un ulan. Pe-atunci cei de la regiment mergeau încă aşa cum se cuvine, împăunaţi, în uniformă militară adevărată, nu ca cei de-acum, de zici că-s pisari. Vine ulanul ăsta remontor, unul chipeş, cu mâinile-n şolduri, iar mantaua o purta desfăcută larg... putere poate n-avea deloc în el, dar fudul... Mă uit eu la musafirul ăsta şi-mi zic: „Uite, ar fi grozav să mă joc niţel cu el, aşa, de plictiseală.” Şi-am hotărât că îndată ce-o să-mi spună o vorbă să-i răspund cât se poate de grosolan, şi poate, mă rog, de-o vrea Dumnezeu, să mă bat cu el, de plăcere. O să fie straşnic, mă-ncântam eu, şi nici n-am mai auzit ce-mi spunea şi murmura printre lacrimi cuconiţa mea în timpul ăsta.

Capitolul V

Doar că, odată ce m-am hotărât să-mi procur această distracţie, m-am gândit cum să fac eu mai bine ca să-l scot din sărite pe acest ofiţer, ca să se repeadă la mine; şi iau eu şi m-aşez, scot din buzunar pieptenele şi-ncep,

chipurile, să-mi pieptăn capul; dar ofiţerul s-a dus drept la cuconiţa lui.

Ea, ta-ta-ta, ta-ta, către el: adică tot, că nu-i dau copilul.

Dar el a mângâiat-o pe căpşor şi zice:

„Nu-i nimic, sufleţel, nu-i nimic, găsesc eu îndată cum să procedez cu el. Îi punem în faţă nişte bani, zice, şi-o să-i fugă ochii; şi dacă n-o să meargă nici aşa, ce mai, o să-i luăm copilaşul.”

Şi spunând asta, se apropie de mine şi-mi dă o mână de asignate, şi zice:

„Uite, zice, aici sunt o mie de ruble în cap, dă-ne copilul, iar banii ia-i şi du-te unde vrei.”

Dar eu înadins m-am arătat nepoliticos şi nu i-am răspuns pe loc: întâi, încet de tot, m-am ridicat de jos; pe urmă mi-am atârnat pieptenele la brâu, am tuşit şi abia atunci am glăsuit:

„Nu, zic, procedeul ăsta, înălţimea voastră, nu merge” – şi iau şi-i smulg din mâini hârtiuţele, scuip pe ele şi le-azvârl, şi zic:

„Atenţie, marş, aport, ridică-i.”

El s-a supărat, s-a făcut roşu tot şi a sărit la mine; dar pentru mine, vedeţi şi domniile voastre ce constituţie am, ce mare lucru era pentru mine să mă pun cu un ofiţer în uniformă: doar l-am împins niţeluş şi gata cu el: a zburat de-a venit cu pintenii-n sus, iar sabia i s-a dus într-o parte. Eu mă duc, pun piciorul pe sabia aceea şi zic:

„Na, zic, şi vitejia ţi-o strivesc sub picior.”

Dar el, măcar că stătea prost cu puterea, era un ofiţeraş curajos: vede că n-are cum să-mi ia săbiuţa, o scoate de la brâu şi se năpusteşte cu pumnişorii la mine... Se-nţelege că nici aşa nu s-a ales decât cu amărăciune trupească, dar caracterul lui mândru şi nobil mi-a plăcut : eu n-am luat banii lui şi nici el nu s-a apucat să-i adune.

Când am isprăvit cu încăierarea, am strigat:

„Luaţi-vă banii, înălţimea voastră, o să vă prindă bine la poştalion!”

Dar ce credeţi: nu i-a adunat de pe jos, ci s-a repezit drept la copil şi l-a-nhăţat: dar se-nţelege, el a luat copilul de o mână, iar eu l-am apucat îndată de cealaltă, şi zic:

„Hai, trage: care o rupe jumătatea mai mare.”

El strigă:

„Ticălosule, ticălosule, fiară!”

Şi m-a şi scuipat în faţă şi a dat drumul copilului, dar acuma n-a mai tras-o decât pe cuconiţa aceea, iar ea, trasă cu de-a sila cum era, ţipa de disperare de-ţi era mai mare jalea, şi deşi se ducea după el, ochii îi avea la mine şi la copil şi întindea mâinile spre noi... şi uite, văd şi simt cum se rupe de vie în două, jumătate la el, jumătate la copil... Dar chiar în clipa aceea văd cum dinspre oraş vine în goană boierul meu la care slujeam, şi-n mâini avea un pistol, şi tot trăgea cu el şi zbiera:

„Ţine-i, Ivane, ţine-i!”

„Păi cum, îmi zic eu, cum să ţi-i ţin eu? Las’ să se iubească!”; şi-i ajung din urmă pe cuconiţă şi pe ulan, le dau copilul şi zic:

„Daţi-l naibii pe pehlivanul ăsta! Dar acuma luaţi-mă şi pe mine, că el o să mă dea pe mâna justiţiei că n-am paşaport legiuit.”

Ea zice:

„Hai să mergem, Ivan, puiule, şi-o să stai cu noi.”

Şi ne-am pus pe fugă, şi fetiţa, pupila mea, am luat-o cu noi, iar capra şi banii şi paşaportul meu au rămas la boier.

Tot drumul, cât am mers cu domnii ăştia noi ai mei până la Penza, stând pe capra tarantasului, m-am gândit întruna: oi fi făcut bine că l-am bătut pe ofiţer? Că doar a prestat jurământ, iar la război apără ţara cu spada, şi poate chiar împăratul îi spune, după rang, „dumneavoastră”, iar eu, prostul, l-am jignit aşa!... Dar pe

urmă, după ce-am întors-o pe toate feţele, am început să mă gândesc la altele: la ce mi-o mai pregăti soarta. Iar la Penza era atunci târg, şi ulanul îmi spune:

„Ascultă, Ivane, cred că ştii că nu pot să te ţin pe lângă mine.”

Eu zic:

„Dar de ce?”

„Păi fiindcă, răspunde el, eu sunt în slujbă, iar tu n-ai nici un fel de act.”

„Ba nu, am avut paşaport, zic, doar că fals.”

„Ei, uite, vezi, răspunde el, iar acum n-ai nici atât. Ţine două sute de ruble bani de drum şi du-te cu Dumnezeu unde-oi vrea.”

Eu, mărturisesc, nu voiam să mă duc niciunde de la ei, că iubeam copilul acela; dar n-am avut ce face, şi zic:

„Ei, atunci rămâneţi cu bine, zic, vă mulţumesc plecat pentru recompensă, dar să vedeţi, mai e ceva.”

„Ce anume?” mă întreabă.

„Păi anume, răspund eu, că sunt vinovat faţă de dumneavoastră, că m-am bătut cu dumneavoastră şi v-am spus vorbe neobrăzate.”

El a râs şi zice:

„Nu-i nimic, Dumnezeu cu tine, că eşti om bun.”

„Ba nu, ce dacă-s bun, nu se poate-aşa, că asta poate să-mi rămână pe conştiinţă: dumneavoastră sunteţi apărător al ţării şi poate că împăratul însuşi v-a spus «dumneavoastră».”

„Asta, zice, e adevărat: nouă când ni se dă gradul ni se scrie în act: «*Vă* conferim şi poruncim să *fiţi* onorat şi respectat.»„

„Ei, atunci, îngăduiţi-mi, zic, asta n-o s-o pot îndura nicicum de-aici încolo...”

„Şi-acum, zice, ce să facem? Că eşti mai puternic decât mine, iar că m-ai lovit, asta n-o poţi lua înapoi.”

„De luat înapoi, zic, nu se poate, dar măcar, ca să-mi uşurez conştiinţa, cum doriţi, dar binevoiţi să daţi în mine de câteva ori.”

Şi-am luat de mi-am umflat amândoi obrajii în faţa lui.

„Dar pentru ce, zice, pentru ce să dau în tine?”

„Păi, aşa, pentru conştiinţa mea, că am jignit fără să fiu pedepsit un ofiţer al împăratului meu.”

El a început să râdă, dar eu mi-am umflat iar obrajii cât am putut de tare şi iar am stat aşa. El a întrebat:

„Dar de ce te umfli şi te scălămbăi aşa?”

Şi eu zic:

„M-am pregătit ca la regulament, soldăţeşte: binevoiţi, zic, să mă pocniţi, şi-ntr-o parte, şi-n ailaltă.”

Şi mi-am umflat iar obrajii; dar el, în loc să dea în mine, numai ce sare şi-ncepe să mă sărute şi zice:

„De-ajuns, Ivane, pentru numele lui Hristos, de-ajuns: pentru nimic în lume n-o să dau în tine vreodată, dar pleacă mai iute, cât nu-s acasă Maşenka şi fetiţa, altminteri o să plângă rău după tine.”

„E! Asta, mă rog, e altă treabă, de ce să le amărăsc?”

Şi măcar că nu voiam să plec, n-am avut ce face: aşa că am plecat degrabă fără să-mi iau rămas-bun, am ieşit pe poartă şi-am stat şi m-am gândit:

„Unde să mă duc eu acum?” Şi-ntr-adevăr, trecuse atâta vreme de când fugisem de la stăpâni şi pribegeam, şi nu-ncălzisem pe nicăieri locul sub mine... „Gata, m-am gândit, mă duc la poliţie şi mă declar, doar că, mi-am zis, iară nu-i cum trebuie, că acuma am nişte bani, iar la poliţie mi-i iau pe toţi: ia să cheltui măcar ceva din ei, barem un ceai cu covrigi să iau şi eu de plăcere la tractir.” Şi uite, mă duc eu la târg, la tractir, cer un ceai cu covrigi şi stau cu el, şi stau, dar pe urmă am văzut că nu-i chip s-o ţin aşa şi-am plecat să colind. Trec eu peste râu, peste Sura, în stepă, acolo unde sunt herghelii de cai şi pe lângă ele sunt

şi tătari în chibitci. Toate chibitcile erau la fel, dar una era pestriţă-pestriţă, iar în jurul ei forfoteau o mulţime de domni de tot felul, încercau caii de călărie. De tot felul: şi civili, şi militari, şi moşieri care veniseră la târg: stăteau toţi în picioare, fumau pipă, iar în mijlocul lor, pe o coşmă[28] pestriţă, şedea grav un tătar slab şi lung ca o prăjină, într-un halat din bucăţi şi cu o *tiubeteikă* aurită. Mă uit în jur şi, văzând un om care băuse ceai lângă mine la cârciumă, îl întreb:

„Dar cine e acest tătar de seamă, de şade doar el?”

Iar omul acela îmi răspunde:

„Cum, nu-l ştii? E Djangar-han[29].”

„Şi ce-i de el, mă rog, de Djangar-han?”

Iar acela îmi spune îndată:

„Djangar-han, zice, e cel mai mare crescător de cai din stepă, tabunurile lui ţin de la Volga până hăt, la Ural, cât e pustiul Rîn-Peski[30], iar el, acest Djangar-han, e în stepă nici mai mult, nici mai puţin decât un ţar.”

„Dar, zic, stepa asta nu-i sub noi?”

„Ba da, răspunde, e sub noi, numai că n-avem deloc cum s-o dobândim, fiindcă taman până la Caspică sunt acolo ori sărături, ori doar iarbă şi păsări până-n slava cerului, şi funcţionarul n-are ce lua acolo, de-asta, zice, şi domneşte Djangar-han acolo, şi are acolo, în Rîn-Peski, şi şeici, şi ulani, şi muezini, şi imami, şi ulema, şi dervişi, şi la toţi le porunceşte după cum are nevoie, iar ei sunt bucuroşi să i se supună.”

---

[28] Covor din lână de oaie sau de cămilă.

[29] Hanul hoardei kirghize Bukeevskaia, nomadă în gubernia Astrahan. În 1824 a fost numit de guvernul rus în slujba statului şi a primit decoraţii şi funcţii. Mare neguţător de cai.

[30] Dealuri nisipoase pe cursul inferior al Volgăi.

Şi cum ascultam eu vorbele astea, văd că un tătar mărunt mână în faţa hanului acestuia o iapă mică şi albă şi că bolboroseşte ceva; iar acela s-a ridicat, a luat un bici cu codirişcă lungă, s-a pus chiar în dreptul capului iepei, a întins biciul spre fruntea ei şi a stat aşa. Dar stătea tâlharul, v-o spun, de ziceai că-i o statuie măreaţă la care trebuie să te uiţi, şi se vedea pe el că-i iscodeşte instinctul. Şi cum în treaba asta eram deprins din copilărie să bag de seamă, văd că şi iapa aceea se uită la el ca o cunoscătoare şi se ţine dreaptă toată înaintea lui: na, uită-te la mine şi desfată-te! Şi el, tătarul ăsta băţos se uita, se uita aşa la iapa aceea, şi nu-i dădea ocol, cum fac ofiţerii noştri, care se-nvârt de zor în jurul calului, ci se uita doar dintr-un punct, şi deodată a lăsat biciul jos şi şi-a sărutat fără o vorbă degetele: cică, aur! Şi s-a aşezat la loc pe coşmă, cu picioarele încrucişate, iar iapa a dat imediat din urechi, a fornăit şi-a-nceput să joace.

Domnii care stăteau acolo s-au dus care mai de care să se târguiasă pentru ea: unul dădea o sută de ruble, altul o sută cincizeci, şi tot aşa se-ntreceau să urce preţul. Iepşoara, ce-i drept, era o minune, nu era mare, ca un cal arab era, dar bine proporţionată, căpşor mic, ochişor plin, ca un merişor, urechi agere, flancuri sonore, spinarea ca o săgeată, iar picioruşele uşoare, bine făcute, cum nu se poate mai sprintene. Eu, cum eram iubitor de asemenea frumuseţe, nu-mi mai luam ochii de la iepşoara asta. Dar Djangar-han a văzut că râvnesc toţi la ea şi că domnii îi ridică preţul ca nişte smintiţi; a făcut semn unui tătăruş soios, iar acela a şi sărit pe ea, pe lebăduşă, şi dă-i şi mână – şedea, ştiţi, cum ştia el, tătărăşte, şi-o strângea cu genunchii, iar ea a prins aripi sub el, şi întocmai ca o pasăre a zburat, şi nu fremăta, şi cum s-a lăsat pe greabănul ei şi-a chiuit la ea, a şi scos foc pe nări şi-a învârtejit nisipul. „Ah, şerpoaică ce eşti! am zis în gândul

meu, ah dropie de stepă, aspidă! unde-oi fi putut să te naşti?” Şi mi-am simţit sufletul năzuind cu patimă la ea. Tătăruşul a adus-o înapoi în goană, ea a pufnit odată pe amândouă nările, a răsuflat şi şi-a aruncat toată oboseala, şi nici n-a mai suflat şi n-a mai dat cu copita. „Ah, tu, am zis în gândul meu, drăguţo; ah, tu, iubiţico!” Cred că să-mi fi cerut tătarul pe ea nu sufletul, ci pe tata şi pe mama, n-aş fi pregetat – dar nici cu gândul nu era de gândit să am eu aşa un zburător, când cine ştie ce preţ se pusese pe ea printre domni şi remontori, şi nici asta n-ar fi fost încă nimic, căci deodată, când nici nu se isprăvise târguiala şi n-o luase nimeni, vedem că de dincolo de Sura, de la Seliksa, vine în goană pe un cal iute pana corbului un călăreţ, şi face semne largi cu pălăria şi se-apropie în zbor, sare jos, dă drumul calului şi se duce drept la ea, la iepşoara albă, şi stă şi el în faţa ei ca o stană şi zice:

„E a mea iapa.”

Dar hanul îi întoarce vorba:

„Cum să fie a ta? Domnii îmi dau pe ea cinci sute de ruble.”

Dar călăreţul acela, un ditamai tătarul pântecos, cu mutra aprinsă şi cojită toată de parcă i se smulsese pielea de pe ea, şi cu ochii mici, ca nişte crăpături, a strigat odată cât îl ţinea gura de tare:

„Dau o sută mai mult decât toţi!”

Domnilor le-a sărit ţandăra, au făgăduit şi mai mult, iar Djangar-han, rece, şedea şi ţocăia din buze; şi dinspre Sura, din partea ailaltă, a mai venit în goană un tătar, călare pe un cal roib, în spume, şi ăsta slab mort tot, galben, numai piele şi os, dar şi mai semeţ decât primul. Şi-a dat drumul de pe cal şi s-a înfipt ca un cui înaintea iepei albe şi zice:

„Vă spun la toţi: vreau ca iapa să fie a mea!”

Eu mi-am întrebat vecinul:

„De ce depinde treaba aici la ei?”

Iar el răspunde:

„Treaba asta, zice, depinde de ce-i în capul marelui han Djangar. El, zice, nu doar o dată, ci aproape la fiecare iarmaroc aduce o bucată din asta; mai întâi vinde toţi caii de rând, iar pe urmă, în ultima zi, naiba ştie de unde, scoate ca din mânecă un cal ca ăsta, ori doi, de-i face pe coneseri să-şi iasă din minţi; iar el, şmecherul de tătar, se uită şi se distrează, şi mai primeşte şi bani pentru asta. Ştiindu-i obiceiul, toţi îl aşteaptă pe ăsta de la urmă, şi uite că aşa a ieşit şi-acum: toţi cred că acum hanul o să plece, şi precis că o să plece la noapte, dar acum, uite ce iepşoară a scos...”

„O minune, zic, de cal!”

„Chiar minune; se spune că a adus-o la târg în mijlocul hergheliei, şi într-aşa o goană a mânat-o, că n-a putut s-o vadă nimeni pe după ceilalţi cai, şi n-a ştiut de ea nimeni în afară de tătarii ăştia care au venit, dar şi ăstora le-a refuzat-o, că iapa n-ar fi de vânzare, că-i e dragă, şi noaptea a ţinut-o separat de ceilalţi cai şi a gonit-o în pădure lângă Mordovski Işim, şi-acolo a păscut într-o poiană cu un păstor anume, şi-acum dintr-odată a scos-o şi a pus-o la vânzare, şi să vezi minuni ce-o să fie aici din pricina ei şi ce-o să ia el, câinele, pe ea, şi vrei să facem prinsoare cine-o să câştige?”

„Adică, zic, de ce: de ce să ne punem noi unul cu altul?”

„Păi, fiindcă, răspunde el, acum se termină cu patima: şi toţi domnii o să se facă negreşit nevăzuţi, iar calul o să-l ia, uite, unul din asiaţii ăştia doi.”

„Dar ce, întreb eu, ei sunt foarte bogaţi?”

„Şi bogaţi, răspunde el, şi ahtiaţi: îşi mână hergheliile lor mari şi nu-şi cedează niciodată unul altuia un cal bun, la care ţin. Toţi îi cunosc: ăsta pântecos, cu mutra cojită toată, pe ăsta îl cheamă Bakşei Otucev, iar ăla slab, oase

umblătoare, e Cepkun Emgurceev, dornici rău amândoi, şi să vezi de ce distracţie o s-avem parte.”

Am tăcut şi m-am uitat: domnii care se târguiseră pentru iapă se lăsaseră păgubaşi şi doar se uitau, iar cei doi tătari se-mpingeau unu-n altul şi-l tot băteau pe mâini pe Djangar-han şi ţineau de iapă şi se tot zgâlţâiau şi strigau; unul striga:

„Eu dau pe ea pe lângă bani şi cinci capete” (adică cinci cai)! iar celălalt urla:

„Vezi să nu, eu dau zece!”

Bakşei Otucev strigă:

„Eu dau cinşpe capete!”

Iar Cepkun Emgurceev:

„Douăzeci!”

Bakşei:

„Douăzeci şi cinci!”

Iar Cepkun:

„Treizeci!”

Dar mai mult, se vede, nu mai aveau nici unul, nici altul... Cepkun a strigat treizeci, şi Bakşei tot numai treizeci; în schimb, Cepkun făgăduieşte pe deasupra şi o şa, iar Bakşei o şa şi un halat, şi Cepkun îşi leapădă halatul, şi mai mult nu mai au cu ce să se biruie unul pe altul. Cepkun strigă: „Ascultă aici, Djangar-han: mă duc acasă şi o mân la tine pe fie-mea”, şi Bakşei îşi făgăduieşte şi el fiica, şi iarăşi nu mai au cu ce să se biruie unul pe altul. Şi, dintr-odată, toţi tătarii care se uitau aici la târguiala asta au început să urle şi să vorbească toţi odată, cum fac ei; i-au despărţit pe Cepkun şi pe Bakşei ca să nu se aducă în sapă de lemn unul pe altul, i-au pus cu de-a sila departe unul de altul, îi împungeau în coaste şi căutau să-i înduplece.

Îl întreb pe vecinul meu:

„Spune-mi şi mie, rogu-te, ce fac ei acum?”

„Păi, să vezi, zice, prinţilor ăstora, care îi despart, le e milă de Cepkun şi de Bakşei, că prea s-au târguit, şi uite, îi despart ca să-şi vină în fire şi să-şi facă cinste unul altuia cedând iapa.”

„Cum adică, întreb eu, se poate să-şi cedeze unul altuia când le place aşa de mult la amândoi? Aşa ceva nu se poate.”

„De ce nu, răspunde el, asiaţii sunt oameni cu judecată şi cu scaun la cap: ei se gândesc, păi de ce să-şi piardă fără rost avutul, îi dau hanului Djangar cât cere, şi lasă să fie luat calul la întrecere, cu încuviinţarea tuturor.”

Eu am fost curios:

„Dar ce vrea să-nsemne asta: «la întrecere»?”

Iar acela mi-a răspuns:

„Nu-i de întrebat, uită-te, asta e de văzut, chiar acum începe.”

Mă uit eu şi văd că şi Bakşei Otucev, şi Cepkun Emgurceev parcă se potoliseră amândoi şi că tătarii-împăciuitori ai fiecăruia se dau deoparte, iar ei se reped unul către altul şi se bat pe mâini.

„Gata!” adică ne-am înţeles.

Şi celălalt răspunde la fel:

„Gata!” Ne-am înţeles.

Şi amândoi odată şi-au lepădat halatele, şi-au azvârlit beşmetele[31], şi-au scos cămăşile de stambă şi au rămas doar în nişte şalvari vărgaţi, şi tranc pe jos unu-n faţa altuia, ca turuhtanii[32] de stepă, şi şed.

Întâia oară mi-era dat să văd asemenea minune, şi mă uitam, oare ce-o fi mai departe? Iar ei şi-au dat unul altuia mâna stângă şi şi-au ţinut-o cu putere, şi-au răşchirat

---

[31] Un fel de haină în Caucaz.

[32] Păsări de stepă.

picioarele şi şi le-au proptit talpă-n talpă, şi-au strigat: „Dă!”

Ce îşi cereau „să dea” n-am ghicit, dar aceia, tătarii, adică, au răspuns toată ceata:

„Acuma, *bacika*, acuma!”

Şi uite, iese din ceata asta un tătar bătrân, unul de-acela cumpănit, cu două nagăici zdravene şi, cântărindu-le în mâini, le arată la tot publicul că sunt deopotrivă, iar către Cepkun şi Bakşei: „Uitaţi-vă, zice, sunt amândouă la fel.”

„La fel, au strigat tătarii, vedem cu toţii că sunt făcute cu nobleţe, au biciuştile la fel! Să se-aşeze şi să-nceapă.”

Iar Bakşei şi Cepkun s-au şi repezit şi au apucat nagăicile.

Tătarul cel cumpănit le-a spus îndată: „Aşteptaţi”, şi le-a dat chiar el nagăicile: una lui Cepkun, iar cealaltă lui Bakşei, şi a bătut uşor din palme, unu, doi şi trei... Şi cum a bătut a treia oară, Bakşei i-a şi ars peste umăr cu toată puterea o nagaică lui Cepkun pe spinarea goală, iar Cepkun i-a răspuns la fel. Şi s-au pornit să se servească unul pe altul aşa: privindu-se în ochi, proptindu-şi picior în picior şi strângându-şi zdravăn unul altuia mâna stângă, iar cu dreapta croindu-se... Ah, cu ce ştiinţă se mai croiau! Cu cât dădea unul mai bine, cu atât dădea celălalt şi mai bine. Ochii le încremeniseră deja la amândoi şi mâna stângă le amorţise, dar nici unul nu se lăsa.

L-am întrebat pe cunoscutul meu:

„Ce-i asta la ei, e ceva cam ca duelul la domni?”

„Da, a răspuns, e tot ca un duel, doar că ăsta, zice, nu-i pentru onoare, ci ca să nu intre la cheltuială.”

„Şi adică pot să se biciuiască mult aşa?”

„Păi cât o să vrea şi cât i-or ţine puterile.”

Şi ei se şfichiuiau, iar oamenii au început să se certe pentru ei: unii ziceau: „Cepkun o să-l ia pe Bakşei”, iar

ceilalţi le-o întorceau: „Bakşei o să-l bată pe Cepkun”, şi cine a vrut a pus prinsoare – unii pentru Cepkun, iar ceilalţi pentru Bakşei, care în cine îşi punea mai mult nădejdea. Se uită ca nişte cunoscători la ochii şi la dinţii lor, înţeleg după anume semne cine e mai de nădejde, şi cu acela ţin. Omul cu care vorbeam eu acolo era tot un privitor încercat, şi la început ţinuse cu Bakşei, dar mai pe urmă a zis:

„Aoleu, fir-ar să fie, mi s-au dus cele două grivne: Cepkun o să-l bată pe Bakşei.”

Iar eu zic:

„De unde ştii? Încă nu se poate spune nimic: amândoi stau încă la fel.”

Dar acela mi-a răspuns:

„Stau ei încă la fel, zice, dar nu sunt la fel de dibaci.”

„Ce dacă, zic, după părerea mea Bakşei dă mai cu vlagă.”

„Păi tocmai asta e prost, a răspuns. Ce mai, s-au dus degeaba grivnele mele pe el: Cepkun o să-l bată.”

Ce ciudăţenie o mai fi şi asta? E de neînţeles cum judecă cunoscutul ăsta al meu. Că doar el, pasămite, înţelege bine practica şi treaba asta, aşa cred, de vreme ce pune prinsoare!

Şi, ştiţi, m-a făcut tare curios şi-am stăruit pe lângă cunoscutul meu.

„Spune, omule dragă, am zis, acuma de ce te temi pentru Bakşei?”

Iar el a spus:

„Prost mai eşti! zice. Uită-te şi tu cum e spinarea lui Bakşei.”

Mă uit: nimic, o spinare aşa de frumoasă, bărbătească, mare şi pufoasă ca o pernă.

„Dar vezi, zice, cum dă?”

Mă uit şi văd la fel, că dă cu furie şi că i-au sărit şi ochii din cap, şi cum loveşte, taie până la sânge.

„Ei, dar acum închipuie-ţi ce se petrece pe dinăuntrul lui.”

„Cum adică, pe dinăuntrul lui? Eu văd doar că se ţine drept şi că a căscat gura cât e de mare şi că trage de zor aer în el.”

Dar cunoscutul meu mi-a spus pe loc:

„Tocmai asta, uite, e prost: spinarea e mare; fiecare lovitură se lăţeşte din plin pe ea; dă repede, gâfâie, respiră cu gura deschisă, se aprinde tot pe dinăuntru cu aerul.”

„Atunci, întreb eu, înseamnă că Cepkun e mai de nădejde?”

„Sigur, răspunde el, că e mai de nădejde: vezi, e uscat tot, numai piele şi os e, şi spinarea o are micuţă, e cât o vâslă, nici n-are pe ce să cadă toată lovitura, doar pe bucăţele, iar el, uită-te şi tu cu ce dibăcie i le toarnă lui Bakşei, nu le-ndeseşte, dă cu metodă, nu trage biciul îndată, lasă pielea să se umfle sub el. Uite de-asta i s-a şi umflat lui Bakşei toată spinarea şi s-a-nvineţit ca un ceaun, în timp ce pe spinarea slabă a lui Cepkun crapă pielicica ca pe un purceluş fript, se rupe, şi de-asta la el se duce toată durerea odată cu sângele, şi o să-l dea gata pe Bakşei. Acuma pricepi?”

„Acuma, zic, pricep” – şi chiar aşa, am priceput pe loc toată practica asta asiatică şi am fost tare curios: cum e mai bine de făcut într-un caz ca ăsta?

„Dar şi mai important, mi-a spus cunoscutul meu, uite, ia aminte, zice, ce bine ţine tactul blestematul de Cepkun cu mutra: dă cu biciul şi rabdă răspunsul, şi clipeşte din ochi tot pe-atâta – e mai uşor decât să holbezi ochii cum îi holbează Bakşei; Cepkun strânge din dinţi şi îşi muşcă buzele, şi tot e mai uşor, că s-a închis, nu arde degeaba pe dinăuntru.”

Toate pildele astea curioase le-am băgat la cap şi m-am uitat şi eu atent şi la Cepkun, şi la Bakşei, şi mi-a fost limpede şi mie că Bakşei avea să cadă negreşit, fiindcă ochii deja i se înţepeniseră şi buzele i se strânseseră de se făcuseră sforicică şi-i dezgoleau rânjetul... Şi chiar văzurăm că Bakşei l-a mai biciuit pe Cepkun de douăzeci de ori, şi de fiecare dată mai moale, şi deodată s-a lăsat înapoi şi i-a dat drumul stângii lui Cepkun, iar dreapta încă i se mai mişca, părea că loveşte, dar era deja fără simţire, că leşinase. Ei, atunci cunoscutul meu zice:

„Gata, se duseră cele două grivne ale mele.”

Atunci au prins grai şi tătarii şi l-au felicitat pe Cepkun. Şi strigau: „Ai, *başka* Cepkun Emgurceev, ai, bravo ţie, *başka*, l-ai sfârtecat pe Bakşei, încalecă, e a ta iapa acum. ”

Şi chiar şi Djangar-han s-a ridicat de pe coşmă, a făcut nişte paşi şi ţocăia din buze şi a zis şi el:

„A ta e iapa, Cepkun; încalec-o, mân-o, odihneşte-te pe ea.”

Cepkun s-a şi ridicat de jos: sângele îi şiroia pe spinare, dar nu dădea nici un semn de durere, şi-a pus halatul şi beşmetul pe spinarea iepei, s-a aruncat cu burta pe ea şi s-a şi dus, şi pe mine m-a luat iar plictiseala.

„Uite, mă gândeam, toate astea s-au şi isprăvit, şi iară-mi vine în minte situaţia mea”; şi mi-era groază să mă gândesc la asta. Dar noroc că acel cunoscut al meu mi-a spus:

„Aşteaptă, nu pleca, aici o să mai fie negreşit ceva.”

Eu zic:

„Ce să mai fie? S-a isprăvit tot.”

„Ba nu, zice, nu s-a isprăvit, uită-te, zice, Djangar-han îşi aprinde luleaua. Vezi, trage: negreşit că-şi mai pune ceva în cap, ceva mai asiatic decât toate.”

Ei, iar eu mi-am zis: „Ah, dac-o mai fi tot de felul ăsta, de m-ar pune vreunul să lupt pentru el, că nu m-aş da bătut!”

Capitolul VI

Şi ce binevoiţi să credeţi? Exact cum mi-am dorit, aşa a şi ieşit: Djangar-han trăgea din lulea, iar dintr-o rarişte vine înspre el încă un tătăruş, şi nu pe o iapă ca aceea pe care i-a luat-o Cepkun lui Bakşei prin bună înţelegere, ci cu un mânz murg de nici să-l descrii nu poţi. Poate aţi văzut vreodată cum aleargă pe un hat între semănături un cristei – la noi în Oriol îi spune cresteţ: aripile le desface, dar coada n-o are ca alte păsări, n-o desfăşoară în văzduh, îi atârnă în jos, şi picioarele le lasă în jos, parcă nu-i sunt de trebuinţă – de zici că merge pe aer. Uite, şi calul ăsta nou, care semăna cu pasărea asta, parcă nu de puterea lui era purtat.

Nu vă mint când spun că nici nu zbura, doar creştea locul în urma lui. Aşa uşurinţă nu văzusem de când mă ştiam, şi mă-ntrebam cum să pui preţul unui căluţ ca ăsta, cu ce comori, şi cui i-o fi sortit, cărui fiu de rege, dar nu m-aş fi gândit vreodată că acest cal are să fie al meu.

— Cum, a fost al dumitale? îl întrerupseră miraţi ascultătorii pe povestitor.

— Da, al meu în toată regula, doar că numai pentru un minut, iar în ce fel, binevoiţi să ascultaţi dacă aveţi plăcere. Domnii, după cum le era obiceiul, au şi început să

se târguiască pentru calul ăsta, şi remontorul meu, cel căruia îi dăruisem copilaşul, se prinsese şi el, iar contra lor, de ziceai că e egal cu ei, s-a pus tătarul Savakirei, unul bondoc, mic de statură, dar vânjos, răsucit, ras în cap, un cap parcă şi ascuţit, şi rotund, ca o căpăţână tânără de varză, zdravănă, şi cu mutra ca morcovul de roşie, şi era tot ca o grădină de zarzavat sănătoasă şi proaspătă. Şi strigă: „Apăi, zice, să rămân cu buzunarul gol n-am de ce, să pună cine vrea câţi bani cere hanul şi să vină să se biciuiască cu mine pentru cal.”

Domnilor, se-nţelege, nu le-a convenit, şi s-au şi dat deoparte; da’ şi cum să se fi bătut ei cu tătarul ăsta, că spurcatul îi găta pe toţi. Iar remontorul meu nu stătea cine ştie ce bine cu banii atunci, că la Penza pierduse iar la cărţi, dar calul, vedeam, îl voia. Uite, şi-l trag de mânecă pe la spate şi zic: asta şi-asta, zic, nu trebuie făgăduit hanului peste măsură, dar cât cere dă-i, iar cu Savakirei mă pun eu. El n-ar fi vrut, dar m-am rugat de el, am zis: „Faceţi-vă mila asta, că tare-mi doresc.”

Ei, şi-aşa am şi făcut.

— Dumneata... cum adică... te-ai biciuit cu tătarul acela?

— Da, ne-am bătut noi doi prin bună înţelegere şi eu am câştigat mânzul.

— Adică l-ai învins pe tătar?

— L-am învins, nu fără trudă, dar l-am biruit.

— Dar pesemne că durerile sunt îngrozitoare.

— Mmm... cum să vă spun... Da, la-nceput sunt; şi chiar le simţi din plin, mai ales dacă nu ai deprindere, şi el, Savakirei ăsta, se pricepea şi el să dea să se umfle, să nu iasă sângele, dar am procedat şi eu şmechereşte ca răspuns la arta lui fină: cum dădea să mă şfichiuiască, îmi puneam eu singur spinarea sub nagaică, şi-aşa de bine am

prins mişcarea, că îmi rupea pe loc pielicica, şi-n felul ăsta m-am pus în siguranţă şi l-am omorât pe acest Savakirei.

— Cum adică, l-ai omorât de-a binelea?

— Da, de căpos ce-a fost şi de proastă ce i-a fost politica, azi nu mai e pe lume, a răspuns blajin şi imperturbabil povestitorul şi, văzând că toţi ascultătorii se uită la el, dacă nu cu groază, cel puţin cu nedumerire mută, păru a simţi nevoia să îşi completeze povestirea cu o lămurire.

— Vedeţi, a urmat el, asta n-a fost din pricina mea, ci a lui, fiindcă el se socotea cel mai mare *batîr*[33] din tot Rîn-Peski, şi pentru ambiţia asta n-a vrut nici în ruptul capului să cedeze în faţa mea, a vrut să rabde cu nobleţe, ca să nu facă de ruşine naţia asiată, dar s-a vlăguit, sărăcuţul, şi n-a rezistat în faţa mea, fiindcă, ce-i drept, eu luasem în gură un groş. Ajută nemaipomenit, şi-am ros la el tot timpul ca să nu simt durerea, iar ca să-mi împrăştii gândurile număram în gând loviturile, aşa că nici nu mi-a păsat.

— Şi câte lovituri ai numărat? îl întrerupseră pe povestitor.

— Uite, adevărat să vă spun nu pot, ţin minte că am numărat până la două sute optzeci şi două, dar pe urmă m-a luat un soi de leşin şi pentru o clipă am pierdut şirul, şi pe urmă n-am mai numărat, dar tocmai atunci, când a vrut să mai dea o dată, Savakirei n-a mai putut, şi a picat în faţa mea ca o păpuşă; când s-au uitat, era mort... Pfui, mare prost! Să rabzi chiar aşa? A fost cât pe-aci să ajung în temniţă din pricina lui. Ei, tătarii, nu s-au sinchisit: ei, dacă l-am omorât, l-am omorât: aşa s-a pus condiţia, că şi el putea să mă omoare pe mine, dar ai mei, ruşii noştri, ţi-e şi necaz că nu pricep asta, au sărit la mine. Zic:

„Hei, ce-i asta, ce vreţi de la mine? „

---

[33] Din „bogatâr” – la populaţiile turce şi mongole, voinic.

„Cum, zic ei, doar l-ai omorât pe asiat.”

„Şi adică ce dacă l-am omorât? Că ne-am pus unul cu altul de plăcere. Şi ce, era mai bine dacă mă omora el pe mine?”

„El, au zis, putea să te omoare pe tine, şi nu era nimic, fiindcă el e heterodox, dar tu, au zis, trebuie să fii judecat cum e creştineşte. Haidem, cică, la poliţie.”

Ei, şi-mi zic eu: „Bine, fraţilor, prindeţi vântul în stepă”, şi cum, după mine, nimic nu era mai rău ca poliţia, m-am şi dat pe după un tătar, şi pe urmă după altul. Şi le-am zis în şoaptă:

„Salvaţi-mă, prinţilor, aţi văzut şi voi că a fost cu luptă cinstită...”

Ei s-au strâns şi au început să mă împingă de la unul la altul şi m-au ascuns.

— Adică, dă-mi voie... cum adică te-au *ascuns*?

— Am fugit de tot cu ei în stepa lor.

— Chiar în stepă?

— Da, chiar în Rîn-Peski.

— Şi-ai stat mult acolo?

— Zece ani bătuţi pe muchie: am făcut douăzeci şi trei de ani în Rîn-Peski şi la treizeci şi patru am fugit de-acolo înapoi. Păi, ce poate să-ţi placă acolo? E plictiseală, atâta tot. Doar că mai devreme n-am avut cum să plec.

— Dar de ce? Te-au ţinut tătarii într-o groapă sau sub pază?

— A, nu, ei sunt buni, nu şi-au îngăduit ceva aşa de nedemn cu mine, să mă ţină într-o groapă sau să-mi pună picioarele în butuc de lemn, au zis doar: „Ivan, tu să ne fii prieten: noi, cică, te iubim mult, trăieşte în stepă cu noi şi fii om de folos: lecuieşte-ne caii şi fii de ajutor muierilor noastre.”

— Şi ai lecuit?

— Am lecuit; le-am fost doftor, şi la toate dobitoacele, şi la cai, şi la oi, dar cel mai de folos le-am fost tătăroaicelor, femeilor lor.

— Dar chiar te pricepi să lecuieşti?

— Cum să vă spun eu... Păi ce mare şmecherie e aici? Cui bolea îi dădeam sabur[34] sau rădăcină de creţişoară, şi-i trecea, iar sabur aveau mult – la Saratov un tătar găsise un sac întreg şi îl adusese, dar până la mine n-au ştiut la ce e bun.

— Şi te-ai deprins cu ei?

— A, nu, tot trăgeam înapoi.

— Şi chiar n-a fost chip să pleci de la ei?

— Păi nu, cum să fie? Sigur, dacă mi-ar fi lăsat picioarele cum erau, plecam demult în ţara mea!

— Dar ce ţi s-a întâmplat cu picioarele?

— Mi le-au împănat cu păr de cal după prima oară.

— Cum asta? Nu te supăra, dar nu înţelegem deloc ce înseamnă că ai fost *împănat cu păr*?

— Asta e la ei cea mai obişnuită metodă: dacă ţin la cineva şi vor să rămână la ei, iar acela tânjeşte ori încearcă să fugă, îl fac să nu mai plece. Aşa şi cu mine, după ce am încercat o dată să plec dar n-am nimerit drumul, m-au prins şi-au zis: „Ştii, cică, Ivane, ca să ne fii prieten şi să nu pleci iară de la noi, mai bine îţi tăiem călcâiele şi-ţi îndesăm acolo niţeluş păr”, ei, şi mi-au schilodit aşa fel picioarele, că mă târam tot timpul în patru labe.

— Fii bun şi spune-ne, cum fac ei operaţia asta îngrozitoare?

— Da’ foarte simplu: m-au pus jos şi-au năpădit pe mine vreo zece, şi-au zis: „Tu, Ivane, strigă cât poţi tu de tare când începem să tăiem: că atuncea o să-ţi fie mai uşor”; şi s-au pus pe mine, şi unul din ei, unul din ăla iscusit, mi-a

[34] Substanţă extrasă din aloe, foarte amară.

tăiat îndată pielea de pe tălpi şi-a îndesat acolo păr tăiat dintr-o coamă de cal, şi-a pus la loc pielea peste umplutura asta şi a cusut cu un ac. Pe urmă m-au ţinut acolo vreo câteva zile cu mâinile legate – se temeau să nu-mi vatăm rănile şi să nu scot părul cu puroi; dar cum mi s-a vindecat pielea, mi-au dat drumul: „Acuma, cică, să fii sănătos, Ivane, acum eşti prietenul nostru de-a binelea, şi nu mai pleci tu de-aici de la noi niciodată.”

Atunci, numai ce m-am ridicat în picioare, că am şi căzut grămadă jos: părul acela tăiat pus pe călcâie sub piele se înfipsese în carnea vie şi era aşa o durere, că nu doar că nu puteam să păşesc, dar nici să stau în picioare nu era chip. Eu, de felul meu, nu plângeam, dar acum, până şi glasul îmi era un vaier.

„Ce-aţi făcut cu mine, zic, asiaţi blestemaţi? Mai bine mă omoraţi de tot, năpârci ce sunteţi, decât să mă faceţi să fiu schilod cât oi trăi, să nu mai pot să merg.”

„Nu-i nimic, Ivane, nu-i nimic, nu te supăra pentru o nimica toată.”

„Cum adică, zic, asta e o nimica toată, să schilodiţi omul, ba încă să nici nu mă supăr?”

„Păi, cică, o să te deprinzi, dar să nu calci de-a dreptul pe tălpi, mergi crăcănat, pe oscioare.”

„Ptiu, nemernicilor!” am zis în gândul meu şi le-am întors spatele şi nu le-am mai vorbit, şi doar am hotărât în capul meu: mai bine mor decât să merg cum mă sfătuiţi voi, crăcănat şi pe glezne; dar pe urmă am zăcut, am zăcut – m-a dat gata plictiseala, o plictiseală de moarte, şi am început să mă obişnuiesc şi, puţin câte puţin, am început să şontâcăiesc pe glezne. Dar ei n-au râs deloc de mine, ba chiar ziceau:

„Uite ce bine, chiar mergi bine, Ivan.”

— Ce nenorocire, dar cum, ai izbutit să pleci şi te-au prins iar?

— Da, nu s-a putut: stepa e dreaptă, nu-s drumuri, şi te răzbeşte foamea... Trei zile am mers, am slăbit şi, ca o vulpe, am prins cu mâinile o pasăre şi-am mâncat-o crudă, dar pe urmă iară foamea, şi n-ai apă... Cum să mergi? Şi-am căzut, dar m-au găsit şi-au luat şi m-au împănat.

Unul din ascultători a făcut remarca, pe marginea acestei împănări, că trebuie să fie din cale-afară de neplăcut să mergi pe glezne.

— La-nceput e chiar rău de tot, a răspuns Ivan Severianîci, dar nici pe urmă, chiar dacă m-am deprins, tot nu puteam să merg mult. În schimb, ei, tătarii aceia, nu vă mint, de-atunci au avut mare grijă de mine.

„Acuma, cică, o să-ţi fie greu singur, Ivan, nici apă nu poţi să-ţi aduci, şi nici altele nu ţi-e uşor să le faci. Ia-ţi, frate, cică, o Nataşă, o să-ţi dăm o Nataşă bună, alege-o pe care vrei.”

Eu zic:

„Ce să mai aleg: una care să fie bună la toate. Daţi-o pe care-o fi.”

Ei, şi m-au şi însurat, fără să mai stea la discuţii.

— Cum? Te-au însurat cu o tătăroaică?

— Păi, bineînţeles, cu o tătăroaică. Întâi cu una, chiar cu nevasta lui Savakirei, care pierise sub biciul meu, numai că ea, tătăroaica asta, n-a fost deloc pe gustul meu: una, aşa, blândă, şi parcă tot îi era frică de mine şi nu mă-nveselea deloc. Poate-i ducea dorul lui bărbată-su ori îi stătea ceva pe inimă. Ei, şi au băgat ei de seamă că începuse să-mi cadă greu şi mi-au adus alta, asta era o fetiţă, n-avea mai mult de treişpe ani... Mi-au spus:

„Ia-o, Ivan, şi pe Nataşa asta, o să-ţi fie mai de mângâiere.”

Şi-am luat-o.

— Şi cum: chiar ţi-a fost mai de mângâiere? l-au întrebat ascultătorii pe Ivan Severianîci.

— Da, a răspuns el, asta a fost mai de mângâiere, că uneori mă înveselea, dar câteodată mă plictisea, că se ţinea de şotii.

— Şi cum se ţinea de şotii?

— Păi, în tot felul... Cum i se năzărea; câteodată îmi sărea pe genunchi; ori dormeam, iar ea, cu piciorul, îmi scotea *tiubeteika* de pe cap şi-o zvârlea unde nimerea, şi râdea. Te-apucai s-o ameninţi, dar ea râdea de se prăpădea, în hohote, da, şi ca o rusalcă o zbughea, ei, şi eu, păi cum s-o ajungi în patru labe, cazi, şi râzi şi tu.

— Dar acolo, în stepă, te-ai ras în cap şi purtai *tiubeteikă*?

— M-am ras.

— Păi de ce? Voiai poate să le fii pe plac nevestelor dumitale?

— Nu, mai mult pentru curăţenie, că acolo nu-s băi.

— Vasăzică aveai două neveste în acelaşi timp?

— Da, în stepa aceea două; dar pe urmă, la celălalt han, la Agaşimola, care m-a furat de la Otucev, mi-au mai dat două.

— Fii bun, întrebă iar unul din ascultători, dar cum de-au putut să te fure?

— Au uneltit. Că din Penza fugisem cu tătarii lui Cepkun Emgurceev şi cinci ani la rând am trăit în hoarda lui Emgurceev, şi-acolo se adunau de plăcere şi prinţi, şi ulani, şi muezini, şi câteodată erau şi Djangar-han şi Bakşei Otucev.

— Cel pe care l-a tăiat Cepkun?

— Da, acela.

— Dar cum... Bakşei nu s-a supărat pe Cepkun?

— Păi pentru ce?

— Pentru că l-a bătut aşa şi a luat el calul.

— A, nu, ei nu se supără niciodată unul pe altul: cel care iese învingător prin bună înţelegere, acela şi ia, asta-i tot;

drept e că Djangar-han mi-a spus odată: „Eh, zice, Ivane, eh, proastă căpăţână ai, de ce te-ai pus să te baţi cu Savakirei pentru prinţul rus, că voiam să râd, zice, să văd cum o să-şi scoată prinţul singur cămaşa.”

„Să n-aştepţi niciodată, zic, una ca asta.”

„De ce?”

„Fiindcă prinţii noştri, zic, sunt slabi de înger şi nu-s curajoşi, iar putere n-au mai deloc.”

El a înţeles.

„Am văzut şi eu, zice, că nu-s printre ei iubitori adevăraţi, şi dacă vor să obţină ceva, atunci e numai pe bani.”

„Asta, zic, aşa e: ei nu pot nimic fără bani.”

Ei, dar Agaşimola, el era dintr-o hoardă îndepărtată, hergheliile lui umblau chiar pe undeva pe la Caspică, iar lui îi plăcea mult să se doftorească, şi m-a chemat s-o tratez pe nevasta lui, şi i-a făgăduit lui Emgurceev multe capete de vite pentru asta. Emgurceev m-a lăsat să mă duc: am luat cu mine sabur şi rădăcină de creţişoară şi m-am dus cu el. Dar Agaşimola, cum m-a luat, a şi pornit-o în altă parte cu toată tabăra, opt zile am galopat.

— Şi-ai mers călare?

— Călare.

— Dar cum, cu picioarele dumitale?

— Cum adică?

— Păi, părul din tălpi nu te-a supărat?

— Nicidecum; asta la ei e bine pus la punct: cine e împănat de ei cu păr nu poate să meargă bine, dar călare, unul din ăsta merge mai bine decât ceilalţi, fiindcă el, mergând crăcănat, se obişnuieşte să ţină tot timpul calul cu picioarele făcute roată, ca o doagă-l strânge, nici vorbă să cazi.

— Bun, şi ce-a fost cu dumneata mai departe, în noua stepă, la Agaşimola?

— Am pierit iarăşi, mai rău.

— Dar n-ai pierit, nu?

— Nu, n-am pierit.

— Fă-ţi pomană şi povesteşte ce-ai mai îndurat la Agaşimola.

— Cu voia domniilor voastre.

Capitolul VII

Am gonit cu tătarii lui Agaşimola până la o tabără, şi pe urmă, hai la alta, în alt loc, şi de-acolo nu m-au mai lăsat să plec.

„Ce-ţi trebuie ţie, Ivane, au zis, să trăieşti cu Emgurceevii, Emgurcei e un hoţ, tu trăieşte cu noi, noi o să te cinstim cu dragă inimă şi o să-ţi dăm Nataşe frumoase. Acolo aveai doar două Nataşe, dar noi o să-ţi dăm mai multe.”

Eu am refuzat.

„Ce nevoie am, zic, de mai multe? Nu-mi trebuie mai multe.”

„Ba nu, au zis ei, tu nu-nţelegi: mai multe Nataşe sunt mai bune, o să-ţi nască mai mulţi Koli şi-o să te strige toţi *tăticule*.”

„Ei, zic, dar uşor o să-mi fie mie să fiu silit să cresc tătăruşi? Dacă ar avea cine să-i boteze şi să-i împărtăşească ar fi altă treabă, dar aşa, oricât i-aş înmulţi eu, tot ai voştri ar fi, nu pravoslavnici, şi cum cresc, îi şi înşală pe mujici.” Aşa că mi-am luat iar două neveste, dar

mai multe n-am luat, că dacă-s multe muieri, fie ele şi tătăroaice, se ciorovăiesc, şi sunt păgâne şi trebuie să le tot înveţi.

— Ei, şi le-ai iubit pe soţiile astea noi?

— Cum?

— Soţiile astea noi, le-ai iubit?

— Să le iubesc?... Adică asta aţi spus? De ce nu, una pe care am primit-o de la Agaşimola nu ştia cum să mă slujească mai bine, aşa că n-am ce zice... mi-a părut rău după ea.

— Dar fetiţa aceea dinainte, cea tinerică de tot, pe-aceea ai luat-o de soţie? Aceea pesemne că îţi plăcea mai mult, nu?

— Destul de mult; şi după ea mi-a părut rău.

— Şi ţi-o fi fost dor de ea când te-au furat la altă hoardă, nu?

— Nu, dor nu mi-a fost.

— Dar n-ai avut copii şi-acolo, de la primele soţii, nu?

— Cum să nu, am avut: nevasta lui Savakireev a născut doi Koli şi-o Nataşă, iar cea mică şase bucăţi a născut în cinci ani, că doi Koli i-a adus odată, pereche.

— Dar dă-mi voie să te întreb: de ce le spui la toţi „Koli” şi „Natașe”?

— Aşa spun tătarii. La ei toţi, dacă-i rus în toată firea – e *Ivan*, şi femeia e *Nataşa*, iar băieţilor le zic *Kolika*; aşa şi pe nevestele mele, măcar că erau tătăroaice, le socoteau după mine, rusoaice, şi le ziceau Natașe, iar băieţilor – Kolika. Dar toate astea, se-nţelege, de formă, că erau fără sfintele taine, şi eu nu-i socoteam copiii mei.

— Cum nu-i socoteai ai dumitale? De ce aşa?

— Păi cum să-i socotesc când erau nebotezaţi şi neunşi cu mir?

— Dar sentimentele dumitale părinteşti?

— Asta ce mai e?

— Păi, chiar nu-i iubeai deloc pe copiii aceia şi nu-i mângâiai niciodată?

— Adică cum să-i mângâi? Se-nţelege, dacă se-ntâmplă, stai singur şi dă vreunul fuga la tine, ei, atunci îţi treci mâna peste căpşorul lui, îl mângâi şi-i zici „du-te la maică-ta”, dar asta se-ntâmpla rar, că nu-mi ardea mie de ei.

— Dar de ce nu-ţi ardea de ei, chiar aşa de multă treabă aveai?

— Nu, n-aveam nici o treabă, dar tânjeam, voiam tare mult acasă, în Rusia.

— Adică nici în zece ani nu te-ai deprins cu stepele?

— Nu, voiam acasă... mi-era dor. Mai ales seara, dar chiar şi ziua, când e timp frumos, e arşiţă, în tabără era linişte, toată tătărimea toropită de căldură stătea-n corturi şi dormea, şi eu ridicam un colţ la cortul meu şi mă uitam la stepă... şi-ntr-o parte, şi-n cealaltă – totul e la fel... Ce vezi dogorăşte, e aspru; întindere cât vezi cu ochii – fără margini; ierburi, freamăt; pănuşiţa albă, pufoasă, ca o mare de-argint se vălureşte şi vântişorul poartă un miros: a oaie miroase, dar soarele se revarsă, arde, şi stepei, ca şi vieţii apăsătoare, nu-i întrevezi capătul niciunde, aici tristeţea e de un adânc fără sfârşit... Te uiţi nu ştii nici tu unde, şi deodată în faţa ta, de unde şi până unde, răsare o mânăstire ori un hram, şi-ţi vine în minte glia creştină şi te-neacă plânsul şi pe pui pe plâns.

Ivan Severianîci s-a oprit, a oftat adânc de pe urma amintirii şi a continuat:

— Sau şi mai rău a fost cu solonceacurile[35] de pe Şesul Caspic: soarele se face roşu, frige, şi solonceacul scânteiază, şi marea scânteiază... Ameţeala de la strălucirea asta e chiar mai rea decât de la pănuşiţă, şi-atunci nu mai ştii unde eşti, de ce parte a lumii ţii, adică dacă eşti viu ori ai murit, şi te chinuie păcatele în iadul

[35] Sol salin de suprafaţă cu conţinut ridicat de săruri.

ăsta fără de speranţă... Pe unde e stepa mai acoperită cu pănuşiţă, te mai bucură, oricum; acolo măcar vezi din depărtare pe câte o costişă vineţiul salviei ori pelinul mărunt, şi cimbrişorul împestriţează albul, dar aici străluceşte şi-atât... Pe-acolo mai duce focul prin iarbă câte o pălălaie şi se stârneşte forfotă: zboară dropii, spurcaci, corle de stepă, şi-ncepi să pofteşti la ele. Dropiile astea, sau cum li se spune pe-aici, drohve, le-ajungem călare şi le omorâm cu cnuturile lungi; dar te pomeneai că trebuia să fugim şi noi de foc, cu caii... Tot era o distracţie. Iar pe urmă, după pălălaia care-a fost, se aştern iar căpşunii; se lasă-n zbor pe ei păsări de tot felul, mai mult din cele mărunte, şi se umple văzduhul de ciripit... Iar pe urmă mai dai pe undeva şi de câte-o tufă: creţuşcă, câte un piersicuţ sălbatic ori un bobiţel... Şi când răsare soarele şi ceaţa se face rouă, parcă miroase a răcoare şi vine mireasmă de plante... Şi cu astea, se-nţelege, tot plictiseală e, dar mai poţi îndura cât de cât, însă pe solonceac ferească Dumnezeu pe oricine să stea mai mult. O vreme, calul e mulţumit acolo: linge sare, şi-atunci bea mult şi se-ngraşă, dar pentru om e moarte curată. Nu-i nimic viu acolo, nu-i decât, parcă-n bătaie de joc, o păsăruică, *krasnoustik*, cam ca rândunica noastră, nici n-ai la ce te uita, doar că are ciocul bordirisit cu roşu. De ce zboară ea la ţărmurile mării ăsteia nu ştiu, dar cum n-are pe ce să se pună aici, cade pe solonceac, se pune pe târtiţă şi, când te uiţi, o ia iar din loc, zboară, şi nu mai ai nici atâta, că n-ai aripi, şi eşti tot aici, şi n-ai nici moarte nici viaţă, nici căinţă, iar de mori, o să te pună-n sare, ca pe un berbec, şi stai, carne sărată, până s-o sfârşi lumea. Dar şi mai de nesuferit e iarna pe *tiubenka*[36]; zăpada e mică, abia dacă acoperă iarba şi se face ca piatra – tătarii stau toţi în iurte atunci, la foc, fumează... Şi uite că, de

[36] Păşune îngheţată.

plictiseală, se bat şi ei des, cu bicele. Atunci ieşi afară, şi de uitat n-ai la ce: caii se posomorăsc, şi umblă chirciţi, slabi de numai coada şi coama e de ei. Abia îşi târăsc picioarele şi rânesc cu copita zăpada îngheţată, cu ea se şi hrănesc – aşa se şi numeşte asta, *tiubencesc...* Simţi că nu mai poţi. Distracţie e doar una: dacă bagă de seamă că vreun cal e prea slab şi nu mai poate să *tiubencească* – nu străpunge zăpada cu copita şi nu dă cu dinţii de rădăcina îngheţată – îi şi înfig cuţitul în gât şi-i scot pielea, iar carnea o mănâncă. Dar e spurcată rău carnea: dulce, cam ca ugerul de vacă, dar tare; de nevoie, se-nţelege, mănânci, dar ţi se-apleacă. Am avut noroc cu o nevastă de-a mea, că ştia să afume coastele de cal: ia coasta de cal cum e, cu carne şi pe-o parte şi pe-alta, şi o bagă într-un maţ mare şi o afumă deasupra vetrei. Aşa, o mai mănânci cum o mai mănânci, că măcar capătă un miros cam ca de şuncă, dar la gust e la fel de scârboasă. Şi-nghiţi scârboşenia asta, şi deodată-ţi vine-n minte: eh, dar la noi acasă, în sat, jumulesc acum raţe, îmi zic, şi gâşte, taie porci, fac ciorbă cu spetele, grasă de tot, şi părintele Ilia, preotul nostru, un moşneguţ pâinea lui Dumnezeu, acuşi o să se ducă să-l slăvească pe Hristos, şi se duc cu el dascăli, preotese şi dăscălese, şi cu seminarişti, şi toţi cu chef, dar el, părintele, nu poate să bea mult: acasă la stăpâni, majordomul îi aduce un păhărel; la cancelarie o trimite intendentul pe dădacă să-l trateze; părintele Ilia se turteşte şi se târăşte la noi, la servitorime, cherchelit de abia îşi târăşte picioruşele: în prima izbă de la margine mai trage cum-necum câte un păhărel, dar pe urmă deja nu mai poate şi toarnă într-o sticluţă pe sub odăjdii. Aşa că toate astea sunt la el ca-n familie, chiar şi-n privinţa mâncării, dacă vede că e ceva mai gustos, cere: „Daţi-mi, zice, o bucată de ziar, s-o-nfăşor.” De obicei îi spun: „N-avem noi, taică, hârtie de ziar”, şi el nu se supără, ia aşa

cum e, fără să mai înfăşoare, ca să-i dea preotesei lui, şi se duce mai departe tot aşa, în pace. Ah, domnilor, cum îţi vin în amintire toate astea din vremea copilăriei, şi te-apasă pe suflet, şi-ncepe deodată să te ardă la ficaţi, că oriunde ai nimeri eşti lipsit de toată fericirea aceea, şi că de-atâţia ani n-ai fost la duhovnic, şi că trăieşti necununat şi-o să mori neprohodit, şi te cuprinde tristeţea, şi... aştepţi noaptea, te strecori încetişor în cort, să nu te vadă nici nevestele, nici copiii, nici vreunul din păgâni, şi-ncepi să te rogi... şi te rogi... aşa te rogi, că se şi topeşte zăpada sub genunchi, şi unde-au căzut lacrimile – dimineaţă vezi iarbă.

Povestitorul a tăcut şi şi-a plecat capul. Nu l-a tulburat nimeni; păreau pătrunşi toţi de respect faţă de sfânta tristeţe a acestor ultime amintiri; dar se scurse un minut şi Ivan Severianîci oftă şi dădu din mână; îşi scoase de pe cap tichia mânăstirească şi, după ce se închină, spuse:

— Dar au trecut toate, slavă Domnului!

După ce l-am lăsat să se odihnească puţin, am cutezat să-i punem alte întrebări, despre cum şi-a înzdrăvenit el, bogatârul nostru vrăjit, călcâiele tăiate şi împănate cu păr şi cum a făcut de a fugit din stepa tătară, de la Nataşele şi Kolii lui, şi-a ajuns la mânăstire.

Ivan Severianîci ne-a satisfăcut această curiozitate cu sinceritatea deplină pe care, vădit lucru, nu o putea trăda.

Capitolul VIII

Ţinând să existe o succesiune în dezvoltarea istoriei ce ne trezise interesul, l-au rugat pe Ivan Severianovici ca, înainte de toate, să ne povestească pe ce căi neobişnuite scăpase de împănarea lui şi plecase din captivitate. El ne-a împărtăşit despre acestea următoarele:

— Eu nu mai aveam nici o nădejde să mă întorc vreodată acasă şi să-mi mai văd patria. Nici măcar să mă gîndesc la asta nu mi se părea cu putinţă, şi-ncepuse să moară în mine până şi dorul. Trăiam ca o statuie fără simţire, şi-atât; dar uneori mă gândeam că, uite, la noi acasă, la biserică, acelaşi părinte Ilia care cerea întruna hârtie de ziar se ruga câteodată la slujbă pentru cei care călătoresc pe apă şi pe uscat, pentru cei suferinzi şi pentru *prizonieri*, iar eu, auzind, mă tot întrebam câteodată: de ce? Oare acum e război, ca să se roage pentru prizonieri? Acum, uite, înţeleg de ce se roagă aşa, dar nu-nţeleg de ce eu n-am nici un folos de la moliftele astea şi, ca să nu spun mai mult, nu că nu cred, dar am fost descumpănit şi nu m-am mai rugat.

„Păi de ce, mă gândeam, să mă rog, dacă nu iese nimic din asta?”

Între timp, numai ce aud într-o zi tătărimea că forfoteşte.

Zic:

„Ce e?”

„Nimic, zic ei, au venit de prin părţile voastre doi mullahi, au un salvconduct de la ţarul alb şi se duc să-şi poarte departe credinţa.”

Eu m-am şi repezit:

„Unde sunt?”

Mi-au arătat o iurtă şi m-am dus unde mi-au arătat. Ajung şi văd: erau adunaţi acolo mulţi şeici, şi muezini, şi ulema, şi imami, şi dervişi, şi toţi, cu picioarele adunate sub ei, şedeau pe coşme, iar în mijlocul lor doi oameni

necunoscuţi care, deşi aveau straie de drum, se vedea că fac parte din preoţie; stăteau amândoi în picioare în mijlocul lepădăturilor acelora şi-i învăţau pe tătari cuvântul lui Dumnezeu.

Eu, cum i-am văzut, m-am bucurat că văd ruşi, şi inima a început să freamete în mine, şi am căzut la picioarele lor şi-am început să plâng în hohote. Ei s-au bucurat şi ei de plecăciunea mea şi-au strigat amândoi:

„Păi nu? Păi da! Uitaţi-vă! Vedeţi cum acţionează graţia divină? Uite, l-a atins deja pe unul de-ai voştri, şi el se leapădă de Mahomed.”

Iar tătarii răspunseră că asta, cică, nu acţionează deloc: ăsta-i Ivan al vostru, e de-ai voştri, dintre ruşi, aici la noi doar stă.

Misionarii au fost foarte nemulţumiţi. N-au crezut că sunt rus, dar m-am băgat repede şi eu:

„Da, am zis, chiar aşa, sunt rus! Părinţi spirituali, zic, faceţi-vă milă, scoteţi-mă de-aici! De unşpe ani mă chinui aici în captivitate, şi uitaţi-vă cum am fost schilodit: nu mai pot să merg.”

Dar ei n-au pus nici un preţ pe cuvintele mele, mi-au întors spatele şi dă-i înainte cu treaba lor, cu propovăduirea.

Mi-am zis: „Ei, de ce să cârtesc: ei sunt oameni cu misiune, şi nu le-o fi la îndemână să se poarte altfel cu mine în faţa tătarilor”, şi-am lăsat, şi am ales un moment când erau singuri într-un cort pentru ei şi-am dat fuga la ei şi de-acum le-am povestit cu toată sinceritatea totul, că îndur cea mai crudă soartă, şi-i rog:

„Băgaţi-i în sperieţi, părinţi binefăcători, zic, cu tătucul nostru, ţarul alb; spuneţi-le că el nu le îngăduie asiaţilor să ţină captivi cu de-a sila supuşi de-ai lui, ori, şi mai bine, daţi-le o răscumpărare pentru mine şi eu vin să vă slujesc.

Că, zic, cât am trăit aici, am învăţat de minune limba lor tătărească şi pot să vă fiu om de folos.”

Dar ei răspund:

„Apăi, fiule, au zis, noi bani de răscumpărare n-avem, iar de speriat, au zis, nu ne e îngăduit să-i speriem pe necredincioşi, fiindcă şi-aşa sunt oameni vicleni şi fără cuvânt, şi politica noastră e să ne purtăm bine cu ei.”

„Păi ce, zic, adică eu, din cauza politicii ăsteia să stau la ei câtu-i veacul şi să pier?”

„Ei bine, au zis ei, e totuna, fiule, unde pieri, da’ tu roagă-te: mare e mila Domnului, poate te-o izbăvi.”

„M-am rugat, zic, da’ de-acum nu mai am putere şi mai va cu nădejdea.”

„Aa, au zis ei, să nu-ţi pierzi nădejdea, că ăsta-i mare păcat!”

„Păi, zic, nu-mi pierd nădejdea, numai... cum de-oţi fi aşa... nu mai pot de necaz că sunteţi ruşi de-ai noştri şi compatrioţi şi nu vreţi să mă ajutaţi deloc.”

„Ba nu, au zis ei, tu, copile, nu ne face încurcături, noi suntem întru Hristos, şi întru Hristos nu sunt nici elini, nici jidovi, compatrioţi ai noştri sunt toţi câţi ne ascultă. Pentru noi sunt egali toţi, toţi sunt egali.”

„Toţi?” zic eu.

„Da, au răspuns ei, toţi, asta ne e învăţătura de la Apostolul Pavel. Noi unde ajungem nu ne înfruntăm... la noi nu se cade. Eşti rob, ce să faci, rabdă, că şi la apostolul Pavel stă spus că robii trebuie să se supună. Şi nu uita că eşti creştin, şi-atunci nici n-avem ce să facem pentru tine, ţie ţi-e deschisă deja poarta raiului şi fără noi, în vreme ce aceştia vor fi în întuneric dacă nu-i luăm alături de noi, aşa că pentru ei trebuie să ne dăm osteneala.”

Şi-mi arată o cărţulie.

„Uite, au zis, vezi câţi oameni îi avem scrişi aici în registru – pe toţi oamenii aceştia i-am alăturat credinţei noastre!”

Mai mult de-atât nici n-am mai vorbit cu ei şi nu i-am mai văzut, doar pe unul, şi pe-acela din întâmplare: vine-odată la mine în fugă de nu ştiu unde un fecioraş de-al meu şi zice:

„Tatic, la noi lângă lac zace un om.”

M-am dus şi m-am uitat: văd picioarele jupuite până la genunchi, ca de ciorapi, iar braţele până la coate, ca de mănuşi. Tătarii sunt maeştri la asta: însemnează de jur împrejur şi trag, şi aşa scot pielea – dar capul omului aceluia era căzut alături, şi pe frunte i se tăiase o cruce.

„Ei, m-am gândit, n-ai vrut să te pui pentru mine, compatriotule, şi te-am judecat, dar uite că tu te-ai dovedit vrednic şi-ai primit cununa suferinţei. Iartă-mă acum, în numele lui Hristos!”

Şi-am luat şi-am făcut semnul crucii peste el, i-am pus la un loc capul şi trupul, m-am plecat până la pământ, şi l-am îngropat, şi-am cântat *Sfinte Dumnezeule* deasupra lui – dar ce-a mai fost cu tovarăşul lui, asta nu ştiu; doar că se prea poate să fi sfârşit şi el la fel, primind cununa, fiindcă pe urmă au apărut la tătarii din hoarda noastră o mulţime de iconiţe, chiar acelea pe care le avuseseră misionarii.

— Dar aceşti misionari se duc chiar până acolo, în Rîn-Peski?

— Cum să nu, se duc, doar că fără nici un folos.

— De ce?

— Nu ştiu cum să-i trateze. Pe asiatic trebuie să-l aduci la credinţă cu frica, să-l faci să tremure, iar ei propovăduiesc un dumnezeu blând. Asta din capul locului nu se potriveşte nicicum, fiindcă asiaticul n-o să respecte pentru nimic în lume un dumnezeu care nu-l înfricoşează, şi-o să-i omoare pe predicatori.

— Dar e de presupus că principalul, când mergi la asiatici, e că nu trebuie să ai la tine bani şi lucruri de preţ.

— Nu trebuie, dar oricum, ei tot nu cred că vine cineva şi n-a adus nimic cu el; se gândesc că a îngropat pe undeva prin stepă şi-ncep să-l supună la cazne şi-l canonesc.

— Ia uite, ticăloşii!

— Da, aşa a fost, când eram eu acolo, cu un jidov: jidovul, bătrân, venise nu se ştie de pe unde şi vorbise şi el tot de credinţă. Un om bun şi, se vede, cu râvnă pentru credinţa lui, şi-n aşa nişte zdrenţe era tot, de i se vedea toată carnea, dar a-nceput să vorbească despre credinţă într-aşa un fel, că aş fi tot stat să-l ascult. La-nceput, mă rog, am dat să mă iau la harţă cu el, păi ce credinţă e, zic, asta a voastră, dacă n-aveţi sfinţi, dar el zice: avem, şi-a-nceput să spună după Talmud ce sfinţi au ei... foarte interesant, iar acest Talmud, zice, l-a scris rabinul Joshua ben Levy, care a fost aşa un învăţat, că oamenii păcătoşi nu puteau să se uite la el: cum se uitau, mureau pe loc, aşa că Dumnezeu l-a chemat în faţa lui şi-a zis: „Ei, tu, rabin învăţat Joshua ben Levy! E bine că eşti aşa un învăţat, doar că nu e bine că prin tine pot să moară toţi jidovii mei. Nu de-asta i-am mânat prin stepă cu Moise şi i-am trecut peste mare. Aşa că du-te din ţara ta şi stai acolo unde nu poate să te vadă nimeni.” Iar rabinul Levy de cum s-a dus, a dat chiar de locul unde este raiul, şi s-a îngropat acolo în nisip până la gât, şi în fiece sâmbătă îşi făcea un miel copt la focul care pogora din cer. Şi dacă i se punea vreun ţânţar ori vreo muscă pe nas ca să-i bea sângele, pe loc erau arse de focul care pogora din cer... Asta le-a plăcut foarte mult asiaţilor despre rabinul învăţat, şi-au stat o groază să-l asculte pe jidov, şi pe urmă s-au dus la el şi-au început să-l ia la întrebări: unde şi-a ascuns banii venind la ei? Jidovul, tăicuţilor, ce s-a mai jurat că n-are

bani, că Dumnezeu l-a trimis fără nimic, doar cu înţelepciunea, ei, dar nu l-au crezut, au grămădit cărbuni la un foc care ardea, au întins pe tăciunii fierbinţi o piele de cal, l-au pus pe ea şi-au început să-l scuture. Şi-l întrebau întruna: unde-s banii? Dar când au văzut că se înnegrise tot şi nu mai avea glas:

„Stai, au zis, ia să-l îngropăm noi până la gât în nisip, poate aşa i-o trece.”

Şi l-au îngropat, dar jidovul aşa îngropat a şi murit, şi capul, negru, i s-a văzut pe urmă multă vreme din nisip, dar au început să se sperie de el copiii, aşa că i l-au tăiat şi l-au aruncat într-un puţ secat.

— Poftim de le mai propovăduieşte!

— Da, e greu de tot, dar bani tot a avut jidovul acela.

— A avut?

— A avut; că pe urmă au început să-l hărţuie lupii şi şacalii şi l-au scos bucăţi-bucăţi din nisip şi, până la urmă, au ajuns şi la încălţări. Şi când i-au zgâlţâit ciubotele, dintr-o pingea s-au rostogolit şapte monede. Le-au găsit după aia.

— Ei, dar dumneata cum ai scăpat de la ei?

— M-a salvat o minune.

— Şi cine a făcut minunea ca să te elibereze?

— Talafa.

— Acest Talafa cine mai e? Tot un tătar?

— A, nu; el e de alt neam, de cel indian, ba chiar nu e un simplu indian, ci dumnezeul lor pogorât pe pământ.

Rugat de ascultători, Ivan Severianîci Fliaghin a povestit cele ce urmează despre acest nou act al tragicomediei vieţii lui.

Capitolul IX

— După ce-au scăpat tătarii de misionarii noştri a mai trecut aproape un an, şi-a fost iară iarnă, şi-am mânat hergheliile la iernat mai la miazăzi, spre Caspică, şi-acolo într-o bună zi, spre seară, s-au apropiat deodată în goană de noi doi oameni, dacă pot să le spun oameni. Cine să-i ştie cine şi de unde erau, şi de ce neam şi de ce stare. Nici limba nu le era de nici una de azi, nu era nici rusă, nici tătară, spuneau o vorbă de-a noastră, o vorbă tătărască, iar între ei cine ştie de care. Nu erau bătrâni, nici unul; unul brunet, cu o barbă mare, îmbrăcat în halat, parcă şi aducea a tătar, doar că halatul nu-l avea pestriţ, ci roşu tot, iar pe căpăţână avea o căciulă persană, iar celălalt, roşcovan, tot în halat, dar din bucăţi; şi-avea la el tot soiul de cutiuţe, şi cum prindea o clipă când nu se uita nimeni la el, îşi dădea jos halatul şi rămânea doar în nişte nădrăgei şi un vestonaş, iar nădrăgeii şi vestonaşul erau cusute cum sunt în Rusia pe la fabricile unor nemţi. Şi tot timpul învârtea şi alegea ceva din cutiuţele acelea, dar ce-avea acolo, ăl rău ştie. Spuneau că ar fi venit din Hiva[37] să cumpere cai şi că vor să poarte războiu cu cineva la ei acasă, dar cu cine n-au spus, doar că-i aţâţau întruna pe tătari contra ruşilor. Şi îl aud pe roşcovanul ăsta: să vorbească mult nu ştie, zice doar, parcă în rusă, „ca-petenie”, şi scuipă; bani n-aveau la ei, că ei, asiaţii, ştiu că dacă vii cu bani în stepă nu mai pleci cu capul pe umeri de-acolo, dar i-au păcălit pe tătarii noştri să mâne hergheliile de cai pe râul lor, pe Daria, şi să facă acolo

[37] Hanatul Hiva (pe actualul teritoriu al Uzbekistanului şi Tadjikistanului) s-a aflat în perioada 1830–1850 în relaţii ostile cu Imperiul Rus.

socoteala. Tătarii s-au gândit în fel şi chip, şi nu ştiau: să se învoiască ori ba? S-au gândit, s-au gândit, parcă săpau la aur, dar se vedea că se tem de ceva.

Iar aceia i-au luat cu frumosul, dar după aceea au început să-i sperie.

„Faceţi aşa, au zis, că altfel poate să fie rău pentru voi: Dumnezeul nostru e Talafa, şi el şi-a trimis focul cu noi. Să nu cumva să se supere.”

Tătarii nu ştiau de dumnezeul ăsta şi se-ndoiau, ce putea să le facă el cu focul lui iarna, în stepă? Dar cel cu barbă neagră şi halat roşu, care venise din Hiva, a zis că dacă, zice, vă îndoiţi, Talafa o să vă arate puterea lui chiar la noapte, doar că, zice, dacă o să vedeţi ori o să auziţi, să nu vă repeziţi afară, că vă arde. Se-nţelege că în plictiseala aceea de stepă, iarna, o grozăvie era de interes, şi noi toţi, măcar că ne cam temeam de grozăvie, eram bucuroşi să vedem ce-avea să fie de la dumnezeul ăsta indian: prin ce minune avea să se arate?

Ne-am băgat devreme cu nevestele şi copiii la adăpost şi-am aşteptat... Doar întuneric şi linişte, ca în fiecare noapte, doar că deodată, când mă luase somnul, aud că parcă şuieră şi bate prin stepă ca un vifor, şi parcă văd prin somn că-ncep să cadă din cer scântei.

Sar eu, mă uit, şi nevestele mi se foiau, şi copiii începuseră să plângă.

Zic:

„Sst! Daţi-le sân, să sugă şi să nu plângă.”

Aceia au început să sugă şi s-a făcut iar linişte, dar în întunericul stepei deodată a-nceput iar să şuiere în sus un foc... a şuierat şi-a pocnit iară...

„Ei, m-am gândit eu, se vede totuşi că nu-i o glumă Talafa!”

Dar n-a trecut mult şi-a şuierat iar, dar acuma cu totul altfel – ca o pasăre de foc cu o coadă tot de foc a ieşit, şi

focul de-un fel neobişnuit, ca sângele de roşu, şi-a pocnit, şi deodată s-a făcut galben tot, şi pe urmă albastru.

Ascult eu, în tabără parcă murise totul. Nimeni, senţelege, nu putea să nu audă aşa un foc, însemna că se speriaseră toţi şi zăceau sub cojoace. Deodată se-aude cum tresare pământul o dată, se cutremură şi stă iară. Ăştia, puteai să te gândeşti, sunt caii, se izbesc şi se strâng ciopor, dar s-a auzit cum hivacii ori indienii ăştia au luat-o la fugă cine ştie-ncotro, şi pe loc şi-a dat drumul prin stepă un foc ca un zmeu... Atunci caii parcă au căpiat, şi-au şi luat-o la goană... Tătarii au uitat şi de frică, săreau în sus, îşi bâţâiau căpăţânile, urlau: „Allah! Allah!”, şi hai după hivaci, dar ei dispăruseră, nici urmă nu mai era de ei, doar o cutie lăsaseră în urma lor, ca amintire... Şi uite, cum toţi vitejii noştri se repeziseră după tabun, iar în tabără rămăseseră doar muierile şi bătrânii, mi-am şi aruncat ochii la cutia aceea: ce-o fi acolo? Şi văd în ea tot soiul de luturi, şi leacuri, şi nişte tuburi de hârtie: m-apuc eu să cercetez un tub aproape de foc, şi când a pocnit odată, numai că nu mi-a pălit de tot ochii cu foc, şi-a zburat în sus, şi-acolo... bbbleahhh, a-mpăştiat stele... „Ehe, m-am gândit eu, dar pesemne că ăsta nu-i dumnezeu, ci doar foc de artificii, cum se trag la noi în grădina publică”, şi când am mai bubuit un tub, văd că tătarii, bătrânii care rămăseseră acolo, erau deja la pământ şi zăceau cu faţa-n jos care unde căzuse, şi doar dădeau din picioare... La-nceput m-am speriat şi eu, dar pe urmă, văzând cum dârdâiau ei, am trecut brusc în altă stare, şi pentru întâia oară de când căzusem captiv am scrâşnit din dinţi, şi numai ce-am început să spun la nimereală cuvinte necunoscute. Şi strig cât mă ţine gura:

„Parle-bien-comsa-sire-mir–ferfliuhtur-min-adiu- musiu!”

Şi mai dau drumul la un tub cu morişcă... Ei, de data asta, văzând ei că morişca merge cu foc, parcă şi-au dat

duhul toţi... Focul s-a stins, dar ei zăceau mai departe, şi unul abia ce-a ridicat niţel capul, că s-a şi pus iară cu mutra-n jos, şi doar mi-a făcut semn cu un deget să mă duc la el. M-am dus şi zic:

„Ei, ce-i? Zi ce vrei, blestematule: moarte ori viaţă?”, că vedeam că se temeau deja grozav de mine.

„Iartă-ne, Ivan, au zis, nu ne da moartea, dă-ne viaţa.”

Iar mai depărtişor îmi făceau semn tot aşa şi alţii, şi toţi cereau iertare şi viaţă.

Văd eu că treaba mi-a ieşit bine: pesemne îmi ispăşisem deja toate păcatele, şi-ncep şi mă rog:

„Maică Precistă, Nikolai Făcătorule de minuni, drăguţii mei, puicuţii mei, ajutaţi-mă, binefăcătorilor!”

Şi-l întreb, crunt, pe tătar:

„Pentru ce şi ca ce să vă iert şi să vă dărui viaţa?”

„Iartă-ne, cică, fiindcă n-am crezut în dumnezeul tău.”

„Aha, îmi zic, ia uite cum i-am mai băgat în sperieţi” – şi zic: „Apăi nu, fraţilor, voi minţiţi, şi nu vă iert pentru nimic în lume că vă puneţi contra religiei!” Şi-am scrâşnit iară din dinţi şi-am mai desfăcut un tub.

Ăsta a ieşit ca o rachetă... Un foc teribil şi-un pocnet.

Şi răcnesc la tătari:

„Aşa: încă un minut şi vă fac să pieriţi cu toţii dacă nu vreţi să credeţi în dumnezeul meu.”

„Nu ne face să pierim, au răspuns ei, ne-nvoim să trecem toţi la dumnezeul tău.” Şi n-am mai aprins artificii şi i-am botezat într-un râuşor.

— Chiar acolo, pe loc i-ai şi botezat?

— Pe loc, în clipa aceea. Păi de ce s-o mai fi întins cu ei atunci? Trebuia, ca să nu poată să se răzgândească. I-am udat niţel pe căpăţână cu apşoară la o copcă, am spus „în numele Tatălui şi-al Fiului”, le-am pus la gât cruciuliţele care rămăseseră de la misionari şi le-am poruncit ca pe

misionarul omorât să-l socoată mucenic şi să se roage pentru el, şi le-am arătat mormânţelul.

— Şi s-au rugat?

— S-au rugat.

— Dar nu ştiau nici o rugăciune creştinească, sau i-ai învăţat?

— Nu, să-i învăţ n-aveam când, că în timpul ăsta văzusem că era momentul să fug, dar le-am poruncit: rugaţi-vă, zic, cum v-aţi rugat şi până acum, la fel, dar să nu-ndrăzniţi să spuneţi Allah, şi-n locul lui să-l pomeniţi pe Iisus Hristos. Şi aşa au adoptat această religie.

— Bun, dar pe urmă cum ai fugit totuşi de la aceşti noi creştini cu picioarele dumitale schilodite şi cum te-ai tămăduit?

— Păi pe urmă am găsit în artificiile acelea nişte pământ care ustura; din acela care numai ce-l atingi de trup, te arde de mama focului. Mi l-am pus şi m-am prefăcut bolnav, dar eu, tot stând sub coşmă, mi-am zgândărit cu şmecheria asta călcâiele, şi-n două săptămâni aşa le-am zgândărit, că toată carnea de pe călcâie a putrezit şi tot părul pe care mi-l îndesaseră tătarii în urmă cu zece ani a ieşit cu puroiul. M-am înzdrăvenit cât se poate de repede, dar n-am lăsat să se vadă, m-am prefăcut că mi-e şi mai rău, şi le-am poruncit muierilor şi bătrânilor să se roage cu cât mai mare râvnă pentru mine, că, chipurile, o să mor. I-am pus să ţină un soi de post pentru spălarea păcatelor şi le-am poruncit trei zile să nu iasă din iurtă, şi ca să-i sperii şi mai rău, am dat drumul la cel mai mare artificiu şi-am plecat...

— Dar nu te-au ajuns din urmă?

— Nu; păi şi unde să mă fi ajuns? Atâta i-am ţinut la post şi i-am speriat, că pesemne au fost bucuroşi să rămână, şi trei zile nu şi-au arătat nasul din iurte, iar pe urmă, şi dacă şi l-au arătat, ar fi trebuit să mă caute

departe. Picioarele, după ce-am scos părul din ele, s-au uscat, şi aşa uşoare s-au făcut, că odată ce-am fugit, toată stepa am traversat-o.

— Şi tot numai pe jos?

— Păi cum altfel, că doar acolo nu-i drum bătut, nu-ntâlneşti pe nimeni, iar dacă întâlneşti, nu-i de bucurie peste cine dai. În a patra zi am întâlnit un ciuvaş; mâna singur cinci cai, şi zice: „Încalecă."

M-am temut şi nu m-am dus.

— Dar de ce te-ai temut?

— Păi aşa, mi s-a părut cam de neîncredere, şi pe deasupra nici nu puteai să te dumireşti de ce religie e, iar fără asta e de speriat în stepă. Dar el, nărodul, strigă la mine: „Încalecă, strigă, o să fie mai vesel să mergem în doi."

Zic:

„Dar cine eşti? Nu cumva n-ai dumnezeu?"

„Cum, zice, să n-am? Asta tătarul n-are tumnezeu, el mănâncă iapă, dar eu am tumnezeu"

„Cine, zic, e dumnezeul tău?"

„Dar la mine, zice, tot e tumnezeu: şi soarele e tumnezeu, şi luna e tumnezeu, şi stelele sunt tumnezeu... tot e tumnezeu. Cum să n-am tumnezeu?"

„Tot!... hm... tot, zic, e la tine Dumnezeu, dar Iisus Hristos, zic, adică nu ţi-e Dumnezeu?"

„Nu, zice, şi el e tumnezeu, şi Maica Domnului e tumnezeu, şi Nikolaci e tumnezeu..."

„Care, zic, Nikolaci?"

„Păi unul e pe iarnă, şi unul e pe vară."

Eu l-am lăudat că-l cinsteşte pe Nikolai Făcătorul de minuni rus.

„Să-l cinsteşti, zic, întotdeauna, fiindcă e rus", – şi i-am încuviinţat credinţa şi eram gata să plec cu el, dar noroc că a trăncănit şi s-a dat pe faţă.

„Da’ cum, zice, eu pe Nikolaci îl cinstesc: peste iarnă, las’ că nu mă ploconesc la el, dar pentru vară îi dau două grivne să-mi păzească bine vacile, păi da! Da’ nu mă bizui doar pe el, aşa că-i jertfesc un taur lui Keremeti”[38].

Eu m-am înfuriat.

„Cum, zic, îndrăzneşti să nu te bizui pe Nikolai Făcătorul de minuni, şi lui, rusului, doar două grivne, iar păgânului tău de Keremeti un taur întreg! Du-te de-aici, zic, cu tine nu vreau... nu merg cu tine dacă n-ai pic de respect pentru Nikolai Făcătorul de minuni.”

Şi nu m-am dus, am mers cât am putut, nici să mă gândesc n-am mai apucat, şi-a treia zi spre seară, mă uit, se zăreau o apă şi nişte oameni. M-am lăsat în iarbă, de teamă, şi m-am uitat cu luare aminte: oare ce fel de oameni erau? De frică să nu cad în vreo captivitate şi mai rea. Dar am văzut că oamenii aceia făceau o fiertură... Pasămite sunt creştini, mi-am zis. M-am târât mai aproape: mă uit, se-nchină şi beau vodcă – ei, vasăzică sunt ruşi!... Am şi sărit din iarbă şi m-am arătat. Era, după cum a ieşit la iveală, o ceată de pescari: prinseseră un peşte. M-au primit cu blândeţe, cum se cade cu concetăţenii, şi-au zis:

„Ia şi bea o vodcă!”

Eu răspund:

„Eu, fraţilor, tot trăind în tătărime, nu mai am deloc obişnuinţă.”

„Ei, nu-i nimic, au zis ei, aici e naţia ta, o să te obişnuieşti iarăşi: bea!”

Mi-am turnat un păhărel şi m-am gândit: „Ei, mulţumescu-ţi ţie, Doamne, că m-am întors” – şi-am băut, şi fârtaţii, băieţi buni, mi-au mai pus:

„Mai bea! Uite cum te-ai jigărit fără.”

Mi-am mai îngăduit unul şi n-am mai ţinut nimic în mine: le-am povestit tot: de unde sunt şi unde şi cum m-am

[38] În mitologia ciuvaşă – duhuri bune care trăiesc în copaci.

aflat. Toată noaptea, stând la foc, le-am povestit şi-am băut vodcă, şi nu mai puteam de bucurie că eram din nou în sfânta Rusie, dar abia spre dimineaţă, când focşorul a început să se stingă şi mai toţi câţi ascultaseră dormeau, unul din ei, tovarăş de-al lor, îmi zice:

„Dar paşaport ai?”

„Nu, zic, nema.”

„Păi dacă nema, pe-aici te-aşteaptă puşcăria.”

„Atunci, zic, nu mai plec de la voi; pesemne că la voi aici se poate trăi şi fără paşaport, nu?”

Dar el răspunde:

„De trăit la noi fără paşaport, zice, se poate, dar de murit nu se poate.”

Zic:

„Da’ de ce?”

„Păi, zice, cum să te treacă popa în scripte dacă eşti fără paşaport?”

„Păi, atunci, zic, ce-o să se-ntâmple cu mine?”

„Atunci o să te-aruncăm în apă ca hrană la peşti.”

„Fără popă?”

„Fără popă.”

Cum eram cam cherchelit, m-a apucat o spaimă îngrozitoare şi-am început să plâng şi să mă văicăresc, dar pescarul râdea.

„Am glumit, zice, mori fără frică, te-ngropăm în pământul natal.”

Dar eu mă cătrănisem rău şi zic: „Bună glumă, n-am ce zice. Dacă o să glumiţi aşa des cu mine, nu mai apuc altă primăvară.”

Şi cum a adormit acest din urmă tovarăş, m-am şi sculat şi-am luat-o din loc, şi-am ajuns la Astrahan, am muncit cu o rublă pe zi, şi din clipa aceea am băut cu atâta osârdie, că nu-mi amintesc cum am ajuns în alt oraş, şi eram deja la închisoare, iar de-acolo m-au trimis sub escortă în

gubernia de unde eram. M-au dus în oraşul nostru, m-au bătut la poliţie cu nuiele şi m-au lăsat la mine la moşie. Contesa care mă pedepsise că tăiasem coada pisicii murise deja, rămăsese doar contele, dar îmbătrânise şi el rău, se făcuse evlavios şi se lăsase de plăcerea cailor. I s-a raportat că venisem, şi-a adus aminte de mine şi a poruncit să mai fiu biciuit o dată şi acasă şi să mă duc la părintele Ilia să mă spovedesc. Ei, şi m-au biciuit după moda veche într-o izbă care era anume pentru asta, şi m-am dus la părintele Ilia, şi-ncepe el să mă spovedească şi nu-mi dă voie să mă împărtăşesc trei ani...

Eu zic:

„Păi cum, tăicuţă, că... de-atâţia ani nu m-am împărtăşit... am aşteptat...”

„Ei, n-are nimic, zice; ai aşteptat, dar de ce-ai ai ţinut tătăroaice pe lângă tine ca soaţe... Ştii, zice, că încă îmi fac milă cu tine că te ţin numai de la împărtăşanie, că dacă ar fi să fac cum zice pravila sfinţilor părinţi ca să te îndrepţi, apăi ar trebui să-ţi ard hainele pe tine de viu, dar, zice, n-ai a te teme, că acuma n-o îngăduie regula poliţienească.”

„Ei, m-am gândit eu, ce să fac: rămân aşa, fără împărtăşanie, barem o să trăiesc acasă şi să mă odihnesc după captivitate”; dar contele n-a vrut. Şi-a spus:

„Eu, zice, nu vreau să rabd în preajma mea pe unul care a fost lipsit de împărtăşanie.”

Şi i-a dat poruncă intendentului să mă mai biciuiască o dată cu strigare, să fie de pildă tuturor, şi pe urmă să mă lase în dijmă. Aşa au şi făcut: m-au biciuit, după moda nouă de data asta, în faţa pridvorului, în dreptul cancelariei, în faţa tuturor oamenilor, şi mi-au dat paşaport. Şi mare mi-a fost bucuria să mă simt după atâţia ani un om absolut liber, cu act în regulă, şi-am plecat. N-

aveam nici un gând anume, dar Domnul mi-a hărăzit o practică.

— Anume care?

— Păi tot pe-acolo, pe partea cu caii. Am plecat ca un nimeni, fără un groş, dar curând am ajuns să am o situaţie foarte bună, şi puteam să mă aranjez şi mai bine dacă n-ar fi fost un lucru.

— Şi ce anume, dacă se poate întreba.

— Am căzut rău în mrejele unor spirite şi patimi şi a încă ceva care n-are seamăn.

— Dar ce lucru fără seamăn a pus stăpânire pe dumneata?

— Magnetismul.

— Cum? Magnetismul?!

— Da, influenţa magnetică a unei persoane.

— Dar cum i-ai simţit influenţa asupra dumitale?

— O voinţă străină acţiona în mine, şi eu împlineam o soartă străină.

— A, înseamnă că atunci ţi-a şi venit propria *dumitale* pieire, după care ai crezut că trebuie să îndeplineşti făgăduiala mamei dumitale şi te-ai dus la mânăstire?

— Nu, asta a venit şi mai încolo, dar până să am parte să mă conving cu adevărat, am avut o groază de alte peripeţii de tot felul.

— Poţi să ne povesteşti şi aceste peripeţii?

— De ce nu? Cu mare plăcere.

— Atunci, te rugăm.

Capitolul X

Luându-mi eu paşaportul, am plecat fără vreun gând la ce-aveam să fac, şi-am ajuns la un iarmaroc, şi văd acolo cum un ţigan face schimb de cai cu un mujic şi-l înşală fără ruşine: ca să-i dovedească puterea căluţului, pune căluţul lui la o căruţă cu mei, iar calul mujicului la o căruţă cu mere. Greutatea la tras, se-nţelege, era ea egală, dar calul mujicului se-năbuşea, fiindcă mirosul de mere îl leşina, calul nu poate suferi mirosul ăsta; dar mai văd că şi calul ţiganului dă să leşine, şi pricepeai imediat de ce: pe fruntea lui era un semn ca lăsat de foc, şi ţiganul zice: „E neg.” Iar mie, se-nţelege, mi s-a făcut milă de mujic, cum să-i muncească lui un cal care-i gata să leşine, se dă de-a dura şi toate cele, iar pe deasupra, la vremea aceea îi uram de moarte pe ţigani, că de la ei am luat prima oară ispita hoinăritului, şi se vede că aveam şi un presentiment, care s-a şi adeverit. I-am arătat mujicului înşelătoria cu calul, dar cum ţiganul a început să se ciorovăiască cu mine că e neg pe frunte, nu arsură, ca să-i dovedesc că am dreptate, am împuns calul cu un deget în rinichi, şi pe loc, buf la pământ şi-a-nceput să se zvârcolească. Şi-am luat şi le-am ales după ştiinţa mea mujicilor un cal bun, şi ei m-au cinstit pentru asta cu mâncare şi băutură şi cu bani, două grivne, şi-am petrecut bine împreună. De-aici s-a şi pornit: şi capitalul să crească, şi să beau pe rupte, şi n-a trecut nici o lună şi văd că-i bine: mi-am atârnat peste tot tinichele şi harnaşamente şi-am început să umblu din târg în târg şi să-ndrum peste tot oamenii săraci şi să mă chivernisesc şi să beau toate aldămaşurile. Dar între timp am ajuns pentru toţi geambaşii ţigani nici mai mult nici mai puţin decât urgia lui Dumnezeu, şi-am aflat pe nişte căi lăturalnice că se pregăteau să mă bată. Şi-am început să mă feresc, fiindcă ei erau mulţi, iar eu eram unul, şi n-au putut să dea nici măcar o dată de mine singur şi să mă snopească, iar cu mujicii de faţă n-au îndrăznit, că ei se

puneau întotdeauna pentru facerea mea de bine. Atunci s-au apucat să-mi facă faimă rea, că aş fi vrăjitor şi că priceperea mea nu e de la mine, dar, se-nţelege, toate astea erau bazaconii: eu, după cum v-am spus, sunt dăruit pentru cai, şi aş fi gata să învăţ pe oricine voieşte, doar că, aici e treaba, n-are să fie nimănui de folos.

— Dar de ce n-are să fie de folos?

— N-o să priceapă nimeni, fiindcă pentru asta nu se poate altfel decât să fii dăruit din născare, şi eu am avut nu o dată experienţa asta, că-i învăţam şi era degeaba totul. Dar, cu voia dumneavoastră, despre asta mai târziu.

Când mi s-a dus vestea prin târguri că văd prin cal, un remontor, prinţ, mi-a dat o sută de ruble:

„Spune-mi şi mie, frate, zice, secretul priceperii tale. Că mă costă mult treaba asta.”

Dar eu i-am răspuns:

„N-am nici un secret, dar am un dar înnăscut pentru asta.”

Ei, dar el a stăruit:

„Spune-mi totuşi, zice, cum faci de te pricepi? Şi ca să nu crezi că vreau doar aşa, ţine o sută de ruble.”

Ce era să fac? Am ridicat din umeri, am legat banii într-o cârpă şi zic: cu voia dumneavoastră, zic, ce ştiu o să spun, dar binevoiţi să ascultaţi şi să învăţaţi; dar dacă n-aveţi să învăţaţi şi n-o să vă fie de nici un folos, nu răspund pentru asta.

Dar el s-a mulţumit aşa, şi zice:

„Ei, asta nu mai e treaba ta, cât o să învăţ eu, tu doar să-mi spui.”

„Primul şi primul lucru, zic, dacă cineva vrea să ştie despre cal şi despre ce are-n el, e să aibă o poziţie bună când îl cercetează şi să nu se depărteze deloc de ea. De la prima aruncătură de ochi trebuie să te uiţi cu inteligenţă la capul calului şi pe urmă să-l cuprinzi cu privirea pe tot,

până la coadă, fără să te pripeşti cum fac ofiţerii. Îi pipăie greabănul, coama, rădăcina nasului, coşul pieptului ori ce se mai nimereşte, dar totul fără nici o noimă. De-asta, pentru pripeala asta se dau în vânt geambaşii după ofiţerii de cavalerie. Cum vedea o pripeală de-asta militară, geambaşul şi-ncepea să-i învârtească prin faţă calul, să-l sucească, să-l întoarcă pe toate părţile, dar partea pe care nu voia s-o arate, aceea n-o arăta pentru nimic în lume, şi tocmai acolo şi stătea păcăleala, iar păcălelile astea erau puzderie: are calul urechile clăpăuge – îi taie de-un verşoc pielicica pe grumaz, o trag, pe urmă o cos şi-o ung, şi-atunci calul îşi înalţă urechiuşele, dar nu pentru multă vreme: pielea îşi dă drumul, şi urechile atârnă. Dacă urechile-s mari – le retează, iar ca să stea urechiuşele drepte – bagă rogoz în ele. Dacă cineva alege cai pentru pereche şi dacă, de pildă, unul are o steluţă pe frunte, geambaşii fac să aibă steluţă şi celălalt: tocesc părul cu piatră ponce ori pun un nap copt fierbinte acolo unde trebuie, ca să dea păr alb, şi se face treaba pe loc, doar că, oricum, dacă te uiţi bine, perişorul crescut aşa e întotdeauna puţintel mai lung decât cel adevărat şi se face smoc, ca o bărbuţă. Dar şi mai tare îşi bat joc geambaşii de public cu ochii calului: dacă un cal are adâncituri scofâlcite deasupra ochilor şi arată rău, geambaşul îi înţeapă pielicica cu un ac şi pe urmă îşi lipeşte buzele de ea, şi suflă acolo până când pielea îşi revine şi ochiul se înviorează şi se face frumos. Asta se face uşor, că dacă îi sufli în ochi, calului îi place respiraţia caldă, stă fără să freamăte, dar aerul iese şi are iară gropi deasupra ochilor. Pentru asta nu-i decât o metodă: să pipăi lângă os, să vezi dacă iese aer. Dar şi mai de râs e cum vând cai orbi. Asta e chiar comedie. Ofiţeraşul, de pildă, furişează un fir de pai pe la ochiul calului, îl încearcă dacă vede paiul, dar el, ofiţeraşul, nu vede că-n timpul ăsta, când calul trebuie să

dea din cap, geambaşul îl împunge cu pumnul sub burtă ori într-o parte. Iar un altul, chipurile, îl mângâie liniştit, dar are un cuişor în mănuşă, şi de fapt, părând că-l mângâie, îl înţeapă. Iar remontorului meu, faţă de ce-am pomenit acum, i-am explicat de zece ori mai mult, dar nu i-a folosit la nimic: a doua zi, când mă uit, cumpărase nişte cai, gloabele gloabelor, ba m-a mai şi chemat să le văd, şi zice:

„Ei, frate, ia uită-te ce bine mă pricep acum la cai.”

M-am uitat, am râs şi-am răspuns că, zic, nici nu merită să te uiţi:

„Ăsta are spata cărnoasă, o să se poticnească; ăsta se culcă cu copita sub burtă şi-n mai puţin de-un an face brâncă; iar cestălalt când mănâncă ovăz bate din piciorul drept şi dă cu genunchiul în iesle” – şi tot aşa, i-am criticat tot ce cumpărase, şi a ieşit că aveam dreptate.

A doua zi, prinţul mi-a şi spus:

„Nu, Ivane, cu siguranţă că n-am cum să înţeleg darul pe care îl ai tu, mai bine fii chiar tu coneser la mine şi alege tu, iar eu doar dau banii.”

M-am învoit şi-am dus-o de minune trei ani bătuţi pe muchie, nu ca rob, ci ca lefegiu, dar mai mult ca prieten şi ca ajutor, şi dacă nu m-ar fi dat gata ieşirile, aş fi putut chiar să-mi strâng un capital, fiindcă în branşa asta orice proprietar de herghelie vine, face pe loc cunoştinţă chiar el cu remontorul, dar trimite un om de încredere la coneser ca să-l îmbuneze cât poate în favoarea lui, fiindcă proprietarii ştiu că adevărata putere e toată nu la remontor, ci la coneser, dacă are pe lângă el unul adevărat. Iar eu, cum v-am spus, am fost coneser de la natură, şi menirea asta dată de ea mi-am îndeplinit-o conştiincios: pentru nimic în lume n-am putut să-l înşel pe cel căruia i-am slujit. Şi prinţul meu a simţit asta şi a avut mare respect pentru mine, şi-am trăit la el în sinceritate

deplină, în toate cele. Dacă pierdea mult la joc în vreo noapte, dimineaţa, cum se trezea, venea în *arhaluc*[39] la mine la grajd şi spunea:

„Ei, aproape semistimate Ivan Severianîci, cum îţi merg treburile?” – că aşa glumea, îmi spunea *aproape semistimat*, dar mă socotea, după cum o să vedeţi, pe de-a-ntregul.

Iar eu ştiam ce însemna dacă venea cu gluma asta, şi răspundeam:

„Bine, ziceam, treburile mele, slavă Domnului, merg bine, dar nu ştiu cum sunt ale dumneavoastră, luminăţia voastră.”

„Ale mele, zice, sunt aşa de mizerabile, că nici să vrei nu se poate mai rău”. „Asta ce mai e, zic, pesemne că iar aţi pierdut ieri mulţi bani, ca mai deunăzi, aşa-i?”

„Semistimatul meu, zice, ai binevoit să ghiceşti, am pierdut mult, bani mulţi.”

„Şi, întrebam eu, cu cât s-a uşurat milostenia voastră?”

Şi el răspundea pe loc câte mii pierduse, iar eu clătinam din cap şi ziceam:

„V-ar trebui o mamă de bătaie, luminăţia voastră, dar n-are cine să v-o dea.”

El râdea şi zicea:

„Tocmai asta şi e, că n-are cine.”

„Păi, uite, zic, lungiţi-vă pe pătucul meu, vă pun un săculeţ curat la căpătâi şi vă trag eu niscai bice.”

El, se-nţelege, începea să se dea pe lângă mine, să-i dau bani pentru revanşă.

„Ba nu, zice, mai bine decât să mă biciuieşti, dă-mi din banii de cheltuială pentru revanşă: mă duc să joc şi-i câştig la loc pe toţi.”

„Asta nu, vă mulţumesc preaplecat, răspundeam eu, că jucaţi şi nu vă mai luaţi revanşa.”

---

[39] Caftan scurt.

„Cum, aşa-mi mulţumeşti?”– şi râdea, dar deja începea să se supere: „Haide, zicea, nu întrece măsura, te rog, încetează cu moralizarea şi dă banii.”

Noi l-am întrebat pe Ivan Severianîci: îi dădea bani prinţului pentru revanşă?

— Niciodată, a răspuns el. Fie îl păcăleam, îi spuneam că am dat toţi banii pe ovăz, fie, pur şi simplu, o luam din loc.

— Dar pesemne că se supăra pe dumneata, nu?

— Se supăra; declara pe loc: „Gata, semipreastimate, nu mai eşti în slujba mea.”

Eu răspundeam:

„Şi ce dacă, foarte bine. Binevoiţi să-mi daţi paşaportul.”

„Bine; binevoieşte şi strânge: mâine îţi primeşti paşaportul.”

Doar că mâine nu mai aveam nici o discuţie despre asta. Cam la cel mult un ceas după aceea venea la mine în cu totul altă dispoziţie şi zicea:

„Îţi mulţumesc multpreapuţinştiutorul meu că ai avut caracter şi nu mi-ai dat bani pentru revanşă.”

Şi chiar aşa simţea întotdeauna după, iar dacă se-ntâmpla şi cu mine ceva pe la vreo ieşire de-a mea, îşi arăta şi el bunăvoinţa faţă de mine ca faţă de-un frate.

— Dar cu dumneata ce se-ntâmpla?

— Păi v-am spus că aveam ieşiri.

— Dar ce înseamnă *ieşiri?*

— Ieşeam să chefuiesc. Că fiind învăţat să beau rachiu, mă feream să beau în fiecare zi, că n-aveam niciodată măsură, dar dacă se-ntâmpla să mă tulbure din cale-afară ceva, mă apuca îngrozitor patima să beau, şi pe loc făceam o ieşire de câteva zile şi nu mai eram de văzut. Şi m-apuca, şi nici nu băgam de seamă de la ce. Bunăoară, când ne plecau cai, ai zice că nu-ţi sunt fraţi, dar le duci

dorul şi te pui pe băut. Mai cu seamă dacă ţi se înstrăinează un cal foarte frumos, atunci, ticălosul, îţi tot umblă prin faţa ochilor, de te ascunzi de el ca de-o vrăjitorie, şi-atunci faci o ieşire.

— Asta înseamnă că te duci să bei?

— Da, ies şi mă pun pe băut.

— Şi ţine mult?

— Mm...n...n... nu-i mereu la fel, cum se nimereşte să fie ieşirea: câteodată bei până nu mai ai nici un sfanţ, ori te snopeşte careva, ori baţi tu pe vreunul, dar altă dată îţi iese mai scurtă, stai la secţie ori tragi un somn în şanţ, şi ţi-ajunge, îţi trece. În cazuri din astea respectam deja o regulă şi, cum simţeam că trebuie să fac o ieşire, mă duceam la prinţ şi spuneam:

„Asta şi-asta, luminăţia voastră, fiţi bun şi luaţi banii de la mine, că mă fac pierdut.”

El nici nu mai stătea la discuţie, lua banii şi doar întreba câteodată:

„V-aţi pus în gând s-o ţineţi mult, milostenia voastră?”

„Ei, răspundeam eu, după cum mi-o fi chemarea: pentru o ieşire lungă ori scurtuţă.”

Şi plecam, şi de gospodărie se îngrijea chiar dânsul şi mă aştepta până mi se isprăvea ieşirea, şi totul mergea bine; numai că m-am săturat rău de tot de slăbiciunea asta a mea şi mi s-a năzărit deodată să scap de ea; atunci am şi făcut ultima ieşire de felul ăsta, dar aşa una, că şi-acuma mi-e groază până şi să-mi aduc aminte.

Capitolul XI

Noi, se înţelege, l-am îndemnat pe Ivan Severianîci să meargă până la capăt cu amabilitatea şi să ne povestească acest nou episod nefericit al vieţii lui, iar el, în bunătatea lui, nu a refuzat, fireşte, şi ne-a împărtăşit despre „ultima ieşire” a sa următoarele:

— Noi cumpăraserăm de la o crescătorie o iapă, Didona, tânără, murgă-aurie, pentru şa ofiţerească. Era o minune de frumoasă: căpşor frumuşel, ochi drăgălaşi, nări fine şi lărguţe, cum voia aşa şi respira, coamă uşoară; pieptul stătea ca o corăbioară de suplu între umeri, iar mijlocul mlădios, şi picioruşele uşoare, în ciorăpei albi, şi mersul parcă era cânt, nu alta... Într-un cuvânt, cine-i iubitor şi ştie ce-i frumuseţea poate rămâne cu gândul dus după ce nu şi-a mai putut lua ochii de la un astfel de animal. Atât de mult îmi plăcea, că nici nu mai plecam din grajd de la ea, şi de bucurie o tot mângâiam. Câteodată o curăţam şi o ştergeam chiar eu cu o brobojoară albă, să nu aibă nici un firişor de praf în păr, o şi sărutam drept pe fruntişoară, pe buclişoara din care pornea perişorul ei auriu... La vremea aceea se ţinuseră la noi două târguri deodată: unul la L., altul la K., şi prinţul şi cu mine ne-am împărţit: la unul m-am dus eu şi la celălalt s-a dus el. Şi deodată primesc de la dânsul o scrisoare în care scria „să-mi trimiţi aici, zice, cutare şi cutare cai şi pe Didona”. Nu ştiam de ce o cerea pe frumoasa asta a mea care-mi bucura ochiul de iubitor. Dar, sigur, m-am gândit că a făcut vreun schimb ori că mi-a vândut porumbiţa cuiva ori, mai degrabă decât toate, a pierdut-o la cărţi... Şi uite, am trimis-o pe Didona cu grăjdarii şi m-a apucat o tristeţe cumplită şi m-a cuprins dorinţa să fac o ieşire. Dar la vremea aceea situaţia mea era cu totul deosebită: v-am spus că aveam aşa o regulă, că dacă mă apuca patima să ies, mă înfiinţam la prinţ, îi dădeam toţi banii care erau pe mâna mea în sumă mare şi spuneam: „Atâtea sau atâtea

zile o să dispar.” Ei, dar cum să fac dacă prinţul nu era cu mine? Şi uite, îmi spun: „Nu, totuşi n-o să beau, că prinţul meu nu-i aici şi n-am cum să fac ieşirea după regulă, fiindcă n-am cui să-i dau banii şi am la mine o sumă mare, peste cinci mii.” Am hotărât că nu se poate şi m-am ţinut tare de hotărârea asta, şi n-am lăsat să mă apuce patima de ieşit şi să dispar frumuşel, dar dorinţa n-am simţit să-mi slăbească, ba dimpotrivă, mi se înteţea tot mai tare. Şi-n cele din urmă n-am mai avut decât un gând: cum să fac să-mi împlinesc şi dorinţa să ies, şi să şi păstrez banii prinţului? Şi m-am apucat să-i ascund, şi tot prin locuri de necrezut îi ascundeam, unde nu i-ar da prin gând nici unui om să-i ascundă. M-am gândit: „Ce să fac? Să mă ţin în frâu, se vede că n-o să pot; să fac cumva să mă gândesc cum să fie păstraţi banii mai sigur, şi-atunci îmi văd de patima mea, fac ieşirea.” Doar că m-a cuprins o nelinişte: unde să ascund blestemaţii aceia de bani? Oriunde-i puneam, numai ce mă depărtam puţin de locul cu pricina, că-mi şi venea în minte că-i fură cineva. Mă duceam şi-i luam înapoi degrabă şi-i ascundeam iar... A fost, ce mai, un chin cu ascunsul, ba prin podul de fân, ba prin beciuri, ba prin streşini şi prin alte asemenea locuri nepotrivite pentru aşa ceva, dar cum mă depărtam puţin, mi se şi părea că cineva a văzut cum i-am ascuns şi avea să-i găsească negreşit, şi iar mă-ntorceam, şi iar îi scoteam şi-i luam cu mine, şi iar îmi spuneam: „Nu, basta, se vede că de data asta nu mi-e dat să-mi fac ieşirea.” Şi deodată mi-a venit un gând dumnezeiesc: păi, zic, pe mine diavolul mă chinuie cu patima asta, ia să mă duc eu şi să-l gonesc, ticălosul, cu cele sfinte! Şi m-am dus dis-de-dimineaţă la liturghie, m-am rugat, am pus ceva pentru mine şi, când să ies din biserică, văd pictată pe perete Judecata de Apoi, şi-acolo, într-un colţ, îngerii îl bat pe diavol în iad cu lanţul. M-am oprit, m-am uitat, şi m-am rugat şi mai cu râvnă la

sfinţii îngeri, iar diavolului, după ce-am scuipat, am luat şi i-am dat un pumn în mutră:

„Na, ai de la mine ciuciu, zic, să-ţi iei de el ce vrei” – şi pe urmă m-am liniştit deodată de tot şi, după ce-am dat acasă ce dispoziţii trebuiau, m-am dus la tractir să beau ceai... Iar acolo, la tractir, văd şezând printre clienţi un fluieră-vânt. Unul de nici nu se poate mai de nimic. Pe omul ăsta îl mai văzusem şi mai înainte şi nu-l socoteam altceva decât un şarlatan ori o paiaţă, fiindcă bătea întruna târgurile şi cerea pe franţuzeşte pomană pe la domni. Pare-se că era de viţă nobilă şi servise în armată, dar irosise şi pierduse la cărţi tot ce-avea şi umbla haimana... Aici, la tractirul la care m-am dus, tocmai îl dădeau afară nişte flăcăi ospătari, dar el nu se dădea plecat şi stătea, şi zicea:

„Păi ştiţi cine sunt eu? Nu sunt nici pe departe egalul vostru, eu am avut iobagi, şi mulţi flăcăi de-ăştia ca voi am biciuit în grajd doar de plăcere, iar dacă m-am lipsit de toate, aşa a fost voia Domnului, şi am pe mine pecetea mâniei, şi de-asta nu cutează nimeni să se-atingă de mine.”

Aceia nu-l credeau şi râdeau, iar el le spunea cum trăise el, şi că mergea cu trăsura, şi gonea toţi domnii civili din grădina publică, şi-odată s-a dus gol la soţia guvernatorului, „iar acum, zice, sunt blestemat pentru samavolnicia mea şi mi-a fost împietrită firea, şi trebuie s-o înmoi fără contenire, aşa că dă-mi vodcă! N-am bani s-o plătesc, în schimb o înghit cu pahar cu tot”.

Un client a şi poruncit să i se aducă, ca să vadă cum mânca el sticlă. El a dat imediat vodca peste cap şi, după cum făgăduise, a-nceput să ronţăie cinstit paharul de sticlă, şi l-a mâncat în faţa tuturor, şi toţi se minunau încântaţi şi râdeau în hohote. Dar mie mi s-a făcut milă, că, uite, un om nobil ca el se nenoroceşte pe dinăuntru din

pricina patimii pentru rachiu. M-am gândit: să-i dau măcar ca să-şi clătească maţele de sticla asta, şi-am poruncit să i se mai dea un pahar pe socoteala mea, dar nu i-am cerut să mănânce sticla. Am zis: nu trebuie, n-o mânca. El a fost mişcat şi mi-a întins mâna.

„Cu siguranţă că eşti de neam boieresc, zice, aşa-i?”

„Da, zic, boieresc.”

„Imediat se vede, zice, că nu eşti ca porcii ăştia. Grand mersi pentru asta”, zice.

„N-ai pentru ce, mergi cu Dumnezeu.”

„Ba nu, zice, e o mare bucurie să stau de vorbă cu tine. Vino mai aproape, să stau lângă tine.”

„Ei, zic, fie, stai.”

Şi s-a şi aşezat lângă mine, şi-a-nceput să spună din ce familie distinsă se trage şi ce educaţie aleasă are, şi pe urmă zice:

„Dar ce-i asta, tu bei ceai?”

„Da, zic, ceai. Dacă vrei, bea şi tu cu mine.”

„Mulţumesc, zice, dar eu ceai nu pot să beau.”

„De ce?”

„Pentru că, zice, mintea mea nu e de ceai, mintea mea e de foc[40]: porunceşte mai bine să mi se mai dea un pahar de rachiu!...”

Şi aşa, mi-a mai cerut rachiu o dată, de două ori, de trei ori, şi-ncepusem deja să mă satur. Dar şi mai tare mă scârbea că era prea puţin adevăr în ce spunea, şi tot făcea pe grozavul, şi de unde puteai să ştii că nu erau scorneli ce spunea, ca deodată să-i piară toată fudulia, şi să plângă şi să se zbuciume tot.

„Gândeşte-te şi tu puţin, zice, ce om sunt eu? Pe mine, zice, Dumnezeu m-a creat odată cu împăratul, sunt de-un leat cu el.”

„Ei, zic, şi ce-i cu asta?”

---

[40] Joc de cuvinte: *ceainaia* – *otceaiannaia*.

„Păi e că, uite, cu toate astea, care e situaţia mea? Cu toate astea, zice, n-am fost luat în seamă deloc şi am ieşit un om de nimic şi, după cum tocmai ai văzut, sunt dispreţuit de toţi.”

Şi cu aceste cuvinte, a mai cerut o vodcă, dar de data asta a cerut să i se dea o carafă întreagă, iar mie mi-a îndrugat o ditamai istoria despre cum îşi râd negustorii de el prin cârciumi, şi la urmă zice:

„Ei sunt oameni neinstruiţi, zice, ei cred că e uşor să fii dator să faci asta, să bei la nesfârşit şi să mănânci paharele. E o menire grea de tot, frate, şi pentru mulţi e chiar cu totul imposibilă, dar eu mi-am deprins firea, fiindcă văd că trebuie să ispăşesc ce-i al meu, şi rabd.”

„Dar de ce, mi-am spus şi eu gândul, să ţii cu atâta râvnă la obiceiul ăsta? Leapădă-te de el.”

„Să mă lepăd? a răspuns el. Ehe, nu, frate, nu pot să mă lepăd de el.”

„Dar de ce, zic, nu poţi?”

„Nu pot, a răspuns, din două motive: în primul rând, pentru că eu, dacă nu beau rachiu, n-o să nimeresc nicicum în pat, şi o să tot umblu; iar în al doilea rând, şi cel mai important, fiindcă nu-mi permit sentimentele mele creştineşti.”

„Asta, zic, ce-nseamnă? Că nu nimereşti în pat, asta e de-nţeles, fiindcă tot cauţi să bei; dar că sentimentele tale creştineşti nu-ţi permit să lepezi pacostea asta nenorocită, asta n-o cred.”

„Da, uite, a răspuns, nu vrei să crezi... Aşa spun toţi...Dar tu ce crezi, dacă eu lepăd obiceiul ăsta al băuturii şi îl ridică cineva: o să se bucure, sau nu?”

„Ferească Dumnezeu! zic. Nu, nu cred să se bucure.”

„Aha! zice. Păi tocmai asta e, dar dacă deja aşa trebuie, ca eu să sufăr, atunci cel puţin respectaţi-mă pentru asta, şi spune să-mi mai aducă o carafă de vodcă!”

Am chemat să mai aducă o carafă, şi-am stat şi-am ascultat, fiindcă începuse să mi se pară interesant, iar el a continuat cu următoarele cuvinte:

„Asta, zice, aşa şi trebuie, ca acest chin să se sfârşească cu mine, nu să se mai aleagă şi altul cu el, fiindcă eu, zice, sunt de neam şi am primit o educaţie adevărată, încă de mic copil mă rugam la Dumnezeu în franceză, dar am fost fără milă şi-am chinuit oameni şi mi-am pierdut iobagii la cărţi; am despărţit mame de copii; mi-am luat nevastă bogată şi-am omorât-o cu zile, şi la urmă, fiind vinovat de toate, am mai şi cârtit în faţa lui Dumnezeu: că de ce am firea asta? Şi el m-a pedepsit: mi-a dat altă fire, să n-am în mine nici cea mai mică mândrie, nici dacă mă scuipi în ochi, nici dacă îmi dai palme, doar să fiu beat, să uit de mine.”

„Şi ce, am întrebat, acuma, că ai firea asta, nu mai cârteşti?”

„Nu cârtesc, a răspuns, fiindcă deşi e mai rău, în schimb e mai bine.”

„Cum adică, zic: nu prea pricep, cum asta, mai rău dar mai bine?”

„Păi aşa, a răspuns, că acum ştiu un singur lucru, că mă pierd pe mine, în schimb pe alţii nu mai pot să-i pierd, fiindcă toţi se feresc de mine. Acuma, zice, sunt ca Iov pe groapa cu gunoi, şi-n asta, zice, îmi e toată fericirea şi salvarea” – şi iar a dat gata carafa, şi a mai cerut una, şi zice: „Dar ia aminte, prietene dragă: să nu dispreţuieşti niciodată pe nimeni, fiindcă nimeni nu poate să ştie de pe urma cărei patimi e chinuit şi suferă cineva. Noi, posedaţii, suferim, în schimb altora le e mai uşor. Şi chiar şi tu, dacă suferi de pe urma unei patimi, n-o lepăda samavolnic, să n-o ridice altul şi să sufere, ci caută un om care să-ţi ia de bunăvoie slăbiciunea asta.”

„Ei, zic, dar unde poţi să găseşti aşa un om? Nimeni nu se învoieşte la una ca asta.”

„Dar de ce? răspunde el. Nici n-ai nevoie să mergi prea departe: aşa un om ai în faţa ta, chiar eu sunt aşa un om.”

Zic:

„Glumeşti?”

Dar el sare deodată şi spune:

„Nu, nu glumesc, dar dacă nu crezi, încearcă-mă.”

„Dar, zic, cum pot să te încerc?”

„Păi, foarte simplu: vrei să ştii ce dar am? Că eu, frate, am un mare dar: uite, vezi, acum sunt beat... E aşa, sau nu? Sunt beat?”

M-am uitat la el şi văd că e vânăt de tot, şi cu privirea dusă, şi că se clatină pe picioare, şi zic:

„Păi, bineînţeles că eşti beat.”

Dar el răspunde:

„Ei, acum întoarce-te o clipă spre icoană şi spune în gând *Tatăl nostru*.”

M-am întors şi, într-adevăr, numai ce-am spus *Tatăl nostru* uitându-mă la icoană, că boiernaşul acela beat mi-a comandat iar:

„Bun, acum uită-te la mine, sunt beat, ori nu sunt?”

Mă întorc eu şi văd că nu era nici pomeneală de aşa ceva, şi că stă şi zâmbeşte.

Zic:

„Da’ ce-nseamnă asta? Care e secretul?”

Iar el răspunde:

„Asta, zice, nu e secret, asta se numeşte magnetism[41].”

„Nu-nţeleg, zic, ce-i asta?”

„E o voinţă deosebită care îşi găseşte sălaş într-un om, şi n-o poate face să piară nici băutura, nici somnul, fiindcă e hărăzită. Eu ţi-am arătat asta ca să înţelegi că eu, dacă

[41] Termen folosit în prima jumătate a secolului al XIX-lea pentru hipnotism.

vreau, pot să mă opresc chiar acum şi să nu mai beau niciodată, dar eu nu vreau, ca să nu înceapă altul să bea pentru mine, iar eu, îndreptându-mă, să uit de Dumnezeu. Dar de la alt om, oricare, sunt gata să iau într-o clipă patima băuturii.”

„Atunci, zic, fă-ţi milă şi ia-o de la mine!

„Dar tu, zice, bei?”

„Beau, zic, şi de la o vreme beau chiar vârtos.”

„Ei, atunci n-ai teamă, zice, asta ţi-o iau cu mâna, şi drept mulţumire că m-ai cinstit, te scap de tot.”

„Ah, fă-ţi pomană, te rog, scapă-mă!”

„Dă-mi voie, dragă, dă-mi voie: fac asta pentru tine pentru că m-ai cinstit; te scap şi iau asupra mea.”

Şi-odată cu asta a strigat iar după o carafă şi două pahare.

Zic:

„La ce-ţi trebuie două pahare?”

„Unul, zice, pentru mine, celălalt – pentru tine!”

„Eu, zic, n-o să beau.”

Dar el parcă s-a înfuriat deodată şi zice:

„Şst, silians[42]! Taci! Ce eşti tu acum? Un bolnav.”

„Ei, zic, bine, fie ca tine: sunt un bolnav.”

„Iar eu, zice, sunt doctorul, şi tu trebuie să-mi îndeplineşti dispoziţiile şi să iei medicamentul – şi spunând asta a turnat în pahare, şi mie, şi lui, şi a început să dea din mâini în aer peste paharul meu, ca dirijorul la corul bisericii. A dat, a dat, şi-a poruncit:

„Bea!”

Eu m-am codit, dar cum, ca să spun adevărul, voiam tare mult să încerc rachiul, mi-am zis: „Hai, doar din curiozitate o să beau, doar de-asta!” – şi-am băut.

„Are gust bun, m-a întrebat el, ori e amar?”

„Nu ştiu, zic, cum să-ţi spun.”

---

[42] *Silence* (fr.) – linişte.

„Asta înseamnă, zice, că ai băut puţin” – şi a mai turnat un pahar, şi dă-i iar cu mâinile pe deasupra lui. Dă-i şi dă-i, şi scutură, şi mă pune să beau şi paharul ăsta, al doilea, şi mă întreabă: „Ăsta cum e?”

Eu, în glumă, zic:

„Ăsta mi s-a părut cumva greu.”

El a încuviinţat din cap şi mi-a pus la repezeală al treilea pahar, şi iar mi-a comandat: „Bea!”! Am băut şi zic:

„Ăsta-i mai uşor” – şi pe urmă am bătut eu singur din carafă, şi l-am cinstit şi mi-am turnat şi mie, şi dă-i şi bea. El nu m-a împiedicat, doar că nu m-a lăsat să beau nici un pahar aşa, simplu, nedescântat, şi cum puneam mâna pe el, mi-l şi lua şi zicea:

„Şst, silians... atande”[43] – şi mai întâi îşi trecea mâinile peste el şi pe urmă zicea:

„Acum e gata, *poţi să-l iei, cum s-a spus*.”

Şi m-am tratat aşa cu acest boiernaş acolo la cârciumă până s-a lăsat seara, şi eram foarte liniştit, fiindcă ştiam că beau nu ca să-mi fac cheful, ci ca să isprăvesc cu băutura. Am dibuit în sân după bani, am simţit că erau toţi cum trebuia, întregi şi la locul lor, şi-am băut mai departe.

În timpul ăsta, boierul, care bea şi el cu mine, mi-a povestit despre toate, cum a chefuit şi petrecut el toată viaţa, şi mai cu seamă despre dragoste, şi pe urmă a-nceput să se supere că eu nu înţeleg dragostea.

Zic:

„Ce să fac, dacă nu mă atrag fleacurile astea? Bine că înţelegi tu tot şi-n schimb umbli ca o haimana.”

Dar el zice:

„Şst, silians! Dragostea e ce avem mai sfânt în noi!”

„Fleacuri”, zic.

---

[43] *Attendez* (fr.) – aşteaptă.

„Eşti un neam prost, zice, şi un netrebnic dacă îndrăzneşti să râzi de un simţământ sfânt al inimii şi să-l numeşti fleac.”

„Păi asta şi e, zic, fleac.”

„Dar tu înţelegi, zice, ce înseamnă «frumuseţea e perfecţiunea naturii»?”

„Da, zic, la cal înţeleg frumuseţea.”

Odată a sărit în sus şi-a vrut să-mi ardă una peste ureche.

„Calul, zice, e frumuseţea care e perfecţiunea naturii?”

Dar cum orele erau destul de târzii, n-a putut să-mi dovedească nimic în sensul ăsta, iar jupânul a văzut că eram beţi şi unul, şi altul şi le-a arătat din ochi către noi la nişte flăcăi, şi-au sărit la noi vreo şase să ne roage... „poftiţi afară”, dar ne-au înhăţat pe amândoi de subsuori şi ne-au pus de partea cealaltă a pragului şi-au închis bine uşa pentru noapte în urma noastră.

Şi uite, atunci a şi început vrăjitoria asta, că, deşi au trecut de-atunci o grămadă de ani, nu pot să-nţeleg nici acum ce lucrare s-a petrecut cu adevărat atunci şi ce putere a avut asupra mea, doar că asemenea ispite şi fapte ca acelea pe care le-am suferit eu atunci cred că nici în *Vieţile Sfinţilor* nu sunt.

Capitolul XII

Cel dintâi lucru când am zburat dincolo de uşă a fost să-mi vâr mâna-n sân ca să mă încredinţez: mai era portofelul

meu acolo? S-a dovedit că era. „Acum, mi-am zis, toată grija e cum să-i duc cu bine acasă.” Dar era cea mai întunecoasă noapte pe care v-o puteţi închipui. Vara, ştiţi, la noi, pe lângă Kursk, sunt nopţi de-astea întunecoase, dar sunt calde şi liniştite de tot: stelele atârnă de cer ca nişte candele, iar jos e aşa o beznă, că parcă umblă cineva după tine şi te-atinge... Iar la târg sunt oameni răi cu duiumul, şi sunt destule cazuri de jaf şi de omor. Eu, deşi mă simţeam în putere, m-am gândit că, în primul rând, eram beat, iar în al doilea, că dacă tăbărau pe mine zece inşi ori mai mulţi, oricâtă putere aveam eu, n-aş fi făcut nimic, şi-aveau să mă jefuiască, şi măcar că eram cherchelit, mi-am adus aminte că atunci când mă tot ridicam şi mă aşezam la loc, când plăteam, companionul meu, boiernaşul acela, văzuse că aveam la mine o grămadă de bani. Şi-atunci, deodată, ştiţi, mi-a dat prin cap: n-o fi pus la cale să mă dea pe mâna altora? Că, de fapt, unde e? Doar ne dăduseră afară pe amândoi, unde se topise aşa de iute?

Stau eu şi trag binişor cu ochiul de jur împrejur şi, cum nu-i ştiam numele, îl chem aşa:

„Auzi, zic, magnetizorule, unde eşti?”

Iar el deodată, ca un diavol, îmi răsare chiar în faţa ochilor şi zice:

„Uite-mă.”

Dar mie mi s-a părut că parcă nu era glasul lui, şi pe-ntuneric nici nu i se desluşea mutra.

„Ia, zic, vino mai aproape.” – Şi când s-a apropiat, l-am apucat de umeri, şi-ncep să-l cercetez, şi nu pot nicicum să-mi dau seama dacă era el, că numai ce l-am atins şi mi-am şi pierdut memoria. Am auzit doar că bolboroseşte ceva pe franţuzeşte: „di-ca- ti-li-ca-ti-pe”..., de n-am înţeles nimic.

„Ce bolboroseşti acolo?” am zis.

Dar el iar pe franţuzeşte:

„Di-ca-ti-li-ca-tipe.”

„Ia mai isprăveşte, nărodule, răspunde-mi pe ruseşte cine eşti, fiindcă te-am uitat.”

El răspunde:

„Di-ca-ti-li-ca-tipe: sunt magnetizorul.”

„Pfui, zic, năzdrăvan mai eşti!” – şi pentru o clipă parcă mi-am amintit că e el, dar când mă uit mai bine, văd că are două nasuri!... Două nasuri, nici mai mult nici mai puţin! Dar n-am stat să mă gândesc la asta – ca să nu uit cine era...

„Ah, fir-ai tu afurisit, am zis în gândul meu, păi de unde eşti tu, şmecherule, de te-ai legat de mine?” – şi-l întreb iară:

„Cine eşti?”

El iară zice:

„Magnetizorul.”

„Acuma, zic, să piei din faţa mea: nu cumva eşti diavolul?”

„Nici chiar, zice, dar pe-acolo.”

I-am ars una-n frunte, iar el s-a supărat şi zice:

„De ce m-ai lovit? Eu îţi fac un bine şi te scap de patima băuturii şi tu dai în mine?”

Dar eu, asta e, iar nu mi l-am mai amintit, şi zic:

„Da’ cine, mă rog, eşti tu?”

El zice:

„Sunt prietenul tău pe vecie.”

„Bine-bine, zic, dar ce, dacă eşti prietenul meu nu poţi să-mi faci şi rău?”

„Nu, zice, o să-ţi prezint un pti-com-pio ca să te simţi un alt om.”

„Hai, isprăveşte, te rog, cu balivernele.”

„E chiar adevărat, zice, e adevărat: acest pti- com-pio...”

„Ia, zic, nu mai trăncăni cu mine, drace, pe franţuzeşte: nu-nţeleg ce e pti-com-pio ăsta!”

„Eu, zice, o să-ţi dau un nou înţeles al vieţii.”

„Ei, ia te uită, zic, aşa vasăzică, dar care-i înţelesul ăla nou pe care poţi să mi-l dai?”

„Acela, zice, cu care ai să poţi să înţelegi frumuseţea ca perfecţiune a naturii.”

„Dar de ce, mă rog, s-o înţeleg deodată aşa?”

„Uite, zice, hai să mergem, ai să vezi îndată.”

„Bine, zic, haidem.”

Şi-am plecat. Amândoi mergeam clătinându-ne, dar tot mergeam şi mergeam, iar eu nu ştiam unde, şi numai ce-mi aduc aminte: dar cine-i ăsta care-i cu mine, şi zic iarăşi:

„Stai! Spune-mi, cine eşti? Altminteri nu mai merg.”

Mi-a spus, şi o clipă parcă mi-am amintit, şi-ntreb:

„Dar de ce uit cine eşti?”

Iar el răspunde:

„Asta şi e, zice, acţiunea magnetismului meu; dar nu te speria, o să treacă îndată, doar că, ia să-ţi dau eu drumul la mai mult magnetism.”

Şi mă întoarce deodată cu spatele la el şi-şi trece degetele pe ceafa şi pe părul meu... Şi curios: scormonea acolo de parcă voia să mi le vâre în cap:

Zic:

„Ia ascultă... cine eşti? Ce roieşti acolo?”

„Aşteaptă, a răspuns, stai: mă silesc să trec magnetism în tine.”

„E bine, zic, că te sileşti, dar nu cumva vrei să mă furi?”

El a tăgăduit.

„Bine, ia stai, zic, să caut dacă am banii.”

Caut eu – banii erau întregi.

„Ei, zic, acum e adevărat că nu eşti hoţ” – dar cine era el, uitasem iarăşi, iar acum nu mai ţineam minte nici cum să întreb asta, fiindcă eram ocupat cu ce simţeam, şi

anume că el pătrunsese de-a binelea în mine prin ceafă şi se uita afară prin ochii mei, iar ochii mei erau doar ca nişte geamuri pentru el.

„Poftim, m-am gândit, ce bucată îmi făcu! – Şi-acuma, întreb, unde-i vederea mea?”

„Păi a ta, zice, acum nu mai e.”

„Ce prostie, zic, mai e şi-asta, că nu e?”

„Aşa, a răspuns, acum cu vederea ta vezi numai ce nu e.”

„Poftim, zic, tot în dodii! Bine, ia să mă opintesc.”

M-am holbat, ştiţi, cât am putut, şi văd de prin toate colţurile întunecoase tot soiul de mutre scârboase care mi se uită la picioare şi-mi taie calea în fugă, iar la răspântii stau, aşteaptă şi zic: „Să-l omorâm şi să luăm comoara.” Iar în faţă îl am iară pe zbârlitul meu de boiernaş, şi o lumină îi luminează toată mutra, iar în spate aud zgomot şi o larmă grozavă, voci şi clinchete şi chiuituri, şi ţipete ascuţite, şi hohote vesele. Mă uit eu în jur şi mă dumiresc că sunt rezemat cu spatele de o casă, că are ferestrele deschise şi înăuntru e lumină, şi că de-acolo sunt vocile de tot felul şi larma, şi cânta o ghitară, iar în faţa mea e iar boiernaşul meu şi-şi tot trece degetele prin faţa mea, şi pe urmă mi le duce peste piept, se opreşte în dreptul inimii, apasă şi-mi apucă degetele, le scutură uşurel, şi iar dă din mâini, şi aşa din greu trudeşte, că văd că s-a făcut o apă tot.

Dar abia când a-nceput să-mi vină lumină de la ferestrele casei am simţit că-mi vin în fire, şi-atunci a început să-mi fie frică de el şi zic:

„Ascultă, oricine-oi fi: dracul, ori diavolul, ori vreun drăcuşor mic, fă-ţi milă: ori trezeşte-mă, ori împrăştie-te.”

Dar el îmi răspunde:

„Aşteaptă, zice, încă nu e vremea: e încă periculos, încă nu poţi să suporţi.”

Eu zic:

„Adică ce, zic, nu pot să suport?”

„Ce se petrece acum, zice, în sferele aeriene.”

„Păi de ce, zic, nu aud nimic deosebit?”

Dar el stăruie că, chipurile, n-am cum să aud, şi-mi zice cu un glas dumnezeiesc:

„Ca să auzi, zice, fă cam ce face un cântăreţ la guzlă: acela lasă capul în jos şi, cu urechea la cânt, zdrăngăne cu mâna.”

„Nu, mi-am zis eu, ce-i asta? Nu seamănă deloc a vorbă de om beat felul cum a început el să vorbească!”

Iar el mă privea şi-şi trecea uşor mâinile pe mine şi continua să mă convingă în acelaşi chip.

„Aşa, zice, guzlei îi dau cânt strunele lovite măiestru între ele, şi se veseleşte cel ce cântă la guzlă, şi dulce-i bucuria ca mierea.”

Adică, simplu să vă spun, parcă nu vorbe auzeam, parcă-mi trecea o apă vie pe lângă auz, şi mă gândeam: „Poftim, beţivanul! Ia uite ce dumnezeieşte de frumos poate să vorbească!” Iar între timp boiernaşul meu s-a potolit şi a spus aşa:

„Ei, acum ţi-e de-ajuns; acum trezeşte-te, zice, şi prinde putere!”

Şi spunând asta s-a aplecat şi a căutat îndelung ceva într-un buzunăraş de la pantaloni, şi, în fine, a scos ceva de-acolo. Mă uit, o bucăţică micuţă-micuţă de zahăr, murdară toată, pesemne fiindcă zăcuse mult acolo. I-a râcâit cu unghiile murdăria de pe ea, a suflat şi zice:

„Deschide gura.”

Eu zic:

„Pentru ce?” – dar am căscat gura.

Iar el mi-a vârât zăhărelul acela în gură şi zice:

„Suge, zice, mai cu curaj, e un zahăr-mentor magnetic: o să-ţi dea putere.”

Am priceput, măcar că vorbise pe franţuzeşte, că era pe seama magnetismului, şi nu l-am mai întrebat şi-am început să sug zahărul, dar pe cel care mi-l dăduse nu l-am mai văzut. Că s-o fi dus în clipa aceea undeva în întuneric ori s-o fi prăvălit pe undeva, ăl rău ştie, dar cum am rămas singur, mi-am şi venit de tot în minţile mele şi m-am gândit: dar de ce să-l aştept? Eu acuma trebuie să mă duc acasă. Însă treaba e că nu ştiu pe ce stradă mă aflu şi ce casă-i aceea lângă care stau. Şi mă gândeam: dar chiar e casă? Poate toate astea doar mi se par, şi-s vrăjitorie toate... Acuma e noapte – toată lumea doarme, aici de ce-i lumină?... Ei, dar mai bine, zic, să-ncerc... să mă duc să mă uit ce-i aici: dacă-s oameni adevăraţi aici, îi întreb de drum, cum să mă duc acasă, iar dacă e doar o amăgire a ochilor, nu oameni vii... de ce să mă tem? O să spun: „Locu’ nostru-i sfânt: nu te-atinge de mine” – şi o să se risipească totul.

Capitolul XIII

Intru eu aşa, cu hotărârea asta neînfricată, în pridvor, îmi fac cruce şi spun vorbele de pavăză: nimic, casa stă, nu se clatină, şi văd: uşile-s deschise şi-n faţă sunt nişte săli mari, lungi, iar în capăt, pe un perete, arde un felinar cu o lumânare. Mă uit în jur şi văd la stânga încă două uşi, amândouă căptuşite cu rogojini, iar deasupra lor şi nişte sfeşnice cu steluţe de oglindă. Şi mă gândeam: ce casă o fi asta: cârciumă parcă n-ar fi, dar se vede că e un loc în

care vine lume; ce fel, însă – nu mă dumiream. Dar cum am ciulit deodată urechile, aud că din spatele unei uşi cu rogojină se face auzit un cântec... drăgăstos, drăgăstos de tot, din adâncul inimii, şi-l cânta un glas ca un clopot de plăcut, de ţi se strângea sufletul şi te prindea în mreje. Stau eu şi-ascult şi nu plec mai departe, şi-n timpul ăsta se deschide deodată uşiţa aceea de departe şi văd că iese pe ea un ţigan înalt în pantaloni de mătase, dar cu o cazacă de catifea, şi-i face iute vânt cuiva pe o uşă de sub felinarul din fund, pe care nici n-o observasem la început. Mărturisesc că, deşi nu m-am uitat bine pe cine împingea el, mi s-a părut că-l scotea pe magnetizorul meu şi că a spus în urma lui:

„Hai, bine, bine, nu te supăra, dragul meu, de *poltinikul*[44] ăsta, dar vino mâine: dacă om avea folos *de la el* mâine, îţi mai dăm pentru că ni l-ai adus.”

Şi cu asta, a închis uşa cu zăvorul, a dat fuga la mine parcă din întâmplare, a deschis în faţa mea o uşă care era sub o oglindă şi zice:

„Poftiţi, domnule negustor, să ne ascultaţi cântecele! Sunt voci frumoase.”

Şi cu asta, fără zgomot, a dat de perete uşa din faţa mea... Atunci, dragi domni, m-a cuprins nu ştiu nici eu ce, dar parcă ceva atât de apropiat mie, că brusc m-am trezit de tot. Era aşa, o încăpere mare de tot, dar joasă, şi tavanul atârna spânzurat cu burta-n jos, întunecat tot, afumat, şi un fum de tutun aşa de gros că abia vedeai că policandrul agăţat sus are lumină. Iar jos, în fumăraia aceea, oameni... mulţi oameni, grozav de mulţi oameni, şi-n faţa lor, cu glasul acela pe care îl auzisem, cânta o ţigancă tânără. Şi când am intrat eu, ea tocmai ducea abia-abia auzit la capăt ultima părticică, duios, şi a lăsat-o să se stingă, şi glăsciorul ei a amuţit... A amuţit glăsciorul

[44] Monedă de 50 de copeici.

ei, şi odată cu el, ca prin farmec, parcă a murit totul... dar peste o clipă, ce-au mai sărit toţi, ca apucaţi, şi băteau din palme şi strigau. Dar eu doar mă miram: de unde atâta lume aici, şi parcă apăreau tot mai mulţi şi mai mulţi din fum. „Aoleu, m-am gândit, dar n-or fi năluci în loc de oameni?” Dar atunci am văzut mai mulţi domni care mi-erau cunoscuţi, remontori şi crescători, şi am recunoscut lesne negustori şi moşieri bogaţi, amatori de cai, şi printre toţi spectatorii ăştia trecea ţiganca: era... aşa, că nici nu poţi s-o descrii ca pe o femeie, ci parcă era un şarpe strălucitor, pe coadă se mişca şi i se unduia tot trupul, iar din ochii negri ieşeau văpăi. Ciudată înfăţişare! Iar în mâini ţinea o tavă mare pe care erau multe pahare cu şampanie pe margini, iar în mijloc o grămadă mare de bani. Numai de argint nu erau, erau de aur şi asignate, şi piţigoi albaştri, şi raţe cenuşii, şi cocoşi de munte roşii – numai lebede albe nu erau[45]. Cel căruia îi dădea un pahar îl bea pe loc, şi punea pe tavă, arătând cât de mare îi fusese setea, bani, aur ori asignate; şi-atunci ea îl săruta pe gură şi făcea o plecăciune. Şi-a trecut pe la primul rând, pe la al doilea – oaspeţii şedeau cumva în semicerc, şi pe urmă a trecut şi pe la ultimul rând, după care, în spatele unui scaun, stăteam eu în picioare, şi-acolo s-a şi întors, n-a vrut să-mi ofere, dar ţiganul bătrân care mergea după ea a şi strigat:

„Gruşka!” – şi-a arătat din ochi spre mine.

Ea a fluturat din gene către el... Dumnezeule, ce gene, lungi-prelungi, negre, şi parcă trăiau chiar ele, şi ca nişte păsări fremătau, şi-am văzut în ochii ei, când i-a poruncit bătrânul, cum din cap până-n picioare a străbătut-o mânia. Se supărase, vasăzică, pentru că i se poruncise să mă

[45] Bancnote de diferite valori: cele albastre – de 5 ruble; cele gri – de 10 ruble; cele roşii – de 25 ruble; cele albe – de 100 şi de 200 de ruble.

cinstească, dar datoria şi-a făcut-o: a venit la mine acolo unde eram, s-a înclinat şi zice:

„Bea, oaspete drag, în sănătatea mea!”

Dar eu nici să-i răspund n-am putut: asta a făcut din mine din prima clipă! Pe loc, adică în clipa când s-a aplecat în faţa mea peste tavă şi-am văzut cum prin părul ei negru unduieşte până-n ceafă, precum argintul, o cărare, au şi intrat dracii în mine şi mi s-a dus toată judecata. Am băut ce mi-a oferit şi m-am uitat prin pahar la faţa ei, dar n-am putut să mă dumiresc: era oacheşă ori albă; şi-n timpul ăsta am văzut cum pe sub pielea ei fină, ca o prună la soare, se împurpurează, şi pe tâmpla stângă i se zbate o vână... „Uite, mi-am spus în gând, unde e adevărata frumuseţe, uite ce se cheamă perfecţiune a naturii; magnetizorul a spus adevărul: nu e deloc cum e calul, animal de vânzare.”

Şi, uite, am băut paharul până la fund şi-am dat cu el de tavă, iar ea stătea şi aştepta, pentru cât avea să mă alinte. Drept care mi-am lăsat cât am putut de iute mâna în buzunar, dar în buzunar am dat numai de câte douăzeci şi cinci de copeici şi de câte două grivne, şi tot mărunţiş de cheltuială. E puţin, m-am gândit: nu se face să dăruieşti cu ei aşa o viperă, şi te mai şi faci de ruşine în faţa celorlalţi! Dar numai ce aud că domnii îi spun nu cine ştie ce încet ţiganului:

„Ei, Vasili Ivanov, de ce-i porunceşti Gruşei să-l cinstească pe mujicul ăsta? E jignitor pentru noi.”

Dar el le răspunde:

„La noi, domnilor, oricărui oaspete i se dau cinste şi loc, şi fiica mea ştie obiceiul ţigănesc din străbuni; iară ca să vă simţiţi jigniţi n-aveţi de ce, fiindcă nu ştiţi cum poate preţui acest om simplu frumuseţea şi talentul. Şi n-avem doar un exemplu.”

Iar auzind eu asta, mi-am zis: „Ah, mânca-v-ar lupii! Nu cumva fiindcă sunteţi mai bogaţi ca mine vă e şi simţirea mai bogată? Nu, de-acum, fie ce-o fi: de slujba la prinţ văd eu după, dar acum n-o să mă fac de ruşine şi n-o să umilesc frumuseţea asta cu cărpănoşenia mea.”

Şi mi-am şi dus mâna-n sân, am scos din teanc o lebădă de o sută de ruble şi-am împins-o încet pe tavă. Iar ţigăncuşa şi-a şi trecut tava într-o mână, iar cu mâna cealaltă mi-a şters buzele cu o batistă albă şi aşa uşor m-a sărutat, de parcă nici n-a fost, parcă doar mişcase buzele, în schimb a fost ca şi cum mi-ar fi trecut o otravă, şi s-a îndepărtat de-acolo. S-a îndepărtat, iar eu acolo aş fi rămas, dar ţiganul cel bătrân, tatăl Gruşei, şi cu alt ţigan m-au înhăţat de braţe şi m-au tras să mă aşeze chiar pe rândul cel mai din faţă, cu ispravnicul şi cu alţi domni. Mie, mărturisesc, nu mi-a venit bine: nu voiam să merg mai departe, voiam să plec. Dar ei mă roagă, şi nu-mi dau drumul şi strigă:

„Gruşa! Gruniuşka, opreşte-l pe oaspetele dorit!”

Şi ea iese şi... diavolul ştie ce-a fost în stare să facă ea cu ochii: mi-a aruncat o privire, şi parcă mi-a aruncat în ochi o molimă; şi zice:

„Nu ne jigni: ca oaspete al nostru, primeşte acest loc.”

„Ei, zic, dar cine e în stare să te jignească pe tine?” – şi m-am aşezat.

Iar ea m-a sărutat iar, şi iar a fost atingerea aceea uşoară: ca o pensuliţă otrăvită i-a trecut gura, şi prin tot sângele, până la inimă m-a ars.

Şi pe urmă au început iar cântecele şi dansurile, şi iar a venit cu şampanie altă ţigancă. Frumoasă şi ea, dar ce era ea faţă de Gruşa! Nici pe jumătate din frumuseţea ei, aşa că i-am pus pe tavă nişte *certvertaci*[46] din buzunar şi i-am împrăştiat... Domnii au început să râdă, dar eu nu m-am

[46] Monede de 25 de copeici.

sinchisit, fiindcă n-aveam ochi decât pentru ea, pentru Gruşenka asta, şi aşteptam să aud doar glasul ei, fără cor; dar ea nu cânta. Şedea cu alţii, îngâna cu ei, dar solo nu cânta, şi glasul nu puteam să i-l aud, doar guriţa cu dinţişorii albi i-o vedeam... „Eh, mă gândeam, soarta mea amărâtă: am dat pe-aici pentru o clipă şi-am pierdut o sută de ruble, dar uite, numai pe ea singură n-o s-o aud!” Dar spre norocul meu, nu numai eu voiam s-o ascult: şi nişte domni, clienţi de vază, au început să strige într-un glas după o pauză:

„Gruşa! Gruşa! *Luntrea*! Gruşa! *Luntrea*!”

Şi uite, ţiganii au tuşit încet, şi un tânăr care-i era frate a luat în mâini ghitara, şi Gruşa a-nceput să cânte. Ştiţi... cântul lor te pătrunde mai întotdeauna şi îţi merge la suflet, iar eu, cum am auzit glasul ăsta al ei, care mă ademenise încă dincolo de uşă, m-am topit. De groază, cât de mult îmi plăcea! A început cumva parcă aspru, bărbăteşte, aşa: „Ma-a-rea urrr-lă, ma-rea ge-me.” Parcă chiar auzeai, şi cum geme marea, şi cum se zbate în ea luntrişoara pe care o înghite. Dar pe urmă, deodată, vorbind către o stea, glasul i s-a schimbat cu totul: „Vestitoare dragă, tu care eşti de aur, atunci când eşti pe cer, eu ştiu că n-am să pier.” Şi iară o schimbare la care nu te-ai fi aşteptat. Trecerile astea le fac toţi ai lor: ba plânset, ba geamăt, de zici că-şi dau şi sufletul din piept, şi pe urmă deodată o-ntorc cu totul altfel, şi parcă dintr-odată pun iarăşi inima la loc... Aşa şi ea atunci, făcea să freamăte „marea” aceea cu „luntre”, iar ceilalţi parcă schelălăiau toţi în cor:

Dja-la-la. Dja-la la.
Dja-la-la pringala!
Dja-la-la pringala.
Gai da sepuringala!
Gei gop-gai, ta gara!

Gei gop-gai, ta gara!

şi pe urmă Gruşenka a trecut iar cu vin şi cu tava, şi iarăşi i-am pus pe ea o lebădă din sân... Au început să se întoarcă toţi spre mine, că-i puneam mai prejos dăruind aşa; aşa că le-a fost chiar ruşine să mai pună după mine, dar mie acuma nu-mi părea rău chiar deloc, că aşa mi-era voia, să-mi arăt inima, să-mi arăt sufletul, şi le-am arătat. De câte ori a cântat, i-am dat Gruşei câte o lebădă, şi de-acum n-am mai socotit câte scosesem, dădeam şi gata, în schimb, când ceilalţi o rugau în cor să cânte, nu cânta cu toate rugăminţile lor, zicea: „am obosit”; şi eu doar îi făceam semn ţiganului: nu poate, adică, s-o pună să cânte? Şi el odată se uita la ea, şi ea cânta. Şi-a cântat mult, tot mai cu suflet cu fiecare cântec, şi i-am lăsat multe lebede, fără număr, iar la sfârşit, nu ştiu cât era ceasul, dar se luminase deja, chiar părea istovită, obosise, şi uitându-se parcă cu reproş la mine, a poruncit: „Du-te, nu te uita, piei din ochii mei.” Cu vorbele astea parcă mă alunga, dar cu altele parcă mă întreba: „Ori vrei să te joci cu sufletul meu de leoaică şi să simţi asupră-ţi toată puterea frumuseţii?” Şi eu îi mai dădeam o lebădă! Ea, de nevoie, mă săruta iar, parcă muşca, iar în ochi parcă avea o văpaie întunecată, iar ei, ceilalţi, în clipa aia vicleană începeau să urle:

Tu simţi, iubito,
Cât îmi eşti de dragă!

şi toţi le ţineau isonul şi se uitau la Gruşka, şi mă uitam şi eu şi le ţineam şi eu isonul: „tu simţi!” Iar pe urmă, aşa s-au pornit ţiganii cu „Hai, izbă, hai, cuptor, că stăpânului i-e dor”, că s-au pus cu toţii pe dănţuială... dănţuiau şi ţiganii, dănţuiau şi ţigăncile, şi domnii dănţuiau: se-nvârteau toţi, laolaltă, de chiar ziceai că se pornise şi izba.

Ţigăncile zburau prin faţa domnilor, şi dă-i şi ei după ele, goneau în urma lor, tinerii cu câte o fluierătură, iar ăi mai bătrâni cu câte-un geamăt. Când mă uit, nu mai era unul la locul lui.... Până şi oameni serioşi, de la care nu te-ai fi aşteptat în vecii vecilor la asemenea măscări, şi aceia se sculaseră. Stătea ce stătea câte unul mai cu greutate, şi-ntâi, se vedea, îi era prea ruşine să se ducă, doar ochiul îi luneca, ori îi zvâcnea mustaţa, dar pe urmă îi dă un drac dintr-un umăr, îi dă altul dintr-un picior, şi numai ce-l vezi că sare şi, măcar că nu ştie să joace, începe să dea din picioare de numai el ştia ce dans era acela! Un ispravnic, gras de pocnea, tată de două fiice măritate, până şi-acela pufnea ca un somn laolaltă cu ginerii lui şi-şi frământa călcâiele, iar un husar remontor, rotmistru bogat şi chipeş, care juca voiniceşte, era mai ceva decât toţi: mâinile-n şolduri, iar din tocuri bătea de-a-ndoaselea, şi se ţinea în fruntea tuturor – ţanţoş, năvalnic, şi când ajunge-n faţa Gruşei se cutremură – scutură din cap, zvârle cuşma la picioarele ei şi strigă: „Calc-o, fă-o praf, preafrumoaso!” – şi ea... Ah, şi ce dansatoare era! Văzusem cum dansează artistele pe la teatre, dar ce era asta, pfui, erau precum calul de ofiţer la paradă, n-are fantezie, e manejist de pamplezir, se umflă-n pene dar n-are nici viaţă, nici foc. Pe când frumoasa asta trecea de ziceai că-i faraon, că pluteşte, nu că merge, iar în ea, în şarpele ăsta, se-auzea şi cum îi scârţâiau zgârciurile, şi cum îi mergea creieraşul de la un os la altul, iar când se mlădia, îşi ducea umărul de-i ajungea sprânceana în linie cu vârful picioruşului... Tablou, nu alta! Ce mai, văzându-i dansul, parcă şi-au pierdut toţi minţile: se-avântau spre ea fără să mai ştie de ei: care cu ochii în lacrimi, care rânjind, dar strigau toţi, până la unul: „Nu precupeţim nimic: dansează!” – şi-i aruncau bani la picioare, aşa, degeaba, care de aur, care asignate. Şi s-a-ncins totul şi mai abitir, şi doar eu singur

şedeam, şi nu ştiam nici eu dacă mai rabd mult, că nu puteam să privesc cum călca ea în picioare o cuşmă de husar... A făcut ea un pas, şi dracul mi-a zvâcnit sângele-n vine; a mai făcut un pas şi iar mi-a zvâcnit, şi până la urmă m-am gândit: „Da’ de ce să mă chinui eu degeaba? Ia să-mi las şi eu sufletul în voia plăcerii”; şi-am sărit şi l-am împins pe husar şi, jucând pe vine, m-am dus în faţa Gruşei... Şi ca să nu calce pe cuşma de husar, ce m-am gândit: „Nu mă lăsaţi voi pe mine cu gura căscată dacă strigaţi toţi că nu precupeţiţi nimic; uite, eu o să dovedesc prin faptă adevărată că nu precupeţesc nimic.” Şi-am sărit şi i-am aruncat la picioare o lebădă din sân şi-am strigat: „Hai! Calcă pe ea!” Ei nu-i ardea de asta... degeaba era mai scumpă lebăda mea decât cuşma husarului, ea nici nu s-a uitat la lebădă, era cu ochii după husar; noroc că ţiganul cel bătrân a băgat de seamă, şi când a bătut odată din picior la ea...Ea a înţeles, şi-a venit după mine... A plutit spre mine, a lăsat ochii-n jos, ca o zgripţuroaică arunca foc pe nări de mânie, iar eu taman ca un diavol săream în faţa ei, dar de câte ori săream puneam câte o lebădă sub picioruşul ei... Că aşa de sus era ea în mintea mea, încât mă gândeam: n-oi fi făcut tu, afurisito, şi pământul şi cerul? Dar i-am strigat semeţ: „Hai! Mai cu foc!”, şi tot cu lebede sub picioarele ei, şi deodată, când mi-am băgat mâna în sân să mai scot una, văd că nu mai rămăseseră mai mult de zece... „Fir-ai tu, mi-am zis, lua-v-ar dracu’ pe toţi!” , şi i-am făcut mototol şi i-am aruncat dintr-odată pe toţi sub picioarele ei, şi mi-am luat singur de pe masă o sticlă de şampanie, i-am spart gâtul şi-am strigat: „Păzea, suflete, să nu te stropesc!” şi-am şi dat-o peste cap în sănătatea ei, dintr-odată, că după dansul acela îmi ardea îngrozitor inima să beau.

Capitolul XIV

— Ei, şi mai departe? l-am întrebat noi pe Ivan Severianîci.

— Mai departe a urmat chiar aşa cum făgăduise *el*.

— Cine a făgăduise?

— Păi, magnetizorul care m-a băgat în asta: a făgăduit să scoată din mine diavolul beat, şi aşa a şi făcut, şi eu de-atunci n-am mai băut niciodată nici măcar un pahar. A făcut treaba temeinic de tot.

— Bun, dar cum ai scos-o la capăt cu prinţul dumitale după ce-ai dat drumul lebedelor?

— Păi nu ştiu nici eu, cumva simplu de tot: cum am ajuns acasă de la ţiganii ăia nici nu mai ţin minte, nici cum m-am culcat, dar numai ce-l aud pe prinţ că bate şi mă strigă, şi dau să mă scol de pe laviţă, dar nu-i chip să-i găsesc marginea şi nu pot să mă dau jos. Mă târăsc într-o parte – nu-i marginea... M-am rătăcit pe laviţă, ce mai! Prinţul striga: „Ivan Severianîci!”, iar eu răspundeam: „Acuma!”, dar mă târam în toate părţile şi tot nu dădeam de margine, şi până la urmă ce mă gândesc eu: ei, dacă nu pot să mă dau jos, atunci să sar, şi mi-am luat avânt, dar cum am sărit cât am putut mai departe, îmi simt parcă mutra izbindu-se şi-n jurul meu zdroncăne ceva şi se-mprăştie, şi-n spate la fel, zdroncăne şi se-mprăştie, şi vocea prinţului îi spune ordonanţei: „Fă lumină mai repede!”

Dar eu stăteam, nu mă mişcam, că nu ştiam dacă văd aievea ori în vis toate astea deasupră-mi, şi mă gândeam că încă n-am ajuns la marginea laviţei; dar în loc de asta, când a venit ordonanţa şi-a făcut lumină, văd că şedeam

pe podea, că sărisem cu mutra-n vitrina cu cristaluri a stăpânului şi că spărsesem tot...

— Dar cum de te-ai rătăcit aşa?

— Foarte simplu: m-am gândit că, aşa cum îmi era obiceiul dintotdeauna, dormeam pe laviţă, dar de fapt, când venisem de la ţigani mă culcasem direct pe jos, şi m-am tot târât ca să dau de margine, dar pe urmă am sărit... şi-am sărit până-n vitrină. M-am rătăcit pentru că acest... magnetizor m-a scăpat de diavolul beat, dar mi-a pus unul rătăcitor... Mi-au şi venit pe loc în minte vorbele lui, ce spusese el: „să nu fie mai rău dacă te laşi de băutură” – şi m-am dus să-l caut, voiam să-l rog, mai bine să mă demagnetizeze cum am fost, dar nu l-am găsit. Îşi luase şi el mult asupră-şi şi nu rezistase, şi chiar atunci, de ciudă pe ţigani, aşa s-a îmbătat la o cârciumăreasă, că a şi murit.

— Şi ai rămas aşa, magnetizat?

— Aşa am rămas.

— Şi a acţionat mult acest magnetism asupra dumitale?

— Cum adică mult? Poate acţionează şi-acum.

— Totuşi e interesant de ştiut, cum ai făcut cu prinţul?... Chiar n-aţi avut nici o explicaţie pentru lebede?

— Ba da, o explicaţie a fost, doar că fără importanţă. Prinţul venise şi el după ce pierduse la joc şi a-nceput să ceară să-i dau pentru revanşă. Îi spun:

„Ei, lăsaţi-o acuma: n-am nici un ban.”

El a crezut că-i o glumă, dar eu îi spun:

„Nu, e adevărul adevărat, în lipsa dumneavoastră am avut o ieşire mare de tot.”

Şi el întreabă:

„Dar unde, zice, ai putut să faci praf cinci mii într-o singură ieşire?”

Zic:

„I-am aruncat pe toţi unei ţigănci...”

El n-a crezut.

Zic:

„Ei, n-aveţi decât; dar vă spun adevărul.”

El s-a mâniat şi zice:

„Închide uşa, te-nvăţ eu să arunci banii statului” – dar pe urmă a luat-o deodată altfel şi zice: „Nu trebuie, şi eu sunt la fel ca tine, fără frâu.”

Şi s-a culcat la el în odaie să-şi ducă somnul la capăt, şi m-am dus şi eu în hambar să mă culc iar. Dar m-am pomenit la lazaret şi aud că, cică, am avut delirium tremens şi că aş fi vrut să mă spânzur, doar că, slavă Domnului, mă înfăşuraseră într-o cămaşă lungă. Pe urmă m-am înzdrăvenit şi m-am înfăţişat la prinţ, în satul pe care-l avea, fiindcă între timp îşi lăsase slujba, şi zic:

„Înălţimea voastră, eu trebuie să vă slujesc în contul banilor.”

El îmi răspunde:

„Du-te dracului.”

Văd eu că e supărat rău pe mine, mă apropii de el şi mă îndoi.

„Asta, zice, ce înseamnă?”

„Daţi-mi barem, vă rog, o bătaie zdravănă!”

Iar el răspunde:

„Dar de unde ştii că sunt supărat pe tine? Poate că nici nu te socot vinovat deloc.”

„S-avem iertare, zic, cum să nu fiu vinovat, când am azvârlit aşa o grămadă de bani? Ştiu şi eu, ticălosul de mine, că pentru asta, şi să fiu spânzurat e prea puţin.”

Dar el răspunde:

„Păi ce să facem, frate, dacă eşti artist...”

„Cum adică?” zic.

„Aşa, răspunde, aşa, foarte dragul meu Ivan Severianîci, dumneata, semipreastimatul meu, eşti artist.”

„Nu pot să pricep”, zic.

„Nu te gândi, zice, la ceva urât, fiindcă şi eu sunt artist.”

„Ei, da, zic, asta e de-nţeles: se vede că nu doar eu am lucrat până la delirium tremens.”

Dar el se ridică, dă cu luleaua de pământ şi zice:

„Ce-i de mirare aici, că ai aruncat înaintea ei tot ce-aveai la tine? Eu, frate, am dat pentru ea şi ce n-am şi ce n-am avut.”

Eu am holbat ochii la el.

„Tăiculiţă, zic, înălţimea voastră, fie-vă milă, ce tot spuneţi, că m-apucă spaima numai când aud.”

„Ei, a răspuns el, nu te speria prea tare: Dumnezeu e milostiv, şi poate o să ies la liman cumva, numai că eu pentru această Gruşa am dat taborului cinci sute de mii.”

Eu am rămas trăsnit:

„Cum, zic, cinci sute de mii? Pentru o ţigancă? Păi merită ea, aspida, aşa ceva?”

„Ei, uite-aici, semimultstimate domn, ai vorbit prosteşte şi nu artisticeşte... Cum adică dacă merită? O femeie merită totul pe lume, fiindcă aduce aşa o molimă, de nu te mai lecuieşti nici cu toată împărăţia, şi numai ea singură te poate lecui într-o clipă.”

Mi-am zis şi eu că toate astea-s adevărate, dar am clătinat din cap şi zic:

„Aşa o sumă, zic! Cinci sute de mii în cap!”

„Da, da, zice, şi nu mai repeta, eu sunt mulţumit că au luat şi-atât, că le-aş fi dat şi mai mult... tot ce voiau le-aş fi dat.”

„Trebuia să scuipaţi, zic, şi-atâta.”

„N-am putut, frate, n-am putut să scuip.”

„Da’ de ce?”

„Mi-a atins coarda sensibilă cu frumuseţea şi talentul, şi trebuie să mă lecuiesc, altfel înnebunesc. Dar spune-mi dacă e adevărat: e frumoasă? Chiar ai de ce să înnebuneşti din pricina ei?...”

Eu mi-am muşcat buzele şi doar am dat din cap, muteşte: „E-adevărat, zic, e-adevărat!”

„Ştii, zice prinţul, de fapt pentru mine nu înseamnă nimic să şi mor pentru o femeie. Tu poţi să înţelegi asta, să mori degeaba?”

„Dar ce-i de ne-nţeles aici: frumuseţea, perfecţiune a naturii...”

„Şi cum înţelegi tu asta?”

„Păi uite-aşa înţeleg, am răspuns, că frumuseţea e perfecţiunea naturii şi că pentru omul care o admiră, să moară pentru asta... e chiar o bucurie!”

„Bravo, răspunde prinţul meu, bravo, semipreastimate şi multpreapuţinînsemnate Ivan Severianovici! Tocmai, tocmai să mori e bucuria, şi uite, mie chiar mi-e dulce acum, când mi-am dat toată viaţa peste cap pentru ea: mi-am lăsat şi slujba, mi-am ipotecat şi averea, şi de-acum înainte o să trăiesc aici fără să văd pe nimeni, doar să pot să-i văd chipul.”

Atunci am coborât şi mai mult vocea şi-am şoptit:

„Cum, zic, să-i vedeţi chipul? E aici?”

Iar el răspunde:

„Dar cum altfel? Se înţelege că-i aici.”

„E cu putinţă una ca asta?”

„Uite, zice, stai puţin, o aduc îndată. Tu eşti artist, de tine n-o ascund.”

Şi cu asta, m-a lăsat şi-a ieşit pe uşă. Stau eu, aştept, şi mi-am zis: „Ei, asta nu-i bine, să spui că doar o să te uiţi la chipul ei! O să te plictiseşti!” Dar cu de-amănuntul nu m-am gândit la asta, fiindcă de cum am avut în minte că ea era aici, am simţit că-mi ard până şi coastele, şi mintea mi s-a-nvălmăşit şi m-am gândit: „Chiar o s-o văd acum?” Şi deodată au intrat: prinţul în faţă, şi-ntr-o mână ducea o ghitară cu o panglică latră roşie ca focul, iar în cealaltă pe Gruşenka, o trăgea strângându-i amândouă mânuţele, iar

ea mergea cu capu-n jos, se-mpotrivea, şi doar genele alea negre fremătau pe obraji ca nişte aripi de pasăre.

O aduce prinţul, o ia în braţe şi o aşază ca pe un copil, cu picioarele îndoite sub ea, pe un divan larg şi moale; îi strecoară o pernă de catifea la spate, îi pune una şi sub cotul drept, iar panglica de la ghitară i-o trece peste umăr, şi-i pune degetele de la o mână pe strune. Pe urmă se aşază pe podea lângă divan, cu capul plecat spre papucelul ei roşu-aprins din saftian şi-mi face semn din cap: adică, şezi şi tu.

M-am lăsat încetişor pe podea lângă prag, mi-am adunat şi eu picioarele sub mine, şi-am stat şi m-am uitat la ea. S-a lăsat aşa o linişte, că m-a luat şi cu frig. Am stat, am stat de mi s-au rupt genunchii, dar când m-am uitat la ea, ea era în aceeaşi poziţie; mă uit la prinţ: văd că de alean îşi rodea toată mustaţa, dar nu-i spune nimic. I-am făcut semn din cap: adică, ce faceţi, porunciţi-i să cânte! Dar el mi-a întors pantomima, în sensul că, cică, n-ascultă.

Şi iară şedem amândoi pe podea şi aşteptăm, iar ea, deodată, parcă începe să delireze, să suspine şi să plângă cu sughiţuri, şi o lăcrămioară i s-a scurs pe-o geană, iar degetele pe strune, ca viespile, lunecau şi vuiau... Şi deodată, încet de tot, ca un plânset, a început să cânte: „Oameni buni, ascultaţi-mi tristeţea inimii”.

Prinţul întreabă în şoaptă:

„Ce-i?”

Şi eu îi răspund tot în şoaptă, pe franţuzeşte:

„Pti-compio”, zic, şi mai mult n-am avut ce spune, dar ea în clipa aceea a strigat deodată: „O să mă vândă pentru frumuseţea mea, o să mă vândă”, şi-a azvârlit cât colo ghitara de pe genunchi şi şi-a smuls năframa de pe cap şi-a căzut cu faţa-n jos pe divan şi, cu faţa-n palme, s-a pus pe plâns, şi eu uitându-mă la ea, plângeam, şi prinţul... a-nceput şi el să plângă, dar a luat ghitara şi parcă nu cânta,

parcă ţinea o slujbă, şi gemea: „Dac-ai şti tu tot focul iubirii, toată tristeţea sufletului meu care arde” şi dă-i şi plângi în hohote. Şi cânta şi plângea în hohote: „Linişteşte-mă pe mine, neliniştitul, fericeşte-mă pe mine, nefericitul.” Şi-aşa de tulburat era, că văd că ea îşi pleacă urechea la lacrimile şi la cântecul lui, şi-ncepe să se liniştească, să se potolească, şi deodată îşi scoate o mână de sub faţă şi, ca o mamă, îi cuprinde duios capul...

Ei, atunci mi-a fost limpede că în clipa aceea i se făcuse milă de el, şi-avea să-l ogoiască îndată şi să-i lecuiască toată tristeţea sufletului lui arzător, şi m-am sculat încet, pe neobservate, şi-am ieşit.

— Şi probabil că atunci te-ai şi dus la mânăstire, nu? l-a întrebat cineva pe povestitor.

— Nu, nu atunci, ci mai târziu, a răspuns Ivan Severianîci, şi a adăugat că îi fusese dat să mai vadă încă multe pe lume de la această femeie până când s-a împlinit cu ea tot ce-i fusese sortit, iar pe el l-a distrus.

Ascultătorii, se înţelege, au început să îl roage să le povestească, măcar pe scurt, istoria Gruşei, şi Ivan Severianîci le-a îndeplinit rugămintea.

Capitolul XV

— Vedeţi, dumneavoastră, a început Ivan Severianîci, prinţul meu era un om bun la suflet, dar schimbător. Dacă voia ceva, păi pe loc trebuia să aibă, orice-ar fi, altminteri îşi ieşea din minţi, şi la vremea aceea nu precupeţea nimic

pe lume pentru asta, iar pe urmă, când dobândea, nu preţuia fericirea. Aşa a fost şi cu ţiganca aceea, iar tatăl ei şi toţi ţiganii din tabără au înţeles pe loc, de minune, cum e el şi i-au cerut pentru ea cine ştie ce sumă, peste ce-i permitea situaţia lui, fiindcă avea el o moşie bună, dar era-n paragină. Atâţia bani cât îi ceruse şatra pentru Gruşa, prinţul nu avea atunci în mână, şi-atunci s-a împrumutat şi n-a mai putut să rămână în slujbă.

Eu, ştiindu-i toate năravurile astea, nu m-am aşteptat nici pentru Gruşa la prea mult bine din partea lui, şi-aşa a şi fost. O drăgălea întruna, nu-şi mai lua ochii de la ea şi sufla greu, şi deodată începea să caşte, şi-a început să mă tot cheme să le ţin companie.

„Şezi, zicea, şi ascultă.”

Eu luam un scaun, mă aşezam pe undeva mai aproape de uşi şi ascultam. Şi deseori se-ntâmpla aşa: el o ruga să cânte, iar ea spunea:

„În faţa cui să cânt? Tu, zicea, te-ai făcut rece, iar eu, cu cântecul meu, vreau ca sufletul cuiva să ştie ce-i focul şi chinul.”

Prinţul trimitea iar îndată după mine, şi o ascultam amândoi; iar pe urmă, Gruşa a-nceput să-i aducă chiar ea aminte să mă cheme, şi a început să se poarte foarte prietenos cu mine, şi nu o dată, după ce cânta, beam ceai în odăile ei împreună cu prinţul, doar că, se-nţelege, eu la o masă separată, ori undeva lângă o ferestruică, dar dacă rămânea singură, atunci mă aşeza fără fasoane lângă ea. Uite, şi a trecut aşa ceva vreme, şi prinţul a-nceput să fie tot mai înnegurat, şi odată mi-a şi spus:

„Ştii ce, Ivan Severianovici, uite-aşa şi-aşa, că treburile mele stau rău de tot.”

Eu am zis:

„Cum adică stau rău? Slavă Domnului, trăiţi cum se cuvine şi aveţi de toate.”

Dar el, deodată, s-a supărat.

„Cum, zice, semimultstimatul meu, eşti prost, cum «aveţi de toate»? Adică ce *am*?”

„Păi, zic, tot ce vă trebuie.”

„Nu-i adevărat, zice, am sărăcit, acum trebuie să mă socotesc ca să am o sticlă de vin la prânz. Viaţă-i asta? Viaţă?”

„Poftim, am zis eu în gândul meu, ce te amărăşte”, şi zic:

„Ei, dacă nu-i vin de-ajuns, încă nu-i o nenorocire, se poate răbda, în schimb e ceva mai dulce şi decât vinul, şi decât mierea.”

Dar el a înţeles că fac aluzie la Gruşa, şi parcă i s-a făcut ruşine de mine, şi-a-nceput să umble şi să dea din mână, şi zice:

„Sigur... sigur... se-nţelege... numai că... Uite, s-a făcut jumătate de an de când trăiesc aici şi n-am văzut picior de om străin la mine.”

„Dar ce nevoie aveţi, zic, de om străin, când aveţi sufletul dorit?”

Prinţul a pufnit.

„Tu, zice, frate, nu-nţelegi nimic: una-i una şi una-i alta.”

„A-ha! m-am gândit. Păi ce, frate, ai schimbat foaia?” Şi zic:

„Şi acum, zic, ce-i de făcut?”

„Haide, zice, să începem să facem negoţ cu cai. Vreau să vină iarăşi remontori şi crescători la mine.”

Ceva fără noimă, şi nu-i treabă de domn să facă negoţ cu cai, dar m-am gândit: facă ce-o vrea, numai să mă lase-n pace. Şi zic:

„Cum poftiţi.”

Şi-am început să înjghebăm. Dar cum ne-am apucat, prinţul a şi făcut o pasiune din asta: cum câştiga ceva bănişori, cum cumpăra cai, şi tot lua, degeaba-i spuneam

că ajung, nu mă asculta... Am cumpărat o groază, dar de vândut – ioc... N-a răbdat şi s-a lăsat de cai, şi dă-i şi apucă-te de ce vrei şi de ce nu vrei: ba dă zor să construiască o moară care nu-i ca celelalte, ba face o hămurărie, şi toate numai pagube şi datorii au adus, dar mai rău decât toate a fost că l-au dat peste cap... Nu stătea deloc pe-acasă, zbura de colo-colo şi căuta ceva, iar Gruşa era singură, şi-n situaţia în care era... era grea. Se plictisea. „Mai deloc nu-l văd”, zicea, dar se biruia şi se ţinea mândră: cum băga de seamă că pe el, după ce stătea o zi-două pe-acasă, îl apuca plictiseala, spunea:

„Ţie, smaraldul meu cu safir, ţi-e să te duci pe undeva, să te plimbi, ce să stai tu cu mine? Eu îs simplă, n-am carte.”

El se ruşina câteodată la vorbele astea, şi-i săruta mâinile, şi două-trei zile se ţinea tare, în schimb după aia aşa o lua din loc, de se rostogolea, iar mie-mi dădea comandă:

„Ai grijă de ea, zice, semistimate Ivan Severianovici, tu eşti artist, nu eşti aşa, ca mine, un fluieră-vânt, tu eşti în cel mai înalt grad artist adevărat, de-asta şi ştii să vorbeşti aşa cu ea, de vă este vesel la amândoi, pe când pe mine «smaraldele astea cu safir» mă trag la somn.”

Eu zic:

„Păi de ce aşa? Că doar e o vorbă de dragoste.”

„De dragoste, a răspuns, dar proastă şi de nemestecat.”

Eu n-am răspuns nimic, doar că, pur şi simplu, de-atunci am început să fiu un obişnuit la ea: când lipsea prinţul, mă duceam şi de câte două ori pe zi la ceai în pavilionul ei, şi o distram cum puteam.

Iar de distrat trebuia, că ea, dacă stătea de vorbă, se plângea întruna:

„Dragul meu Ivan Severianovici, prietenul meu de suflet, zicea, greu mă chinuie, drăguţule, gelozia.”

Ei, eu, se-nţelege, o linişteam:

„N-ai de ce, ziceam, să te chinuieşti aşa: oriunde-ar fi, tot la tine se-ntoarce.”

Dar ea izbucnea în plâns, şi-şi dădea cu pumnii în piept şi zicea:

„Nu, tu spune-mi mie... nu ascunde de mine, prietenul meu de suflet, unde-i el?”

„Pe la domni, zic, pe la vecini ori la oraş.”

„Dar n-o fi pe-acolo una care mă desparte de el? Spune-mi: pân’ la mine n-o fi iubit vreuna şi se-ntoarce la ea, ori n-o avea de gând, pramatie ce-mi e, să se-nsoare?”

Iară ochii aşa i se aprindeau atunci, că ţi-era şi groază să te uiţi.

Eu o linişteam, dar mă gândeam: „Cine să-l ştie ce face?”, că nu prea îl vedeam la vremea aceea.

Şi uite, cum i s-a înşurubat în cap gândul că el vrea să se însoare, dă-i şi roagă-mă:

„Du-te, aşa şi pe dincolo, drăguţule Ivan Severianovici, în oraş; du-te şi află adevărul adevărat despre el şi cum vine treaba şi spune-mi tot fără să-mi tăinuieşti nimic.”

Şi s-a ţinut aşa de mine tot mai mult, şi mai mult, şi aşa m-a înmuiat, că m-am gândit: „Ei, fie ce-o fi, mă duc. Măcar că dacă aflu ceva rău, că o înşală, n-o să-i spun tot, dar o să văd şi aduc treaba la lumină.”

Mi-am găsit un motiv, că chipurile trebuie să mă duc chiar eu să iau leacuri pentru cai de la vânzătorii de ierburi, şi-am plecat, dar n-am plecat cum o fi, ci am pus la cale o şmecherie.

Gruşa nu ştia, şi oamenilor li se poruncise cu străşnicie să-i ascundă că prinţul, până să se-ntâmple cu ea, avusese în oraş altă dragoste, de neam bun, fiică de secretar, Evghenia Semionovna. Era cunoscută în tot oraşul ca mare cântăreaţă la pian, şi era o cucoană mai mult decât omenoasă, şi foarte frumoasă şi ea, şi avea cu prinţul meu

o fetiţă, dar se îngrăşase, şi el, se spunea, de-asta ar fi lăsat-o. Dar cum la vremea aceea mai avea încă un capital serios, i-a cumpărat acestei cucoane pentru ea şi pentru fiica ei o casă, şi în casa aceea şi trăiau ele, din venitul pe care îl aducea. După ce a recompensat-o, prinţul nu s-a mai dus deloc pe la această Evghenia Semionovna, iar oamenii noştri, după vechiul obicei, o pomeneau pentru virtutea ei, şi de câte ori veneau acolo dădeau pe la ea, că o iubeau, şi ea era grozav de atentă cu toţi ai noştri şi se interesa de prinţ.

Şi uite, mă duc eu în oraş de-a dreptul la ea, la cucoana asta bună, şi zic:

„Eu, măicuţă Evghenia Semionovna, m-am oprit la matale.”

Ea răspunde:

„Păi, foarte bine; mă bucur foarte mult. Dar de ce, zice, nu te duci la prinţ, la locuinţa lui?”

„Dar, zic eu, dânsul e aici, în oraş?”

„Aici, a răspuns ea. E aici de o săptămână şi pune la cale o afacere.”

„Ce afacere, zic, mai pune?”

„Ia în arendă, zice, o fabrică de pânză.”

„Doamne-Dumnezeule! zic, ce şi-a mai pus în gând?”

„Dar ce, zice, e ceva rău?”

„Nu e, zic, doar că mă cam mir.”

Ea a zâmbit.

„Atunci, zice, uite de ce să te miri: prinţul mi-a trimis o scrisoare, să îl primesc acum, că vrea să îşi vadă fiica.”

„Şi cum, matale, măicuţă Evghenia Semionovna, i-ai îngăduit?”

Ea a ridicat din umeri şi-a răspuns:

„De ce nu, lasă să vină să-şi vadă fiica” – şi a oftat şi a căzut pe gânduri; şedea cu capul plecat, şi era încă aşa de tânără, şi de albă, şi cu prestanţă, cât despre conversaţie,

cu totul altceva decât la Gruşa... că ea începea cu „smaraldul cu safir” al ei, şi mai mult nimic, iar aceasta era cu totul altceva... Am şi gelozit-o.

„Aoleu, m-am gândit, numai să nu-i dea prin cap, când o veni să vadă copilul, să se uite la tine cu inima lui nesăţioasă. Că atunci n-o aşteaptă prea mult bine pe Gruşenka.” Şi cugetam aşa şezând la Evghenia Semionovna în odaia copilului, unde îi poruncise dădacei să mă trateze cu ceai, când deodată aud clopoţelul la uşă şi vine în fugă camerista şi, bucuroasă foc, îi spune dădacei:

— A venit la noi prinţişorul!

Eu am şi dat să mă ridic, ca să mă duc la bucătărie, dar dădacei, Tatiana Iakovlevna, o bătrânică guralivă de pe la Moscova, îi plăcea grozav să pălăvrăgească şi, acuma, n-a vrut să se lipsească de un ascultător, şi-a zis:

— Nu pleca, Ivan Golovanîci, hai să mergem aici, în vestiar şi să ne-aşezăm după un şifonier, că nu-l aduce, nici vorbă, aici, şi mai stăm şi noi la taclale.

Eu m-am învoit, fiindcă nădăjduiam să aflu din limbuţia Tatianei Iakovlevna ceva de folos pentru Gruşa, şi cum mi se adusese din partea Evgheniei Semionovna un flaconaş de odicolon care avea în el rom pentru ceai, iar eu pe-atunci nu mai beam chiar deloc, m-am gândit: ia să-i torn eu în ceai băbuţei ăsteia cumsecade, uite, şi flaconaşul ăsta, poate în bunăvoinţa ei o să dea drumul la ceva ce n-ar spune altminteri.

Ne ducem noi din odaia copilului şi ne aşezăm după şifoniere, iar vestiarul ăsta era o cămăruţă îngustă, sau, ca s-o spun pe-a dreaptă, un coridor cu o uşă în capăt, iar uşa aceea dădea chiar în odaia unde l-a primit Evghenia Semionovna pe prinţ, şi chiar spre divanul pe care şedeau ei. Într-un cuvânt, mă despărţea de ei numai uşa asta închisă, acoperită pe partea cealaltă cu un material, dar

oricum, parcă şedeam în aceeaşi odaie cu dânşii, aşa auzeam de bine. Prinţul, cum a intrat, a spus:

„Salut, bătrâne prieten încercat!”

Iar ea îi răspunde:

„Salut, prinţe! Cărui fapt îi datorez vizita dumitale?”

Iar el ei:

„Despre asta, zice, vorbim mai apoi, dar întâi dă-mi voie să te salut şi îngăduie-mi să te sărut pe căpşor – şi-am auzit cum a ţocăit pe capul ei şi a întrebat de fiica lui. Evghenia Semionovna a răspuns că e acasă.

„E sănătoasă?”

„Sănătoasă”, zice.

„Şi probabil că a crescut, nu?”

Evghenia Semionovna a izbucnit în râs şi răspunde:

„Se-nţelege, zice, că a crescut.”

Prinţul întreabă:

„Sper că o să mi-o arăţi, da?”

„De ce nu, a răspuns ea, cu plăcere”, şi s-a ridicat, a intrat în odaia copilului şi a strigat-o chiar pe dădaca aceea, pe Tatiana Iakovlevna, cu care stăteam la trataţie.

„Mămăiţă, zice, adu-i-o prinţului pe Liudocika.”

Tatiana Iakovlevna a scuipat, şi-a pus farfurioara pe masă şi zice:

„Of, lua-v-ar naiba, nici nu te-ai aşezat bine să-ţi faci şi tu pofta şi să stai de vorbă cu cineva, că atunci le vine, să nu te lase să-ţi faci şi tu o plăcere!” – şi m-a acoperit degrabă cu nişte fuste de-ale stăpânei, care atârnau pe perete, şi zice: „Stai un pic”, şi s-a dus cu fetiţa, şi-am rămas singur după dulapuri, şi aud deodată cum o sărută prinţul pe fetiţă o dată, şi încă o dată, şi-o saltă pe genunchi şi zice:

„Vrei, mon anfan[47], să te plimbi cu trăsura?”

---

[47] *Mon enfant* (fr.) – copilul meu.

Copila n-a răspuns nimic; el îi spune Evgheniei Semionovna:

„Je vu pri[48], zice, te rog, las-o să meargă cu dădaca să se plimbe cu trăsura mea.”

Dânsa i-a spus ceva pe franţuzeşte, cică, de ce şi purcua[49], dar i-a spus şi el ceva tot aşa, cum ar veni, „trebuie neapărat”, şi şi-au aruncat aşa de vreo trei ori nişte cuvinte, şi pe urmă Evghenia Semionovna i-a spus în silă dădacei:

„Îmbrac-o şi duceţi-vă.”

S-au dus, iar dânşii au rămas amândoi, dar şi eu ascuns alături cu urechile ciulite, că nici nu puteam să ies de după dulapuri, dar mi-am şi spus în gândul meu: „Uite că s-a nimerit bine pentru mine, acuma o să văd care-i adevărul, cine anume are gânduri rele cu Gruşa?”

Capitolul XVI

După ce m-am hotărât aşa, să trag cu urechea, nu m-am mulţumit cu atâta, am vrut să trag cât se poate şi cu ochiul, şi-am izbutit şi una, şi alta: m-am urcat binişor pe un taburet şi mi-am şi lipit ochiul lacom de crăpătura de sus a uşii. Văd că prinţul şade pe divan, iar cuconiţa stă în picioare lângă fereastră, se uită pesemne cum e suit copilul în trăsură.

---

[48] *Je vous prie* (fr.) – te rog.

[49] *Pourquoi* (fr.) – de ce, pentru ce.

Pleacă trăsura şi dânsa se-ntoarce şi zice:

„Ei, prinţe, am făcut totul cum ai dorit; dar acum spune-mi, ce treabă ai cu mine?”

Iar dânsul răspunde:

„Ei, treabă!... treaba nu-i urs, nu fuge-n pădure, ia vino tu lângă mine, să stăm ca înainte unul lângă altul, şi hai să vorbim cu binele, ca înainte, cum făceam altădată.”

Cuconiţa stă cu mâinile la spate, se reazemă de fereastră şi tace, dar încruntă sprânceana. Prinţul o roagă:

„Ce-i cu tine, zice, te rog, trebuie să vorbesc cu tine.”

Dânsa îi dă ascultare, se apropie, iar el, văzând asta, glumeşte iarăşi:

„Ei, zice, aşază-te, aşază-te ca altădată”, şi dă s-o îmbrăţişeze, dar dânsa îl împinge şi zice:

„Treaba, prinţe, spune ce treabă: cu ce-ţi pot fi de folos?”

„Cum adică, întreabă prinţul, să punem totul la punct fără să stăm de vorbă?”

„Bineînţeles, zice dânsa, spune direct despre ce e vorba. Doar suntem intimi, n-avem de ce să ne formalizăm.”

„Am nevoie de bani”, zice prinţul.

Dânsa tace şi se uită la el.

„Şi nu de mulţi”, zice prinţul.

„Dar cât?”

„Acum numai de vreo douăzeci de mii.”

Dânsa iară nu răspunde, iar prinţul dă-i şi-nfloreşte-le:

„Cumpăr, zice, o fabrică de pânză, şi nu am nici un sfanţ, dar dacă o cumpăr o să fiu milionar şi, zice, refac totul, distrug şi-arunc tot ce e vechi şi încep să fac pânză colorată, să le vând asiaticilor la Nijnii. Din cea mai proastă o să fac, dar în culori ţipătoare, şi-o să meargă, o să scot bani frumoşi, iar acum nu-mi trebuie decât douăzeci de mii, să dau arvună pentru fabrică.

Evghenia Semionovna zice:

„Şi de unde faci rost de ele?”

Iar prinţul răspunde:

„Nu ştiu nici eu, dar trebuie să fac, iar pe urmă socoteala e foarte sigură pentru mine: am un om, Ivan Golovan, e coneser de regiment, nu e prea deştept, dar e un om de aur, cinstit, şi are grijă de toate, şi a stat multă vreme captiv la asiatici şi le ştie de minune gusturile, iar acum e iarmaroc la Makarii şi o să îl trimit acolo pe Golovan, să se tocmească şi să ia modele şi... atunci... arvuna... o să dau mai întâi aceste douăzeci de mii.”

Şi a tăcut, iar cuconiţa a tăcut puţin, a oftat şi-ncepe:

„Calculul dumitale, prinţe, e sigur.”

„Nu-i aşa?”

„E sigur, zice, e sigur; faci aşa: dai o arvună pentru fabrică şi după aceea vei fi considerat fabricant; iar lumea va spune că afacerile dumitale s-au îndreptat...”

„Da.”

„Da, şi atunci...”

„Golovan o să ia la Makarii comenzi şi arvune, şi o să înapoiez datoria şi mă îmbogăţesc.”

„Nu, dă-mi voie, nu mă întrerupe; în felul ăsta, întâi o să-l tragi pe sfoară pe mareşalul nobilimii şi, el crezându-te bogat, o să te însori cu fiica lui, şi-atunci, cu zestrea ei, chiar o să te îmbogăţeşti.”

„Aşa gândeşti?” zice prinţul.

Iar cuconiţa răspunde:

„Dar nu aşa gândeşti şi dumneata?”

„Ei, bine, zice, dacă tu înţelegi tot, atunci dea Domnul să-ţi fie gura aurită pentru noi.”

„Pentru *noi*?”

„Fireşte, zice, atunci va fi bine pentru noi toţi: tu o să amanetezi casa pentru mine şi eu, pentru cele douăzeci de mii, o să-i dau fiicei noastre zece mii dobândă.”

Cuconiţa răspunde:

„Casa e a dumitale: i-ai dăruit-o ei, ia-o dacă îţi trebuie.”

Dânsul a început, că: „Nu, zice, casa nu e a mea; dar tu eşti mama ei, eu pe tine te rog... se înţelege, numai în cazul că ai încredere în mine...”

Iar dânsa răspunde:

„Ah, prinţe, zice, am avut, zice, toată încrederea în dumneata! Ţi-am încredinţat viaţa şi onoarea mea...”

„O, da, zice, în privinţa asta tu... Bun, îţi mulţumesc, mulţumesc, e minunat... Atunci înseamnă că pot să-ţi trimit mâine să semnezi ipoteca?”

„Trimite, zice, o semnez.”

„Dar nu ţi-e frică?”

„Nu, zice, după cât am pierdut, nu mai am de ce să mă tem.”

„Şi nu îţi pare rău? Spune: nu-ţi pare rău? Chiar, mă mai iubeşti un pic? Da? Sau doar mă compătimeşti? Îm?”

Ea doar a râs la vorbele astea şi zice:

„De-ajuns, prinţe, cu flecăreala. Nu vrei mai bine să poruncesc să-ţi aducă nişte mure însiropate cu zahăr? Am acum unele foarte gustoase.”

Dânsul pasămite s-a simţit jignit: pesemne că nu la asta se aştepta – s-a ridicat şi a zâmbit:

„Nu, zice, mănâncă-ţi tu murele, mie nu-mi arde acum de dulciuri. Îţi mulţumesc şi rămâi cu bine” – şi începe să-i sărute mâinile, şi între timp tocmai s-a întors şi trăsura.

Evghenia Semionovna i-a întins mâna de rămas bun şi zice:

„Dar cum o să faci cu ţiganca dumitale cu ochi negri?”

Iar dânsul se bate deodată cu mâna peste frunte şi strigă:

„Ah, chiar! Ce deşteaptă eşti tu întotdeauna! Dacă vrei, crede, dacă nu – nu, dar n-am uitat niciodată inteligenţa ta şi-ţi mulţumesc că mi-ai amintit acum de smaraldul ăsta!”

„Dar, zice, nu cumva chiar ai uitat de ea?”

„Am uitat, zice, zău. Mi-a ieşit din minte, iar pe ea, proasta, chiar trebuie s-o aranjez.”

„Aranjeaz-o, a răspuns Evghenia Semionovna, dar frumuşel: că ea nu-i rusoaică, sânge rece cu lapte abia muls, ea n-o să înghită umilinţa şi n-o să ierte nimic de dragul trecutului.”

„N-ai grijă, o să se liniştească într-un fel sau altul.”

„Te iubeşte, prinţe? Se spune că te iubeşte chiar foarte mult.”

„M-am săturat de pasiune; dar, slavă Domnului, spre norocul meu, e mare prietenie între ea şi Golovan.”

„Şi care ţi-e folosul?” întreabă Evghenia Semio- novna.

„Nici unul; o să le cumpăr o casă şi îl înregistrez pe Ivan ca negustor. Să se cunune şi să trăiască împreună.”

Dar Evghenia Semionovna a clătinat din cap şi a spus zâmbind:

„Ei, tu, prinţişorule, prinţişorule, prinţişor fără minte, unde ţi-e conştiinţa?”

Iar prinţul răspunde:

„Lasă, te rog, conştiinţa mea. Zău, nu mi-e de ea acum. Mi-e cum să fac să-l chem astăzi pe Ivan Golovan aici.”

Cuconiţa i-a spus îndată că Ivan Golovan, zice, e în oraş, şi chiar la mine s-a şi oprit. Prinţul s-a bucurat grozav şi a poruncit să fiu trimis cât mai degrabă la el, şi a şi plecat de la ea.

După aceea, toate au mers ca pe roate la noi, ca-n basme. Prinţul mi-a dat procuri şi dovezi că el are fabrică şi m-a învăţat să spun ce pânze face, şi m-a trimis din oraş direct la Makarii, aşa că nici n-am mai putut s-o văd pe Gruşa, şi numai pentru ea m-am supărat pe prinţ: cum putuse să spună să fie soţia mea? La Makarii am avut noroc cu carul: am adunat de pe la asiatici şi comenzi, şi bani, şi modele, şi banii i-am trimis pe toţi prinţului, şi, mă-

ntorc şi eu, şi n-am putut să-mi mai recunosc locul... Ce mai, se schimbase totul ca prin farmec: se înnoise totul, izba era împodobită ca de sărbătoare, iar de pavilionul unde stătea Gruşa nu mai era nici urmă: fusese ras, şi pe locul lui se făcuse o construcţie nouă. Am scos un „vai de mine” şi m-am şi repezit: dar Gruşa unde-i? Nimeni nu ştia însă nimic de ea; şi slugile erau toate noi, oameni cu simbrie şi fuduli, de nici n-am mai putut să intru la prinţ cum intram. Până atunci eram cu prinţul ca-n armată, era simplu de tot, dar acuma era totul cu politică, şi tot ce-aveam să-i spun prinţului nu puteam decât prin camerier.

Atâta mi-a fost de urât, că n-aş mai fi rămas acolo nici o clipă, aş fi plecat chiar atunci, dar mi-era tare milă de Gruşa, şi nu izbutisem să aflu nimic: ce se-ntâmplase cu ea? Pe care din vechii oameni îi întrebam, tăceau toţi: pesemne că li se poruncise cu străşnicie. Cu chiu-cu vai am aflat de la o băbuţă, slugă de curte, că Gruşenka fusese aici până de curând, să fie, zice, vreo zece zile de când a plecat undeva cu prinţul, cu trăsura, şi de-atunci nu s-a mai întors. Am mers la vizitiii care îi duseseră: m-am apucat să-i întreb, dar n-am scos nimic de la ei. Au spus doar că prinţul ar fi schimbat caii la staţie şi-i trimisese înapoi pe-ai lui, şi că de-acolo plecase singur cu Gruşa, cu cai închiriaţi. Pe oriunde am alergat, n-am dat de nici o urmă, şi ce mai: o fi omorât-o, mişelul, cu cuţitul, ori o fi tras în ea cu pistolul şi-a aruncat-o în vreo râpă în pădure şi-a acoperit-o cu frunze uscate, ori o fi înecat-o în vreo apă... Că de la un om pătimaş nu-i greu să te-aştepţi la toate astea; iar ea îl împiedica să se însoare, cum bine spusese Evghenia Semionovna: Gruşa îl iubea, mişelul, cu toată dragostea ei pătimaşă de ţigancă, nu era în firea ei să rabde ca la ocnă şi să se supună, cum făcuse Evghenia Semionovna, rusoaica creştină care-şi lăsase viaţa să se topească în faţa lui ca o candelă. Dar văpaia asta

ţigănească, mi-am zis eu, ca un rug a izbucnit când el i-a spus de nuntă, şi-atunci cine ştie ce scenă i-o fi făcut, şi uite, el a dat-o gata.

Şi cu cât îmi adăsta mai mult în minte gândul ăsta, cu atât eram mai sigur că aşa era şi nu altfel, şi nu puteam nici să mă uit la pregătirile pentru cununia lui cu fiica mareşalului nobilimii. Şi când a venit ziua nunţii, şi au primit toţi oamenii batiste colorate şi fiecare, după cum îi era funcţia, un strai nou, nu mi-am pus nici batista, nici straiul, ci le-am dus pe toate la grajd, în cămăruţa mea, şi le-am lăsat acolo, şi dimineaţă am plecat în pădure, şi-am umblat, nici eu nu ştiu pe unde, până s-a înnoptat, şi mă tot gândeam: n-oi da peste cadavrul ei? Când s-a lăsat noaptea, am ieşit din pădure şi m-am aşezat pe un mal râpos la râu, iar dincolo de el – ardeau luminile în toată casa şi petrecerea era în toi: invitaţii chefuiau, muzica bubuia, se-auzea de departe. Iar eu şedeam tot acolo şi nu mă mai uitam la casă, ci în apă, unde se oglindea toată lumina asta şi se-ncreţea şuvoaie-şuvoaie, ca nişte stâlpi umblători erau, de ziceai că se deschid săli fastuoase. Şi m-a cuprins aşa o tristeţe, aşa de greu mi-a fost, cum nu-mi fusese nici când eram captiv; am început să vorbesc cu o forţă nevăzută şi, ca în basmul cu surioara Alionuşka pe care o chema fratele ei, o chemam cu jale în glas pe sărmana mea Gruniuşka:

„Surioara mea, ziceam, Gruniuşka mea! Răspunde-mi, vorbeşte, răspunde-mi, arată-mi-te o clipă!” – Şi ce credeţi: am gemut aşa de trei ori şi mi s-a făcut frică, şi a-nceput să mi se pară că aleargă cineva spre mine; şi, uite, a ajuns, a adiat în jurul meu, mi-a şoptit la ureche şi mi s-a uitat în faţă peste umăr, şi deodată din bezna nopţii s-a târât ceva spre mine! Şi direct de mine s-a agăţat şi s-a lovit...

Capitolul XVII

De frică, aproape că am căzut, dar am rămas în simţiri, şi simt lângă mine ceva viu şi uşor, ceva ca un cocor împuşcat, se zbătea şi respira, dar nu spunea nimic.

Mi-am făcut o rugăciune în minte, şi ce credeţi? – văd înaintea mea chiar chipul Gruşei...

„Draga mea, zic, porumbiţa mea, eşti vie, ori mi te-arăţi de pe lumea cealaltă? Nu-i nimic, zic, nu te-ascunde, spune adevărul, că eu de tine, biată orfană, nu mă sperii nici dacă eşti moartă.”

Iar ea a oftat adânc-adânc, din adâncul pieptului, şi zice:

„Sunt vie.”

„Ei, zic, atunci slavă Domnului.”

„Doar că, zice, m-am aciuat aici ca să mor.”

„Ce spui tu, Gruniuşka, zic, să te aibă Dumnezeu în grija lui. De ce să mori? Hai să trăim fericiţi: eu o să muncesc pentru tine, iar ţie, orfană mică, o să-ţi fac o chiliuţă pentru tine, şi o să trăieşti la mine ca o soră dragă.”

Dar ea a răspuns:

„Nu, Ivan Severianîci, nu dragul meu prieten de suflet care mă alini, primeşte de la mine, orfana, o veşnică plecăciune pentru vorba asta a ta, dar eu, ţigancă amărâtă ce sunt, nu mai pot să trăiesc, fiindcă pot să nenorocesc un suflet nevinovat.”

Eu am încercat-o:

„Dar de cine vorbeşti tu aşa? Al cui suflet îl cruţi?”

Iar ea a răspuns:

„Al ei, al soaţei tinere a mişelului meu, că ea-i un suflet tânăr, ea n-are nici o vină, dar inima mea geloasă n-o rabdă chiar şi-aşa, şi-o să fac să piară şi ea, şi să pier şi eu.”

„Ce spui, zic, fă-ţi cruce, doar eşti botezată, ce-o să se aleagă de sufletul tău?”

„Nu-u-u, a răspuns ea, nici de suflet nu-mi pare rău, las’ să se ducă-n iad. Că de-acuma iadul e-aici!”

Am văzut, femeia era scoasă de tot din ale ei şi mintea i-o luase razna: i-am luat mâinile şi i le-am ţinut, şi m-am uitat bine şi m-am minunat cât de groaznic se schimbase. Unde era frumuseţea ei? Parcă nici nu mai avea trup, doar ochii-i ardeau pe faţa întunecată, ca la lup noaptea, şi parcă se făcuseră de două ori mai mari, dar măruntaiele se umflaseră, că i se apropia sorocul să nască, iar feţişoara i se strânsese cât un pumn, şi pletele negre îi cădeau peste obraji. Mă uit la rochiţa care era pe ea, iar rochiţa era închisă la culoare, de stambă, numai petice toată, iar ghetuţele erau pe picioarele goale.”

„Spune-mi, zic, cum ai ajuns aici? Unde-ai fost şi de ce-arăţi aşa?”

Iar ea a zâmbit deodată şi zice:

„Ce?...Adică nu-s frumoasă?... Ba sunt! Aşa m-a făcut să fiu iubitul şi scumpul meu prieten pentru dragostea pe care i-am purtat-o cu credinţă; fiindcă l-am uitat pe acela pe care l-am iubit mai mult decât pe el şi m-am dat toată lui, fără să mai ştiu de mine, iar el, pentru asta, m-a băgat într-un loc cu ziduri mari şi a pus paznici, ca să-mi păzească bine frumuseţea...”

Şi când a spus asta a-nceput deodată să plângă în hohote şi-a zis cu mânie:

„Ah, tu, prost e capul tău de prinţ; ce, ţiganca e cucoană, s-o ţii sub lacăt? Păi dacă vreau, acuma m-arunc la tânăra ta soaţă şi-o strâng de gât.”

Şi-am văzut cum tremura toată chinuită de gelozie, şi m-am gândit: să n-o las cu spaima iadului, s-o rup de gândurile astea cu o amintire dulce, şi zic:

„Dar, zic, ce mult te iubea! Cum te iubea! Cum îţi săruta picioarele... Şedea câteodată în genunchi în faţa divanului când cântai şi-ţi săruta pantofiorul tău roşu, şi pe deasupra şi pe talpă...”

Şi ea a-nceput s-asculte, cu pleoapele negre lăsate pe obrajii traşi, şi a început să spună cu voce joasă, puternică, uitându-se în apă:

„M-a iubit, zice, m-a iubit, mişelul, m-a iubit, nimic n-a precupeţit până mi-a intrat în inimă, dar când mi-a căzut drag m-a părăsit. Şi pentru ce?... Ce, ea, pentru care se desparte de mine, e mai frumoasă decât mine, ce, o să-l iubească mai mult decât mine? Prost ce e, prostul! Nu-ncălzeşte soarele de iarnă ca cel de vară, n-o să vadă el în vecii vecilor dragoste ca a mea; aşa să-i şi spui: Gruşa, zice, murind, aşa ţi-a vrăjit şi ţi-a ursit.”

Eu atunci m-am bucurat că şi-a dezlegat limba, şi nu m-am lăsat, am întrebat-o:

„Dar ce s-a petrecut acolo la voi şi de la ce s-a pornit?”

Iar ea şi-a plesnit palmele şi zice:

„Of, de la nimica, doar de la nestatornicie se trage... Nu i-am mai plăcut, uite, asta-i toată pricina” – şi ştiţi, în timp ce spunea, a podidit-o plânsul. „Îmi făcea, zice, rochii după gustul lui, cum nu-i trebuie uneia care e grea: strâmte şi cu talie; dacă mă dădeam după el şi le puneam, se supăra, zicea: «Scoate-o, nu-ţi vine»; dacă nu le puneam şi mă arătam în pospaşne, se supăra încă pe-atât, zicea: «A ce semeni?» Eu am priceput tot, că nu se mai întoarce el la mine, că-i e silă de mine...”

Şi a început să plângă în hohote şi să se uite în gol, şi-a spus şoptit:

„Eu, zice, mirosisem de mult asta, că nu-i mai sunt dragă, şi doar am vrut să-i aflu conştiinţa, mă gândeam: n-o să-l supăr cu nimic, măcar să aibă milă de mine, şi-a şi avut...”

Şi mi-a povestit de la ce s-a tras că s-a despărţit prinţul de tot de ea, aşa ceva de nimic, că nici n-am înţeles, şi nici acum nu pot să-nţeleg: pentru ce poate un mişel de om să se despartă pentru totdeauna de o femeie?

Capitolul XVIII

Gruşa mi-a povestit că, zice, cum ai plecat tu şi ai dispărut, adică atunci când plecasem eu la Makarii, prinţul n-a mai stat mult acasă: şi, zice, mi-a ajuns la urechi că se însoară. Am plâns rău din pricina zvonurilor astea, mi s-a scofâlcit faţa... Mă durea inima, şi pruncul mă-mpungea... mă gândeam... o să-mi moară-n pântec. Dar deodată, numai ce-aud: „Vine!” Au început să freamete toate-n mine... Am dat fuga în pavilion la mine, să mă-mbrac cât mai frumos pentru el, mi-am pus cerceii de smarald şi-am tras de pe perete de sub un cearşaf rochia albastră ca marea, cu dantelă, care-i plăcea lui, cu corsajul fără gâtuţ... Dau eu zor, mă-mbrac, dar la spate nu mă cuprindea... şi n-am încheiat-o la spate, şi-aşa, la repezeală, mi-am aruncat şalul roşu pe deasupra ca să nu se vadă că nu mă-ncheiasem şi i-am sărit în întâmpinare pe verandă... tremuram toată, şi nici nu ştiu cum am strigat:

„Aurul meu, smaraldul, safirul meu!” şi l-am cuprins cu braţele pe după gât şi-am încremenit...

I se făcuse rău.

„Şi m-am trezit, zice, la mine-n odaie... zăceam pe divan şi mi-am adus aminte tot: în vis ori aievea îl îmbrăţişasem; doar că mă luase o slăbiciune grozavă – şi nu l-am mai văzut multă vreme... Am tot trimis după el, dar nu s-a arătat.”

În sfârşit, vine el, şi ea spune:

„Ce, m-ai părăsit de tot şi m-ai uitat?”

Iar el zice:

„Am treburi.”

Ea răspunde:

„Dar ce fel de treburi? De ce înainte nu le-aveai, smaraldul meu cu diamant?” – şi-şi întinde iar braţele să-l îmbrăţişeze, dar el s-a încruntat şi-a tras cu toată puterea de şnurul crucii de la gâtul ei...

„Norocul meu, zice, că şnuruleţul de mătase de la gâtul meu n-a ţinut, putrezise şi s-a rupt, fiindcă purtam de mult o amuletă pe el, altfel mă strângea de gât; eu aşa cred, că el asta a vrut, fiindcă s-a făcut alb tot şi-a mârâit: «De ce porţi şnururi aşa murdare?» Dar eu zic: «Ce-ţi pasă ţie de şnurul meu? A fost curat, dar s-a-nnegrit pe mine de tristeţe şi de-atâta sudoare.» Iar el: «Ptiu, ptiu, ptiu» – a scuipat şi-a plecat, iar pe seară intră supărat şi zice: «Haide să ne plimbăm cu trăsura!» – şi s-a prefăcut, chipurile era tandru, şi m-a sărutat pe cap; iară eu n-am avut nici o temere, m-am urcat lângă el şi-am plecat. Am mers mult, şi de două ori am schimbat caii, dar unde mergem nu l-am întrebat deloc, numai că văd că ajungem într-un loc împădurit şi mlăştinos, urât, sălbatic. Şi-am ajuns la o prisacă în mijlocul pădurii, iar în spate la prisacă era o curte, şi-acolo ne-au ieşit înainte trei fete zdravene, răzeşe, în fuste roşii cu albastru, şi-mi zic mie *barînia*[50]. Cum m-am dat jos din trăsură, m-au şi apucat de subsuori şi m-au dus într-o odaie aranjată cu tot ce trebuie. Pe dată

[50] Coniţă.

m-a luat o nelinişte, toate astea, şi cu osebire răzeşele alea, şi mi s-a strâns inima. «Asta, întreb eu, ce staţie e?» Dar el răspunde: «Aici o să stai tu de-acum.» Eu am început să plâng, să-i sărut mâinile, să nu m-arunce acolo, dar el n-a avut milă: m-a-mpins cât colo şi s-a dus...”

Aici, Gruşenka a tăcut şi şi-a plecat feţişoara, şi pe urmă oftează şi zice:

„Am vrut să plec; de-o sută de ori am încercat – nu s-a putut: fetele alea, răzeşele, mă păzeau şi nu mă scăpau din ochi... Tânjeam, şi, până la urmă m-am gândit să mă prefac, m-am arătat fără nici o grijă, veselă, chipurile, îmi venise pofta să mă plimb. Ele m-au dus să mă plimb prin pădure, dar se uitau tot timpul după mine, iar eu mă uitam la copaci, la vârfurile crengilor, şi eram atentă la coajă, care parte era spre miazăzi, şi m-am gândit cum să fac să scap de fetele alea, şi seara aşa am şi făcut. Seara, după cină, am ieşit cu ele într-o poiană, şi zic: «Haideţi, zic, să ne jucăm de-a baba-oarba prin poiană, drăguţelor.» Ele s-au învoit. «Dar în loc să ne legăm la ochi, hai să ne legăm una alteia mâinile la spate, şi-aşa să ne prindem.» Ele s-au învoit şi cu asta. Şi-aşa am făcut. I-am legat eu mai întâi uneia mâinile la spate, zdravăn de tot, iar cu alta am fugit după un tufiş, şi-am făcut tot aşa şi cu ea, şi când a-nceput să ţipe, a dat fuga la noi a treia, şi i-am sucit şi ei mâinile cu de-a sila sub ochii lor; şi strigau, dar eu, măcar că eram grea, am fost mai iute decât un cal aprig: am fugit prin pădure, tot prin pădure toată noaptea, şi dimineaţa am dat de nişte copaci scorburoşi de la o prisacă mare. Acolo, zice, s-a apropiat de mine un moşneguţ, molfăia de nu se-nţelegea nimic, şi era numai ceară tot şi mirosea tot a miere, şi-i foiau albine în sprâncenele galbene. I-am spus că vreau să te văd pe tine, pe Ivan Severianîci, şi el zice: «Strigă-l, fătucă, o dată încotro bate vântu’ şi-o dată de-a-ndoaselea; el o să-nceapă să-ţi ducă doru’ şi-o să vină să

te caute – şi-o să vă-ntâlniţi.» Mi-a dat apă să beau şi miere pe un castravecior ca să mă-ntăresc. Am băut apa, am mâncat castravetele şi am pornit iar la drum şi te-am tot strigat, cum mi-a poruncit el, o dată încotro bate vântu' şi-o dată de-andoaselea, şi uite că ne-am întâlnit. Mulţumesc!" – şi m-a îmbrăţişat, şi m-a sărutat şi zice:

„Tu eşti pentru mine totuna cu un frate drag."

Eu zic:

„Şi tu eşti pentru mine ca o soră dragă" – şi de mişcat ce eram, mi-au dat lacrimile.

Iar ea plângea, şi zice:

„Ştiu, Ivan Severianîci, ştiu şi înţeleg tot: doar tu m-ai iubit, prietenul meu de suflet, drag şi duios. Dovedeşte-mi acum pentru ultima oară dragostea ta, fă ce-am să te rog în clipa asta groaznică."

„Spune, zic, ce vrei?"

„Nu, zice, mai întâi jură pe ce-i mai înspăimântător pe lume că o să faci ce te rog."

Şi m-am jurat pe mântuirea sufletului meu, dar ea zice:

„Nu-i de-ajuns: de dragul meu o să-l încalci."

„Ba nu, zic, ceva mai rău nu pot să-mi închipui."

„Ei, zice, mi-am închipuit eu pentru tine, zi iute după mine şi nu te răzgândi."

Prostul de mine am făgăduit, şi ea zice:

„Jură pe sufletul meu cum ai jurat pe-al tău dacă n-o să mă asculţi."

„Bine", zic – şi m-am jurat pe sufletul ei.

„Ei, atunci ascultă, zice, acum să fii cât mai degrabă mântuitorul sufletului meu: eu nu mai am putere, zice, să trăiesc şi să mă chinui aşa, să văd trădarea şi ocările lui. Dacă mai trăiesc o zi, îi omor şi pe *el*, şi pe *ea*, dar dacă-i cruţ şi mă omor pe mine, îmi omor pe veci sufleţelul... Ai milă de mine, dragul meu, fratele meu iubit: dă-mi o lovitură de cuţit în inimă."

M-am dat într-o parte şi i-am făcut semnul crucii, dar m-am speriat, iar ea mi-a cuprins genunchii cu braţele, şi plângea şi până la pământ s-a plecat ca să mă înduplece:

„Tu, zice, o să trăieşti, o să te rogi la Dumnezeu şi pentru sufletul meu, şi pentru al tău, nu mă lăsa să mă pierd, să ridic mâna la mine... Nu...n..u...u...”

Ivan Severianîci şi-a încruntat îngrozitor sprâncenele şi, muşcându-şi mustaţa, a oftat de parcă şi-ar fi dat sufletul din piept.

— A scos cuţitul din buzunarul meu... l-a desfăcut, a potrivit lama-n mâner... şi mi l-a vârât în mână... Şi-a-nceput... să spună... a fost peste puterile mele.

„Dacă nu mă omori, zice, o să mă răzbun pe voi toţi şi o s-ajung cea mai de ruşine femeie.”

Eu am început să tremur tot şi i-am poruncit să se roage, şi n-am înjunghiat-o, am împins-o de-acolo de pe povârniş în râu...

Pentru prima oară, auzind această mărturisire din urmă a lui Ivan Severianîci, nici unul dintre noi n-a mai pus la îndoială adevărul celor spuse de el, şi am rămas tăcuţi cu toţii destul de mult timp, dar, în cele din urmă, cineva a tuşit şi a spus:

— S-a înecat?

— S-a dus, a răspuns Ivan Severianîci.

— Şi dumneata, pe urmă?

— Ce anume?

— Pesemne că ai suferit, nu?

— Se-nţelege.

Capitolul XIX

— Nici nu ştiu cum am fugit de-acolo, din locul acela, ţin minte doar că parcă se ţinea cineva după mine, cineva înspăimântător de mare şi de lung, şi despuiat, neruşinat, iar trupul era negru tot şi capul era mic, ca o seceră, şi era acoperit tot cu păr, şi m-a dus gândul că, dacă nu era Cain, atunci era chiar un diavol-ucigaş, şi am fugit cât am putut de el şi mi-am chemat îngerul păzitor. M-am pomenit undeva pe drumul mare, sub o răchită. Şi era o zi din aia de toamnă, uscată, soarele lumina, dar era frig şi vântul ducea praful şi-nvârtejea frunzele galbene; şi n-aveam habar ce oră era, şi ce loc era acela, şi unde ducea drumul, şi-n sufletul meu nu era nimic, nici simţăminte, nici vreun gând despre ce să fac; la un singur lucru mă gândeam, că sufletul Gruşei pierise, şi că eram dator să sufăr pentru ea şi să o scap din iad. Dar cum să fac asta nu ştiam, şi tânjeam, când, deodată, mi-a atins ceva umărul; m-am uitat – căzuse o nuia din răchită şi se rostogolise, se rostogolise depărtişor, şi deodată vine Gruşa, numai că mică, nu părea mai mare de şase-şapte ani, şi la umeri avea aripioare; dar cum am văzut-o, a şi zburat departe de mine, ca o împuşcătură, şi doar praf şi frunze uscate s-au ridicat în urma ei. M-am gândit: e negreşit sufletul ei care mă urmăreşte, cu siguranţă ea îmi face semn şi îmi arată drumul. Şi m-am dus. Am mers toată ziua nu ştiu nici eu încotro, şi-am obosit de moarte, şi deodată m-a ajuns din urmă o căruţă cu nişte oameni, un moşneguţ cu o băbuţă, şi-au zis:

„Urcă, om sărman, te ducem noi”.

M-am urcat. Ei mergeau şi se jeluiau:

„Mare necaz avem, au zis. Ne ia fiul la oaste; şi noi n-avem capital, să tocmim pe careva în locul lui.”

Mie mi s-a făcut milă de bătrânei şi zic:

„M-aş duce eu, aşa, fără plată, pentru dumneavoastră, dar n-am acte.”

Dar ei au zis:

„Asta e nimica toată: e treaba noastră; doar să te numeşti ca fiul nostru, Piotr Serdiukov.”

„De ce nu, am răspuns eu, mie mi-e totuna: o să mă rog la îngerul meu, Ivan Predtecea[51], iară de chemat poate să mă cheme oricum vă vine bine.”

Cu asta am şi isprăvit, şi m-au dus în alt oraş şi m-au dat acolo recrut în locul fiului lor, şi mi-au dat pentru drum o monedă de douăzeci şi cinci de ruble, şi mi-au şi făgăduit că o să mă ajute toată viaţa. Banii ăştia, pe care i-am luat de la ei, douăzeci şi cinci de ruble, i-am dat chiar atunci la o mânăstire săracă, pentru sufletul Gruşei. Şi la comisie m-am rugat să mă trimită în Caucaz, unde să pot să mor mai repede pentru credinţă. Aşa au şi făcut, şi-am stat în Caucaz mai bine de cinşpe ani, şi n-am spus nimănui nici numele meu adevărat, nici ce eram, şi mi se spunea Piotr Serdiukov, şi numai de ziua numelui meu[52] mă rugam la Dumnezeu pentru mine, prin îngerul Predtecea. Şi-am uitat eu de toată viaţa şi rangul meu dinainte, şi tocmai eram la capăt cu ultimul an de slujbă, când, deodată, chiar de ziua numelui meu, eram în urmărire cu ai noştri după nişte tătari care făcuseră prăpăd şi trecuseră râul Koisa. Koisele astea sunt mai multe în locul acela: unul curge prin Andia, şi-aşa se şi numeşte, Andiiskaia, unul prin Avaria, şi se numeşte Koisa Avariiskaia, mai sunt Korikumuiskaia şi Kuzikumuiskaia, şi se unesc toate, şi din ele toate se naşte fluviul Sulak. Dar ele sunt toate şi fiecare în parte repezi şi reci, mai cu seamă Andiiskaia, peste care trecuseră tătarii. Omorâserăm noi o groază aici, dar care trecuseră Koisa se puseseră pe malul celălalt pe după stânci, şi cum ne-am arătat, au şi tras în noi. Dar trăgeau cu aşa dibăcie, că nu

[51] Ioan Botezătorul.

[52] Sfântul Ion.

prăpădeau nici un foc, îşi ţineau pulberea doar pentru lovituri fără greş, fiindcă ştiau că noi avem muniţie cu mult mai multă decât ei, dar şi pierderi mari, că ne aveau pe toţi sub ochi şi, ticăloşii, n-au stricat niciodată aerul degeaba. Polcovnicul[53] nostru era un suflet neînfricat şi-i plăcea s-o facă pe Suvorov[54], spunea întruna „Doamne-ajută" şi dădea curaj cu propriul exemplu. Aşa şi-aici, s-a aşezat pe mal, s-a descălţat şi şi-a băgat picioarele până la genunchi în apa aia rece şi-a început să facă pe grozavul:

„Doamne-ajută, zice, ce caldă e apa: zici că-i lăptic tocmai muls în doniţă. Care din voi, binefăcătorilor, e doritor să treacă înot pe partea cealaltă şi să tragă o frânghie ca să facem un pod?"

Şi şedea polcovnicul şi trăncănea aşa cu noi, iar pe partea ailaltă tătarii puseseră două ţevi de puşti într-o crăpătură, dar nu trăgeau. Dar cum s-au găsit doi soldăţei doritori şi-au pornit înot, au şi fulgerat focurile, şi amândoi soldăţeii s-au dus la fund în Koisa. Am tras noi frânghia, am dat drumul la altă pereche, iar pietrele alea după care se ascunseseră tătarii le-am potopit cu gloanţe, dar n-am putut să le facem nimic, că gloanţele noastre loveau în pietre, iar ei, blestemaţii, cum au scuipat în înotători s-a şi întunecat apa de sânge, şi iar se duseră înot doi soldăţei. S-a dus după ei şi a treia pereche, şi n-au ajuns nici ei la jumătatea Koisei, că i-au înecat şi pe ei tătarii. Acuma, după a treia pereche, nu s-au mai găsit doritori, că au văzut toţi că acela nu era război, ci de-a dreptul măcel, dar răufăcătorii trebuiau pedepsiţi. Şi zice polcovnicul:

„Ascultaţi, binefăcătorii mei. Nu e vreunul printre voi care are pe suflet un păcat de moarte? Doamne-ajută, dar

---

[53] Colonel.

[54] Aleksandr Vasilievici Suvorov (1729–1800), generalissim rus, unul dintre puţinii generali care nu au pierdut nici o bătălie.

ce bine ar fi acum pentru el să spele cu sângele lui fărădelegea.”

Eu m-am şi gândit:

„Ce prilej mai bun să aştept eu ca să închei cu viaţa? Binecuvântează-mi, Doamne, sfârşitul!”, şi-am ieşit în faţă, m-am dezbrăcat, am spus *Tatăl nostru*, m-am plecat până la pământ în toate părţile în faţa mai-marilor şi tovarăşilor şi-am spus în gând: „Ei, Gruşa, tu căreia îi spun sora mea, primeşte sângele meu pentru tine!” – şi-am luat în gură un odgon subţire de care era legată la celălalt capăt frânghia şi, depărtându-mă de mal, m-am cufundat în apă.

Apa era rece ca gheaţa: parcă aveam cuţite în subsuori, şi mi se tăia răsuflarea, şi-n picioare aveam cârcei, dar înotam... Pe deasupra zburau gloanţele alor noştri, iar în jurul meu plescăiau ale tătarilor, dar nu m-atingeau, şi nu ştiu, rănit ori nu, dar am ajuns la mal... Aici tătarii nu mă mai puteau nimeri, fiindcă ajunsesem sub o văgăună, şi ca să tragă în mine ar fi trebuit să iasă din ascunzătoare şi i-ar fi potopit cu gloanţe ai noştri de pe ălălalt mal. Şi uite, am stat sub pietre şi-am tras frânghia şi-am întins-o şi-am făcut un pod mic, şi-au venit încoace ai noştri, dar eu am rămas acolo, şi parcă ieşisem din mine, nu pricepeam nimic, că mă gândeam: o fi văzut cineva ce-am văzut eu? Iar eu văzusem când înotam că Gruşa zbura deasupra mea, şi era ca o copilă de şaisprezece ani, şi aripile îi erau deja uriaşe, luminoase, peste tot râul, şi mă împrejmuia cu ele!... Dar văd că nu spune nimeni nici o vorbă despre asta: ei, m-am gândit eu, trebuie să le povestesc chiar eu. Şi cum polcovnicul mă îmbrăţişa şi mă săruta şi mă lăuda: „Oi, Doamne-ajută, zice, eşti de toată isprava, Piotr Serdiukov!”, eu răspund:

„Eu, înălţimea voastră, nu sunt om de ispravă, sunt un mare păcătos, şi nici pământul, nici apa nu vor să mă primească.”

El întreabă:

„Care ţi-e păcatul?”

Iar eu răspund:

„Cât am trăit am făcut să piară multe suflete nevinovate”, şi noaptea, sub cort, i-am povestit toate câte vi le-am spus acum.

El a ascultat, a ascultat, s-a gândit ce s-a gândit, şi zice:

„Doamne-ajută, cât ai pătimit şi tu, dar principalul e, orice-ai zice, că trebuie să fii numit ofiţer. Şi eu trimit o propunere.”

Eu zic:

„Cum doriţi, dar trimiteţi şi să afle acolo, e adevărat ce spun eu, că am omorât o ţigancă?”

„Bine, zice, o să trimit şi-asta.”

Şi-a trimis, doar că hârtia a mers, a mers, şi s-a întors înapoi cu un neadevăr. Se declara că niciodată, cică, n-a fost la noi asemenea întâmplare cu nici o ţigancă, iar Ivan, cică, Severianov, a fost şi a servit la prinţ, dar după răscumpărare în lipsă a fost liber şi după aceea a murit în casa Serdiukovilor, ţărani ai statului. Ei, ce era să mai fac? Cum să-mi dovedesc vina?

Dar polcovnicul zice:

„Să nu cutezi, frate, să mai minţi pe seama ta: asta-i pentru că ai trecut înot Koisa, şi din pricina apei reci şi a fricii ţi s-a tulburat niţeluş mintea, şi eu, zice, mă bucur grozav pentru tine, că toate cele ce-ai spus despre tine nu sunt adevărate. Acuma o să fii ofiţer; asta, frate, Doamne-ajută, e mare lucru.”

Atunci m-am pierdut şi eu: o împinsesem pe Gruşa, în apă sau închipuirea mea o luase razna de durerea groaznică pentru ea?

Şi m-au făcut pentru vitejie ofiţer, dar pentru că eu o ţineam una şi bună cu adevărul meu, ca să mi se

descopere viaţa trecută şi să mă liniştesc, m-au trecut în rezervă cu Gheorghele[55].

„Te felicităm, cică, acum eşti nobil şi poţi să fii funcţionar la cancelarie; Doamne-ajută, ce liniştit o să fii” – şi polcovnicul mi-a dat o scrisoare către o persoană sus-pusă de la Petersburg. „Du-te, zice, o să ai de la dânsul carieră şi bunăstare.”

Am şi ajuns cu scrisoarea asta până la Petersburg, dar n-am avut noroc cu cariera.

— Dar de ce?

— O grămadă de timp n-am avut loc, iar pe urmă am nimerit la *fita*[56], şi-atunci a fost şi mai rău.

— Cum la *fita*? Ce înseamnă?

— Protectorul acela la care am fost trimis pentru carieră m-a pus *spravcik*[57] la biroul de adrese, iar acolo fiecare *spravcik* are litera lui la care dă informaţii. Unele litere sunt foarte bune, de pildă *buki, pokoi* ori *kako*[58]: încep cu ele multe nume de familie şi funcţionarul are câştig, dar pe mine m-au pus la *fita*. Cea mai prăpădită literă, puţini de tot sunt trecuţi la ea, ba încă şi din aceia care se vede clar că sunt la ea se sustrag şi umblă cu şiretlicuri: care vrea să se înnobileze puţintel, în loc de *fita* pune *fert*[59]. Cauţi, cauţi la *fita* – muncă de pomană, că el şi-a pus numele cu *fert*. N-aveai nici un folos, dar şedeai la slujbă; ei, şi văd eu că treaba-i proastă şi vreau să mă angajez iar, ca altădată, vizitiu, dar nu m-a luat nimeni; ziceau: eşti ofiţer, eşti

---

[55] Crucea Sfântului Gheorghe.

[56] Penultima literă a vechiului alfabet chirilic.

[57] Funcţionar care dădea informaţii.

[58] Denumirile literelor b, p şi k în vechiul alfabet slavon.

[59] Vechea denumire a literei f.

nobil, ai şi decoraţie militară, nu se cuvine să fii înjurat şi nici să se dea în tine... Să te spânzuri şi mai multe nu, dar mulţumită lui Dumnezeu nu m-am lăsat să ajung la asemenea disperare şi, ca să nu mor de foame, am luat şi m-am făcut artist.

— Şi ce fel de artist ai fost?

— Jucam roluri.

— La ce teatru?

— La unul de bâlci, în Piaţa Amiralităţii[60]. Acolo nu resping nobleţea şi primesc pe oricine: sunt şi ofiţeri, şi şefi de birou, şi studenţi, dar mai ales sunt o groază de la Senat[61].

— Şi ţi-a plăcut viaţa asta?

— Nu.

— Dar de ce?

— În primul rând, că învăţarea rolurilor şi repetiţia erau în Săptămâna Sfântă sau înainte de Lăsata Secului, când se cântă în biserică *Deschide-mi porţile căinţei*, şi-n al doilea rând, aveam un rol foarte greu.

— Ce rol?

— Reprezentam diavolul.

— Şi ce-i aşa de greu?

— Păi cum să nu fie: în două acte trebuia să dansez şi să mă dau peste cap, iar de dat peste cap era ceva groaznic, că eram căptuşit tot cu o blană zbârlită de ţap, cenuşie, cu părul deasupra; şi-aveam o coadă lungă pe sârmă, de mi se-ncurca întruna între picioare, şi coarnele de pe cap se agăţau de tot ce nimereau, şi anii nu mai erau ăi dinainte, de tinereţe, şi n-aveam uşurinţă; şi pe

---

[60] De Crăciun şi de Paşti, la Petersburg se dădeau în teatre de bâlci (până în anul 1873) reprezentaţii pentru popor.

[61] În Rusia ţaristă, Senatul era o instituţie cu atribuţii administrative şi de Curte de Casaţie.

urmă, cât ţinea reprezentaţia, aşa era scris rolul, eram bătut. Ţi se urăşte din cale-afară. Bine, bastoanele sunt din cele goale, făcute din pânză cu fulgi la mijloc, dar oricum, ţi se urăşte să rabzi, tot trosc şi trosc pe tine, iară unii, de frig ori ca să aibă de ce râde, vor să se şi arate iscusiţi şi dau destul de zdravăn. Mai ales funcţionarii de la Senat, care în privinţa asta au experienţă şi sunt uniţi ca unul, iar dacă se nimereşte vreun militar, asta îi râcâie îngrozitor, şi-ncep să bată tot mai vârtos la el în faţa publicului, de la amiază, de cum se înalţă steagul poliţiştilor, şi te bat până se face noapte, şi fiecare, ca să bucure publicul, caută să te pocnească cât mai cu zgomot. Nu e nici o plăcere. Şi peste toate, a ieşit şi-aici ceva neplăcut cu mine, după care a şi trebuit să-mi las rolul.

— Dar ce ţi s-a întâmplat?

— Am păruit un prinţ.

— Cum, un prinţ?

— Adică nu unul adevărat, ci de teatru; era din cei de la Senat, un secretar de colegiu[62], dar la noi avea rol de prinţ.

— Şi de ce l-ai bătut?

— Păi a meritat-o cu vârf şi-ndesat. Era zeflemitor rău şi născocea şi făcea glume pe seama tuturor.

— Şi a dumitale?

— Şi-a mea; a făcut multe glume: mi-a stricat costumul; la godinul unde ne mai încălzeam noi de la cărbuni şi beam ceai, se apropia tiptil şi îmi agăţa coada de coarne, ori făcea cine ştie ce altă idioţenie ca să se râdă, iar eu, fără să bag de seamă, ieşeam în fugă în faţa publicului, şi patronul se înfuria; dar cât am fost eu calul de bătaie, am lăsat să treacă totul de la mine, numai că, dintr-odată, a-nceput să obidească o zână. O copilă, tinerică, dintr-o familie de nobili săraci, o juca la noi pe zeiţa Fortuna şi trebuia să-l scape din mâinile mele pe acest prinţ. Şi aşa

[62] Funcţionar de gradul al X-lea.

era rolul ei, că era numai în tul sclipitor şi cu aripi, şi erau nişte geruri mari, iar ei, sărmana, i se albăstriseră mânuţele de tot, dar el o sâcâia în fel şi chip, se băga-n ea, şi la apoteoză, când ne prăvălim toţi trei în subsol, o ciupeşte. Mi s-a făcut tare milă de ea; şi l-am scărmănat.

— Şi cum s-a sfârşit asta?

— Nicicum; în subsol n-au fost martori, doar zâna aceea era, numai că senatorii noştri s-au răzvrătit şi nu m-au mai vrut în trupă; şi cum ei aveau acolo rolurile principale, patronul, ca să-i mulţumească, m-a dat afară.

— Şi ce-ai făcut atunci?

— Rămăsesem şi fără acoperiş, şi fără pâine, dar mi-a dat să mănânc zâna aceea nobilă, numai că mi s-a făcut ruşine, că, sărmana, câştiga aşa de greu, şi mă gândeam, mă gândeam, cum să ies din situaţia asta? Să mă întorc la *fita* nu voiam, şi oricum, acolo şedea acum alt om sărman şi se chinuia, aşa că am luat şi m-am dus la mânăstire.

— Doar din pricina asta?

— Păi ce era să fac? N-aveam unde să mă duc. Dar acolo e bine.

— Şi ţi-a plăcut viaţa mânăstirească?

— Foarte mult; foarte mult mi-a plăcut; aici e liniştit, e la fel ca la regiment, seamănă bine, ai totul de-a gata: eşti şi îmbrăcat, şi încălţat, şi hrănit, şi conducerea stă şi se uită şi cere supunere.

— Dar supunerea asta nu te apasă câteodată?

— Păi de ce? Cu cât se supune mai mult, cu atât îi e mai uşor omului să trăiască, iar cât priveşte supunerea mea, nici n-aveam de ce să mă ofensez: la slujbe şi la biserică merg după cum doresc eu şi-mi fac treaba cum mi-e obiceiul, mi se spune: „Înhamă, părinte Izmail” (acum mă cheamă Izmail) – înham; mi se spune: „Deshamă, părinte Izmail” – desham.

— Îngăduit să ne fie, am spus noi, dar cum adică, asta înseamnă că şi la mânăstire ai rămas... la cai?

— Vizitiu, tot timpul. La mânăstire nu s-au speriat de gradul meu, de ofiţer, fiindcă sunt eu încă în ordinele minore, dar tot călugăr sunt, şi sunt deopotrivă cu toţi.

— Şi o să primeşti curând ordinele majore?

— N-o să le primesc.

— Dar de ce?

— Aşa... nu mă socotesc demn.

— Tot pentru vechile păcate şi rătăciri?

— Da-da. Dar şi-n general, la ce? Sunt foarte mulţumit cu supunerea mea şi trăiesc în tihnă.

— Dar ai mai povestit cuiva înainte toată istoria dumitale pe care ne-ai spus-o nouă acum?

— Cum să nu; nu o dată am spus-o; dar ce să faci, când n-ai dovezi... nu te cred, aşa că s-a vârât şi-n mânăstire minciuna lumească, şi-s socotit nobil aici. Dar cât mai am eu de trăit mi-e totuna: îmbătrânesc.

Istoria pelerinului vrăjit ajunsese, după cât se vedea, la sfârşit, rămânea să mai aflăm un singur lucru: cum o ducea la mânăstire.

Capitolul XX

Cum pelerinul nostru ajunsese la ultimul liman al vieţii sale – la mânăstire, căreia, potrivit adâncii lui credinţe, îi fusese sortit de la naştere, şi cum se părea că aici îi pria totul atât de bine, rămânea de crezut că aici nu mai

dăduse peste Ivan Severianîci nici un fel de pacoste; s-a dovedit însă că nu era deloc aşa. Unul din tovarăşii noştri de drum şi-a amintit că monahii, după toate câte se spune despre ei, au tot avut de pătimit de la diavol, şi l-a întrebat:

— Dar spune-mi, te rog, diavolul nu te-a ispitit la mânăstire? Că aşa se spune, că îi ispiteşte tot timpul pe călugări, nu?

Ivan Severianîci i-a aruncat pe sub sprâncene o privire liniştită celui care vorbise şi a răspuns:

— Cum să nu mă ispitească? Se-nţelege, dacă însuşi Apostolul Pavel n-a scăpat de el şi scrie în epistolă că „îngerul Satanei i-a pus ţepuş în carne”, puteam eu, om păcătos şi slab, să nu-i îndur chinurile?

— Şi ce-ai suferit din partea lui?

— Multe.

— Ce fel?

— Tot felul de ticăloşii, iar la-nceput, până să-l birui, au fost şi ispite.

— Dar l-ai biruit şi pe el, pe diavolul însuşi?

— Păi, cum altfel? Doar asta-i şi chemarea la mânăstire, dar eu, vă spun cinstit, singur n-aş fi izbutit, însă m-a învăţat cum să fac un călugăr desăvârşit, că avea experienţă şi ştia să tragă folos din orice ispită. Cum i-am mărturisit că-mi apare întruna Gruşa aşa de vie, de, uite, parcă tot aerul din jurul meu respiră doar cu ea, el s-a retras în mintea lui şi zice:

„La Apostolul Iacov stă scris: «Împotriveşte-te diavolului şi el va fugi de la tine» – şi tu, zice, împotriveşte-te.” Şi m-a povăţuit ce să fac, tu, zice, cum simţi că ţi se înmoaie inima şi-ţi vine ea în minte, să te gândeşti că asta înseamnă că vine la tine îngerul Satanei, şi-atunci, imediat, înaintează-i împotrivă cu o faptă mare: întâi şi-ntâi stai în genunchi. Genunchii, zice, sunt cel dintâi

instrument la om: cum cazi pe ei, sufletul se şi avântă în sus, iar tu atunci, în înălţarea asta, să baţi câte mătănii poţi, până nu mai ai vlagă, şi sleieşte-te cu postul, ca să te chinui de moarte, şi diavolul când o vedea că eşti pus pe o faptă mare, n-o să rabde pentru nimic în lume şi o s-o şi ia la fugă, fiindcă el se teme că un om de felul ăsta, chinuindu-se aşa, o să se-ndrepte şi mai fără de ocol către Hristos, şi o să se gândească: „Mai bine să-l las şi să nu-l ispitesc, că poate o uita mai repede.” Aşa am făcut şi, într-adevăr, a trecut totul.

— Şi te-ai chinuit mult aşa până să dea îndărăt îngerul Satanei?

— Mult, şi doar prin înfometare am biruit duşmanul ăsta, că el de nimic altceva nu se teme: la-nceput am bătut şi până la o mie de mătănii şi nu mâncam câte patru zile nimic şi nici apă nu beam, iar pe urmă *el* a priceput că nu poate să se pună cu mine, şi l-a prins sfiala şi de-acuma era slab: cum vedea că-mi arunc străchinuţa cu mâncare pe fereastră şi mă apuc să bat mătănii ca să le număr, pricepea pe dată că nu glumesc şi că înaintez spre fapta cea mare, şi fugea. Îngrozitor se mai temea să n-ajungă omul să se bucure de vreo nădejde.

— Dar, să spunem că... *el*... Vasăzică aşa: l-ai biruit, dar ce-ai avut de răbdat de la el?

— Nimic; ce să am, că eu l-am chinuit pe ăl de chinuia, iar pe mine nu m-am stânjenit deloc.

— Şi acum ai scăpat de tot de el?

— De tot.

— Şi nu îţi mai apare deloc?

— În chip ispititor de femeie nu mai vine niciodată, dar dacă se-arată câteodată pe undeva, printr-un colţişor al chiliei, de-acuma e în chipul cel mai jalnic: guiţă, face ca un purceluş. Acuma nici nu-l mai canonesc, ticălosul, doar îmi fac o dată cruce şi bat o mătanie, şi nu mai grohăie.

— Ei, slavă Domnului că ai făcut faţă la toate astea.

— Da, am biruit ispitele unui diavol mare, dar vă spun – măcar că-i contra regulii – drăcuşorii mărunţi m-au sâcâit cu mai multe necazuri decât acela.

— Păi şi drăcuşorii te-au sâcâit?

— Ba bine că nu; să zicem că, deşi ca rang sunt cei mai de pe urmă, se vâră întruna...

— Şi ce anume îţi fac?

— Păi, copilaşi şi ei, şi pe deasupra, acolo-n iad, sunt tare mulţi, şi au de-a gata toate acolo, n-au nici o treabă, şi, uite, se cer pe pământ să înveţe să scoată din fire, şi se ţin de năzbâtii, şi cu cât vrea omul să fie mai nesmintit în chemarea lui, cu atâta îl necăjesc mai rău.

— Dar cu ce, bunăoară, pot ei... să necăjească?

— Bunăoară, pun ceva sub tine, ori ţi-l vâră dinainte, şi tu îl răstorni, ori îl spargi, şi asta scoate din fire pe careva şi tu te-nfurii, iar asta le e prima mulţumire: bat din palme veseli şi dau fuga la mai-marele lor: cum ar veni, am scos şi noi din fire, acuma dă-ne pentru asta câte un groş. Uite, de-asta se şi căznesc... Copii.

— Dar cu ce anume au izbutit să te scoată din fire?

— Păi, uite, de pildă, a fost un caz la noi că un jidov s-a spânzurat în pădure lângă mânăstire, şi toţi posluşnicii au început să spună că ăsta e Iuda şi că umblă noaptea pe la mânăstire şi oftează, şi mulţi au fost martori. Dar eu nu m-am sinchisit, că m-am gândit: las’ că n-or fi rămas puţini jidovi la noi; dar dorm eu într-o noapte în grajd, şi deodată aud că se-apropie cineva şi-şi vâră botul peste ranga pusă de-a curmezişul uşii şi oftează. Am spus o rugăciune, nimic, tot acolo stătea. Mi-am făcut cruce: a stat mai departe şi iar a oftat. „Ei, zic, ce să-ţi fac: să mă rog pentru tine nu pot, că eşti jidov, dar şi dacă n-ai fi jidov, n-am eu har să mă rog pentru sinucigaşi, du-te de la mine în pădure ori în pustie.” L-am pus sub jurământul ăsta şi s-a

dus, şi-am adormit iar, dar în noaptea următoare vine iar, ticălosul de el, şi iar oftează... nu mă lasă să dorm şi tot aşa. Am răbdat, am răbdat, dar nu m-au mai ţinut puterile! Fir-ai tu de mojic, m-am gândit, nu mai ai loc în pădure ori în pridvor, de vii întruna aici, la grajd, să dai peste mine? Ei, n-am ce face, se vede că trebuie să găsesc ac de cojocul tău: şi-a doua zi am făcut o cruce pe uşă cu un cărbune curat şi, cum s-a lăsat noaptea, m-am culcat liniştit, că mi-am zis: acuma nu mai vine, dar numai ce-am adormit şi iacă-l, iar stă şi suflă! Fir-ai tu să fii, ocna iadului, n-o scot la capăt cu tine! Şi toată noaptea aia m-a speriat aşa, iar de dimineaţă, cum a bătut primul clopot de utrenie, am şi sărit şi-am alergat să mă jeluiesc stareţului, dar îmi iese-n cale clopotarul, fratele Diomid, şi zice:

„Da’ ce-i de eşti aşa speriat?”

Zic:

„Aşa şi-aşa, toată noaptea m-am zbuciumat, şi mă duc la stareţ.”

Iar fratele Diomid răspunde:

„Lasă, zice, nu te duce, că stareţul şi-a pus o lipitoare în nas şi-acuma e supărat foc şi n-o să te ajute nicicum, dar dacă vrei, pot eu să te ajut mult mai bine.”

Zic:

„Păi mie mi-e totuna, numai fă-ţi milă şi ajută-mă – îţi dăruiesc pentru asta nişte mănuşi vechi, călduroase, o să-ţi prindă bine iarna când tragi clopotele.”

„Bine”, zice.

I-am dat mănuşile şi el mi-a adus din clopotniţă o uşă veche de biserică, pe care era zugrăvit Apostolul Pavel cu cheile raiului în mână.

„Uite asta, zice, şi cele mai importante îs *cheile*: tu doar baricadează-te cu uşa asta, că nu mai trece nimeni prin ea.”

Numai că nu i-am căzut la picioare de bucurie şi m-am gândit: da’ de ce doar să mă baricadez cu uşa asta şi să n-o pun eu temeinic, să-mi fie de pavăză tot timpul, şi m-apuc şi-o pun pe cele mai de nădejde balamale de tâmplărie, şi pentru mai multă siguranţă mai pun lângă ea şi ăl mai greu bloc, din bolovani, şi fac eu toate astea-n linişte, într-o zi până-n seară, şi cum cade noaptea, mă culc la ora mea şi adorm. Dar ce credeţi dumneavoastră: aud – iară suflă! Pur şi simplu, nu-mi credeam urechilor că e cu putinţă, dar nu: sufla, dar nu doar că sufla! se şi-mpingea în uşă... Eu aveam zăvor pe dinăuntru la uşa veche, dar la asta, că m-am bizuit pe sfinţenia ei, n-am pus zăvor, că nici n-am avut timp, şi ce-o mai împingea, şi tot mai cu-ndrăzneală, şi până la urmă văd că parcă şi-a vârât botul, doar că atunci uşa s-a izbit de bloc şi l-a dat îndărăt cu toată puterea... El a sărit înapoi, s-o fi scărpinat, dar n-a aşteptat mult, şi mai cu-ndrăzneală, şi iar cu botul, şi uşa l-a pocnit şi mai rău... Pesemne că l-o fi durut, aşa se părea, şi s-a potolit şi nu s-a mai vârât, şi-am adormit la loc, dar n-a trecut mult şi văd că ticălosul iar s-a apucat de-ale lui, dar acuma mai iscusit. Nu mai era doar că împungea şi se vâra de-a dreptul, acum depărta încetişor uşa cu coarnele şi, cum îmi acoperisem capul cu o scurteică de blană, odată smulge cu neobrăzare scurteica de pe mine şi mă linge-n ureche... Obrăznicia asta n-am mai răbdat-o: mi-am lăsat un braţ sub pat şi-am înhăţat toporul, şi când l-am trăsnit, aud că începe să mugească şi, buf, la pământ. „Ei, îmi zic, aşa-ţi trebuie”, dar când mă uit de dimineaţă, nu era nici un jidov, ci ei, ticăloşii, drăcuşorii ceia, îmi puseseră în locul lui vaca noastră de la mânăstire.

— Şi ai rănit-o?

— Păi o tăiasem cu toporul! De groază ce tulburare a fost la mânăstire.

— Şi pesemne că ai avut necazuri mari din pricina asta, nu?

— Am avut; părintele egumen a spus că toate astea mi se arătau fiindcă mă duc rar la biserică, şi şi-a dat binecuvântarea ca, după ce plec de la cai, să stau tot timpul lângă grătarul unde se aprindeau lumânările, dar nenorociţii de drăcuşori m-au lucrat şi mai bine şi mi-au venit de hac. Chiar de *Mokrîi Spas*[63], la slujba de noapte, când se binecuvântau pâinile, părintele egumen şi ieromonahul stau în mijlocul hramului, cum trebuie după rang, iar o băbuţă care era în pelerinaj îmi dă o lumânărică şi zice:

„Pune-o, tăicuţă, de sărbătoare.”

M-am dus la analog, unde stătea icoana *Mântuitorul pe ape* şi-am dat să pun lumânărica aceea, dar am dărâmat alta. M-am aplecat, am ridicat-o, am dat s-o pun, am dărâmat două. M-am apucat să le pun la loc, dar, când mă uit, patru erau. Doar am dat din cap, ei, m-am gândit, asta negreşit că mi-o fac ştrengarii ca să mă necăjească, şi mi le smulg din mâini... Mă aplec şi mă ridic iute cu lumânările care căzuseră, dar dau cu ceafa peste sfeşnic... şi lumânările se-mprăştie. Ei, de data asta m-am supărat şi-am luat şi-am dat de-a zvârlita cu toate lumânările care erau. „Păi ce, mi-am zis, dacă merg aşa cu obrăznicia, mai bine le răstorn eu mai repede.”

— Şi ce-ai păţit după asta?

— Au vrut să mă judece, dar un schimnic bătrân, Sisoi, orb, săracul, care stă la noi într-o hrubă de pământ, mi-a ţinut partea.

„Pentru ce, zice, să-l judecaţi, când el a fost tulburat de slujitorii Satanei?” Părintele egumen l-a ascultat şi m-a binecuvântat fără judecată să fiu pus într-un beci gol.

---

[63] Mântuitorul ud, sărbătoare în calendarul pravoslavnic, pe 1 (14) august.

— Şi te-au ţinut mult în beci?

— Păi părintele egumen n-a binecuvântat cât, a spus doar „să fie pus”, şi toată vara până au dat gerurile am stat acolo.

— Păi atunci, e de crezut că plictiseala şi chinul sunt acolo mai mici decât în stepă?

— Ei, da; cum să le compari? Aici se-aude şi dangătul de la biserică şi confraţii veneau să mă vadă. Veneau, stăteau sus, deasupra gropii, şi mai schimbam o vorbă, iar părintele econom a poruncit să-mi coboare cu frânghia să fărâmiţez sare pentru bucătărie. Păi cum să se compare cu stepa ori cu alt loc?

— Dar pe urmă, când te-au scos? Pesemne din pricina gerurilor, că se făcuse frig, nu?

— Nu, nu de-asta, nici vorbă că de frig, ci din altă pricină, că începusem să prorocesc.

— Să proroceşti?

— Da, că în beci m-am luat până la urmă de gânduri, că duhul meu e cel mai de nimic şi că pătimesc atâta din pricina lui, dar nu mă desăvârşesc deloc, şi-am trimis un frate la un călugăr luminat să-l întrebe: pot să-l rog pe Dumnezeu să primesc alt duh mai potrivit? Iar călugărul a poruncit să-mi spună că „Să se roage, zice, cum trebuie, şi-atunci să aştepte ce nu poate s-aştepte”.

Aşa am şi făcut: trei nopţi doar pe instrumentul ăsta, pe genunchi, am stat în groapa mea, iar cu duhul m-am rugat la cer şi-am început să aştept să mi se desăvârşească sufletul altfel. Dar mai era un călugăr la noi, Terentie, şi-acela era foarte citit, şi-avea tot felul de cărţi şi de gazete, şi-odată mi-a dat să citesc viaţa preacucernicului Tihon din Zadonsk, şi când se-ntâmpla să treacă pe lângă groapa mea, lua şi-mi arunca întotdeauna de sub rasă o gazetă.

„Citeşte, zice, şi vezi ce-i de folos; te mai distrezi la tine în gaură.”

Aşeptând eu imposibila îndeplinire a rugii mele, am început până una-alta să mă îndeletnicesc cu cititul ăstora: cum isprăveam de fărâmiţat sarea pe care mi-o dădeau s-o fărâmiţez ca să-mi fie de învăţătură, mă şi apucam să citesc, şi-am citit la început la preacuviosul Tihon cum l-au vizitat în chilia lui Preasfânta Născătoare şi Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel. Era scris că Sfântul Tihon preacuviosul a început atunci s-o roage pe Sfânta Fecioară să prelungească pacea pe pământ, iar Apostolul Pavel i-a dat să ştie când n-o să mai fie pace cu aceste cuvinte spuse tare: „Atuncea, zice, când toţi o să spună pace şi-o să-şi întărească vorbele, atuncea o să se abată asupră-le pe neaşteptate prăpădul cel mare.” Şi-am început să cuget îndelung la aceste vorbe ale apostolului, şi la început nu puteam deloc să înţeleg: ce i s-a revelat sfântului de la aceste cuvinte ale apostolului? Într-un sfârşit, citesc în gazete că şi la noi şi pe meleaguri străine, pretutindeni şi întruna, e în toate gurile pacea generală. Şi-atunci mi s-a împlinit ruga, şi-am început deodată să înţeleg că se apropie cele spuse: „Atuncea când toţi o să spună pace, o să se abată pe neaşteptate prăpădul cel mare”, şi m-a cuprins spaima pentru poporul meu rus şi-am început să mă rog şi-am început să-i povăţuiesc în lacrimi pe cei care veneau la groapa mea, rugaţi-vă, zic, să-i cadă la picioare ţarului nostru toţi duşmanii şi vrăjmaşii, că-i aproape de noi prăpădul cel mare. Şi mi-au fost date lacrimi, dar ce belşug de lacrimi!... şi toate plânse pentru patrie. Părintelui egumen i s-a raportat că, cică, Izmail al nostru a-nceput să plângă rău în beci şi să prorocească război. Părintele egumen m-a binecuvântat pentru asta să fiu mutat într-o izbă goală la grădina de zarzavat şi să mi se aducă icoana *Sfânta tăcere*, pe care e Mântuitorul cu aripi uşoare, în chip de înger, dar în cinuri de Savaot în loc de cunună, iar mânuţele sunt împreunate liniştit pe piept. Şi

mi s-a poruncit să fac în fiecare zi mătănii înaintea acestei icoane, până va amuţi în mine duhul prorocirii. Şi m-au încuiat cu această icoană, şi-am stat închis acolo în izbă până în primăvară şi m-am rugat la *Sfânta tăcere*, dar cum vedeam un om, iar se ridica duhul în mine şi vorbeam. Şi-atunci egumenul a trimis un doctor la mine să mă vadă: nu mi s-o fi vătămat judecata? Doctorul a stat mult cu mine în izbă, uite, ca şi dumneavoastră, a ascultat toată povestea mea şi-a scuipat:

„Tu, frate, eşti o tobă: au bătut, au bătut la tine şi încă mai au de bătut.”

Zic:

„Ce să fac? Pesemne că aşa trebuie.”

Dar el, după ce a ascultat tot, i-a spus egumenului:

„Nu pot, zice, să mă dumiresc cu el, cum e: e pur şi simplu unul bun la inimă, sau s-a smintit, sau chiar e profet. Asta, zice, ţine de dumneavoastră, eu la asta nu mă pricep, dar părerea mea e asta: alungaţi-l, zice, să se ducă cât mai departe, poate a stat prea mult pe loc.”

Şi uite, m-au lăsat să plec, şi-acum sunt în pelerinaj la Solovki, să mă închin la Zosima şi la Savatie, şi-mi văd de drum. Peste tot am fost, dar pe ei nu i-am văzut şi vreau să mă plec în faţa lor înainte de moarte.

— Dar de ce „înainte de moarte”? Eşti cumva bolnav?

— Nu, nu sunt bolnav; dar tot pentru cazul că în curând va trebui de luptat.

— Nu te supăra: cum, tot de război vorbeşti?

— Păi da.

— Adică *Sfânta tăcere* nu te-a ajutat?

— Nu pot să ştiu: mă întăresc, tac, dar duhul biruie.

— Şi cum anume?

— O ţine tot aşa: „Pregăteşte-te de război.”

— Şi chiar te pregăteşti să te duci să lupţi?

— Dar cum altfel? De bună seamă: îmi doresc mult să mor pentru popor.

— Cum, aşa, cu comănac şi în rasă te duci să lupţi?

— Nu, atunci o să-mi scot comănacul şi o să-mbrac echipamenţelul.

Spunând asta, pelerinul vrăjit, ca şi cum ar fi simţit iar ce îi insufla duhul prevestitor, căzu într-o reculegere tăcută, pe care nici unul din cei care participau la discuţie nu cuteză să o întrerupă cu o întrebare nouă. Dar despre ce să-l mai fi întrebat? Povestea trecutului şi-o mărturisise cu toată sinceritatea, iar profeţiile sale rămân deocamdată în mâna celui care le ascunde celor deştepţi şi chibzuiţi ce sorteşte şi, doar uneori, le dezvăluie pruncilor.